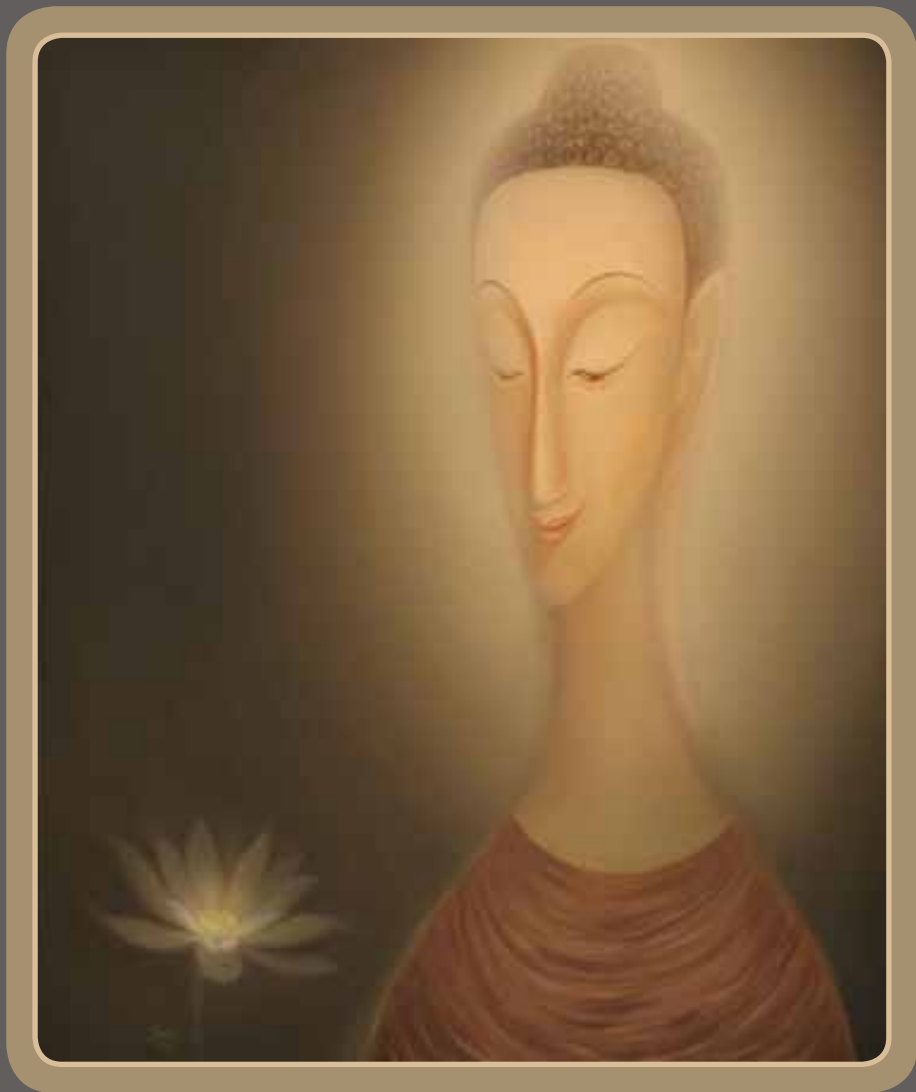




พุทธปฏิภาณ

วคิน อินทระ



พุทธปฏิภาณ

.....
วคิน อินทสระ







น้อมบูชาอาจารย์คุณ
อายุวัฒนมงคล
ครบรอบ ๘๔ ปี



ท่านอาจารย์วศิน อินทสระ

๑๗ กันยายน ๒๕๖๑





พุทธปฏิภาณ

วคิน อินทสระ

Facebook : อาจารย์วคิน อินทสระ

Facebook : Wasin Indasara



ชมรมกัลยาณธรรม

หนังสือดีลำดับที่ ๓๗๗

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : สิงหาคม ๒๕๖๑ จำนวนพิมพ์ ๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : พ.ศ. ๒๕๔๒ (เพื่อเป็นอนุสรณ์)

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : พ.ศ. ๒๕๔๓ (เพื่อจำหน่าย)

โดย สำนักพิมพ์บรรณกิจ ๑๙๙๑ จำกัด

จัดพิมพ์โดย ชมรมกัลยาณธรรม ๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ อำเภอมือง
จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐ โทรศัพท์ ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓ และ ๐-๒๗๐๒-๙๖๒๔

ภาพปกและลายเส้น ศิลปิน กิตติ ปริเมธชัย

ออกแบบ คนข้างหลัง พิสูจน์อักษร ทีมงานกัลยาณธรรม

พิมพ์ บริษัทสำนักพิมพ์สุภา จำกัด ๑๑๘ ซอย ๖๘ ถนนจรัญสนิทวงศ์

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทร. ๐-๒๔๓๕-๘๕๓๐

สัพพทานัง รัมมทานัง ชินาติ

การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง



www.kanlayanatam.com



kanlayanatam



คำอโนโมนา

ชมรมกัลยาณธรรม โดย ทันตแพทย์หญิงอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ ขอ
อนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง “พุทธปฏิภาณ” เนื่องในโอกาสคล้าย
วันเกิดของข้าพเจ้า ครบ ๘๔ ปีบริบูรณ์ ในวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๖๑ นี้
ข้าพเจ้าอนุญาตด้วยความยินดียิ่ง

ปฏิภาณ เป็นหนึ่งในปฏิสัมภทา ๔ คือ ๑. **อตัลปฏิสัมภทา**
แตกฉานในความหมายของธรรม สามารถอธิบายธรรมได้ โดยย่อหรือ
โดยลึกซึ้งพิสดาร ๒. **ธัมมปฏิสัมภทา** แตกฉานในหัวข้อธรรม เช่น
อริยสัจ ๔ มื้ออะไรบ้าง เป็นต้น ๓. **นิรุตติปฏิสัมภทา** แตกฉานในภาษา
หรือใช้ภาษาสวยงาม น่าฟัง และ ๔. **ปฏิภาณปฏิสัมภทา** ปฏิภาณ
หรือไหวพริบ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี

“**พุทธปฏิภาณ**” เป็นพระปัญญาขององค์สมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้า ที่สามารถโต้ตอบปัญหาต่างๆ โดยฉับพลันทันที โดยไม่ต้อง
ทรงคิดไว้ก่อน

ข้าพเจ้าขออโนโมนาต่อกุศลเจตนาของชมรมกัลยาณธรรม ขอให้
ชมรมฯ จงตั้งมั่นสถาพร และขอให้สมาชิกชมรมฯ และผู้สนับสนุน
กิจกรรมอันเป็นกุศลของชมรมฯ ทุกท่าน มีความสุข ความเจริญ
ยิ่งๆ ขึ้นไป ขอให้ท่านผู้อ่านได้ประโยชน์และความสุขจากหนังสือเล่มนี้
เพราะได้ปัญญา ได้ปฏิภาณ ทั้งกัน

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง



๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๑



กำหนดองค์การสหประชาชาติ

การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา ได้พบกัลยาณมิตร และมีโอกาสได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นบุญวาสนายิ่งสำหรับชีวิตหนึ่ง พระพุทธศาสนาประดิษฐานขึ้นในโลกนี้ โดยเริ่มต้นจากการประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ ถือเป็นการประกาศอิสรภาพของมนุษย์ ถือเป็นปรากฏการณ์ที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์แห่งมนุษยชาติ โฉมหน้าของอารยธรรมมนุษย์เปลี่ยนไป สรรพสัตว์ทั้ง ๓๑ ภพภูมิพบทางรอดจากการเป็นทาสของตัณหาและอวิชชา

องค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากลของโลก เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยสมัชชาสหประชาชาติ ระบุว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดศาสนาหนึ่งของโลก ที่ได้หล่อหลอมจิตวิญญาณของมนุษยชาติมานาน ควรที่จะยกย่องกันทั่วโลก จึงประกาศให้วันวิสาขบูชา ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนพฤษภาคม เป็นวันสำคัญสากลนานาชาติ (International Day)

นอกจากนี้ มีหลักฐานใน Encyclopedia Britannica ของอังกฤษ บันทึกไว้ว่า “พุทธศาสนาเป็น Movement of Pacifism หรือเป็นสันตินิยมกระบวนกรแรก เพ่าที่มนุษย์รู้จัก”

ข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ เป็นเพียงตัวอย่างเล็กน้อย ที่เตือนใจเราชาวพุทธให้ตระหนักในคุณค่าของพระพุทธศาสนา และควรได้ประโยชน์จากพระธรรมคำสอน อันเป็นมรดกล้ำค่า ที่พระบรมศาสดาทรงประทานไว้ให้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในยุคพุทธกาลนั้น ไม่มีอุปกรณ์เทคโนโลยีใดๆ เป็นตัวช่วย แต่ด้วยพระพุทธรูปปฏิมากรที่มีอยู่ประจำพระองค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้การประดิษฐ์ฐานและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างประสิทธิภาพ กว้างไกล อีกทั้งในยุคนั้น ผู้มีบุญบารมีถึงพร้อมที่จะบรรลุธรรมมีมาก รอแต่เพียงได้ฟังธรรมจากพระพุทธรูปองค์เท่านั้น จึงมีผู้บรรลุธรรมมากมาย ซึ่งได้มาเป็นกำลังสำคัญแห่งกองทัพธรรมของพระสัพพัญญู ผู้รู้แจ้งโลก

หลายเหตุการณ์ในพุทธประวัติ หรือในพระสูตรต่างๆ ล้วนมีตัวอย่างเรื่องราวที่สำคัญมากมาย ที่แสดงไว้ถึงพระพุทธรูปปฏิมากรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ไม่มีใครเปรียบเทียบได้ ซึ่งท่านอาจารย์วศิน อินทสระ ได้หยิบยกมานำเสนอในเล่มนี้ ยิ่งได้ศึกษา ยิ่งเพิ่มพูนศรัทธา ยิ่งซาบซึ้งในพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณของพระโลกนาถ ยิ่งเกิดความเชื่อมั่น เกิดกำลังใจ ให้ดำเนินตามรอยพระบาท เติบโตจนพระธรรม น้อมนำมาปฏิบัติบูชา เพื่อจะได้พบแสงสว่างทางพ้นทุกข์ไปตามลำดับ

ในมงคลวาระ ครบรอบวันคล้ายวันเกิด ๘๔ ปี ของท่านอาจารย์วศิน อินทสระ ที่จะมาถึงในวันที่ ๑๗ กันยายน ศกนี้ คณะศิษย์ โดยมีชมรมกัลยาณธรรม เป็นต้น ได้กราบขออนุญาตนำหนังสือ “พุทธรูปปฏิมากร” ผลงานอันทรงคุณค่าของท่านอาจารย์มาจัดพิมพ์ใหม่อีกครั้ง เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา และบูชาพระคุณของครูที่เคารพรัก

ยิ่ง ท่านเปรียบประดุจพระธรรมเจดีย์ ผู้เปี่ยมด้วยปัญญาและเมตตา มีชีวิตที่เรียบง่าย เป็นแบบอย่าง เป็นแนวทางของ “ฆราวาสมุณี” ที่หาได้ยากยิ่ง

ชมรมกัลยาณธรรมขอขอบคุณทีมงานจิตอาสาทุกท่าน ที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของผลงานธรรมอันทรงคุณค่า ให้สำเร็จลุล่วงในครั้งนี้ ขอกราบนมัสการรำลึกพระคุณท่านพระอาจารย์มหากริตี ธีรปัญญา โย ที่ช่วยตรวจทานพิสูจน์อักษรและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ขอขอบคุณ ศิลปิน กิตติ ปริเมธชัย จากกลุ่มจิตรกรไทย ที่บรรจงรังสรรค์ภาพพุทธศิลป์อันงดงามและออกแบบภาพปกให้ และยังมีน้ำใจเขียนภาพลายเส้นประกอบในเล่มอีกมากมาย ขอขอบคุณทีมงานจิตอาสาของชมรมกัลยาณธรรมอีกหลายท่าน ที่ร่วมกันสร้างสรรค์คุณค่าธรรม ให้งามสมรองรับเนื้อหาแห่งพระพุทธปฏิมาภาพแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวาระอันเป็นมงคลยิ่งนี้

ทางดำเนินของชีวิตที่สืบต่อมา ยาวนานในวัฏสงสาร เราต่างมีบุญวาสนาอย่างยิ่ง ที่ได้พบครูบาอาจารย์ผู้เป็นกัลยาณมิตร ผู้จุดประทีปแห่งธรรมสืบต่อจากองค์พระบรมศาสดามาตามลำดับกาล และฉายแสงประทีปนั้นเข้ามาถึงจิตใจของพวกเรา ให้ทุกคนมีโอกาสได้รับแสงสว่างแห่งธรรม ส่องนำทางชีวิต นับเป็นความเมตตา เป็นพระคุณที่ยากจะตอบแทนครูบาอาจารย์และพระอริยเจ้าทั้งหลายได้หมดสิ้น

เมื่อแสงธรรมฉายส่องดวงจิต เราจะเห็นเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิตทั้งหลาย เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย ความเมตตา การให้อภัย และความเข้าใจคนอื่น จะบังเกิดขึ้นอย่างเปี่ยมล้น และเราจะไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมง่ายเกินไป ชีวิตที่สงบเย็น เป็นประโยชน์ สุขง่าย ทุกข์ยาก ที่เคยอยู่ในอุตมคติ จะเป็นสิ่งที่เราสามารถเข้าถึง

และสัมผัสได้จริง ตามกำลังบุญบารมีที่เพียรสร้างสมมา พร้อมกันนั้น
เราจะต้องเข้าใจซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณ ขององค์พระบรมศาสดา และ
สำนึกแห่งความกตัญญูรู้คุณในพระเมตตาอันไม่มีประมาณ จะถูกส่งต่อ
มาทุกยุคทุกสมัย

ในมงคลวาระแห่งอายุวัฒนมงคล ๘๔ ปีของท่านอาจารย์วสิน
อินทสระ ที่จะถึงนี้ ในนามของคณะศิษย์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย
ขอนอบน้อมบูชาพระคุณครูผู้ประเสริฐ ด้วยธรรมทาน และการเผยแผ่
ธรรม อันเป็นปณิธานแห่งชีวิตของครูตลอดมา トラาจนถึงทุกวันนี้
ขอพระพุทธานุภาพและพระพุทธานุภาพขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทุกพระองค์ พระธัมมานุภาพ พระสังฆานุภาพของพระอรหันตสัมมา
และสรรพมงคลทั้งหลายในสากลโลก จงหลอมรวมเป็นพลังศักดิ์สิทธิ์
ปกป้องคุ้มครอง อภิบาล รักษา ชีวิตแห่งคุณค่าของครู ให้ปราศจาก
ทุกข์ โศก โรค ภัย แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง และ
ขอความปรารถนาอันชอบธรรมของท่าน จงพลันสำเร็จดังใจหวัง
ทุกประการ มีนิพพานเป็นที่สุด เทอญ

ขอนอบน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัยด้วยเศียรเกล้า
ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม
๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๑





คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก

ข้าพเจ้าได้รับหน้าที่เป็นผู้บรรยายวิชาพุทธปฎิภาณ แก่นักศึกษา
ปี ๓ เอกพุทธศาสตร์มาหลายเทอมแล้ว แต่ยังไม่มีโอกาสพิมพ์เป็นเล่ม
เมื่อถึงเวลาเปิดเทอมก็แจกซีดีไป

มาปีนี้ (๒๕๔๒) นักศึกษาปี ๔ (รุ่นที่ ๕๐) เอกพุทธศาสตร์
และปรัชญา ขออนุญาตพิมพ์เป็นเล่มเพื่อเป็นอนุสรณ์ในโอกาสต้อนรับ
นักศึกษาใหม่ปี ๓ เอกปรัชญาและพุทธศาสตร์ จึงได้ออกมาเป็นรูปเล่ม
ดังที่ท่านเห็นอยู่นี้

ข้าพเจ้ามีเวลาน้อยเข้าทุกที แม้คำนำนี้ก็เขียนในขณะที่เจ้าหน้าที่
ฝ่ายศิลป์ของโรงพิมพ์มานั่งคอยรับต้นฉบับอยู่ จึงเขียนได้เท่าที่ปรากฏนี้

พุทธปฎิภาณที่มีอยู่ประจำพระองค์พระผู้มีพระภาค ได้มีส่วน
ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว
เป็นคุณประโยชน์แก่มวลโลก และเป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธสาวกรุ่นหลัง
มาจนกระทั่งบัดนี้

ถ้าท่านอ่านหนังสือเล่มนี้อย่างพินิจพิจารณา และด้วยโยนิโส-
มนสิการแล้ว ข้าพเจ้าเชื่อว่า ท่านคงได้รับประโยชน์ไม่น้อยทีเดียว

พร้อมหนังสือนี้ ข้าพเจ้าขอส่งความปรารถนาดีมายังท่านผู้อ่าน
ทุกท่าน ขอให้ท่านมีความสุข เจริญด้วยปฎิภาณ และคุณธรรมอันดีงาม
ทุกประการ

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

ธีร โอชะระ

๓ กรกฎาคม ๒๕๔๒



คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๒

สำนักพิมพ์บรรณกิจ โดยคุณสมศักดิ์ เตชะเกษม ขออนุญาตพิมพ์
หนังสือ ๓ เรื่องคือ

๑. คุณพระรัตนตรัยและการเข้าถึง
๒. ศิล สมาธิ ปัญญา
๓. พุทธปฏิภาณ (พระปัญญาในการเทศนาและการโต้ตอบ
ของพระพุทธเจ้า)

ข้าพเจ้าอนุญาตด้วยความยินดี คิดว่าด้วยความปรารถนาดีและความเพียร ความมุ่งมั่นของคุณสมศักดิ์ เตชะเกษม หนังสือทั้ง ๓ เล่ม
จักได้แพร่หลายสู่ท่านผู้อ่านมากขึ้น เป็นการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธ
ศาสนา อันเป็นวิถีแห่งการครองชีวิตที่ประเสริฐ และเป็นศิลปะในการ
ลดทุกข์อย่างยอดเยี่ยม ผู้ร่วมมือกันทำย่อมประสบบุญเป็นอันมาก
ประมาณมิได้ เพราะธรรมนั้นแลประเสริฐที่สุด...ในหมู่ชน ทั้งในปัจจุบัน
และภavnหน้า (พระพุทธพจน์ในอัครคณฺยสูตร)

ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือดังกล่าว จะให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นตามสมควร พร้อมกันนี้ขอส่ง
ความปรารถนาดีมายังท่านผู้อ่านทุกท่าน ขอให้ท่านมีความสุข ปราศจาก
ทุกข์ภัยทั้งปวงตลอดกาล

 โอภาส

๒๙ มกราคม ๒๕๔๓



สารบัญ

๑. ความหมายของปฏิกาย.....	๑๔	
๒. เหตุเกิดของปฏิกาย.....	๑๘	
๓. พุทธะคือใคร.....	๒๔	
๔. พุทธปฏิกายคืออะไร.....	๒๘	
๕. ประโยชน์ของปฏิกาย.....	๓๐	
๖. สัมมาสัมพุทธปฏิกาย.....	๓๖	
(๑) ตรัสกับพระสารีบุตร		
เรื่อง พระปัญญาไม่ลดถอย แม้ทรงชราแล้ว.....	๓๗	
(๒) ทรงโต้ตอบกับอภัยราชกุมาร		
เรื่อง พระวาทะที่ตรัสและไม่ตรัส.....	๔๔	
(๓) ทรงโต้ตอบเรื่องทิวาสี กับทิมณฑปปริพาชก		
และเรื่อง อัตตา-อนัตตา กับสัจจนิครนธ์.....	๔๖	
• เรื่อง นางกีสาคโคตมี	๔๘	
• เรื่อง นางวิสาขา.....	๔๙	
• เรื่อง สัจจนิครนธ์.....	๕๐	
(๔) ทรงโต้ตอบกับพราหมณ์ เรื่อง คนกลัวตาย		
และไม่กลัวตาย (อภัยสูตร).....	๕๔	
(๕) ทรงโต้ตอบกับพระสารีบุตร เรื่อง พระเทวทัต.....		๕๘

- (๖) ทรงโต้ตอบกับสุภมาณพ
เรื่อง การปฏิบัติชอบของคฤหัสถ์ และบรรพชิต (สุภสูตร).....๖๒
- (๗) ตรัสโต้ตอบกับทีฆตปัสสีและอุบาลีคหบดี
เรื่อง กายกรรม วจีกรรม และมนโกรรม.....๖๘
- (๘) ตรัสตอบนายเสนียะและนายปุณณะ
เรื่อง ผู้ประพฤติดอย่างสุนัขและอย่างโค.....๗๒
- (๙) ทรงโต้ตอบกับมาคัณฐิยปริพพาชก
เรื่อง ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง.....๗๔
- (๑๐) ตรัสสอนพระเจ้าปเสนทิโกศล
เรื่อง อะไรพึงรู้ด้วยอะไร และไม่ควรไวใจคนแปลกหน้า.....๘๐
- (๑๑) ตรัสสอนภิกษุเพื่อตอบปริพพาชก
เรื่อง คุณและโทษของกาม รูป และเวทนา.....๙๔
- (๑๒) ตรัสตอบท้าวมหานาม เรื่อง กิเลสที่ครอบงำจิต.....๙๘
- (๑๓) ทรงโต้ตอบเวรัญชพราหมณ์ ๘ ข้อหา
(วินยปิฎก มหาวีกังค์ ภาค ๑ ข้อ ๑).....๑๐๒
- (๑๔) ทรงโต้ตอบเทวดา เรื่อง ฆ่าอะไรได้ จึงอยู่เป็นสุข.....๑๐๖
- ประวัติท่านอาจารย์วชิร อินทสระ.....๑๑๗





ความหมายของคำว่าปฏิกาต





ปฏิกาณ พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำอธิบายไว้ว่า เขาวนไวในการกล่าวแก้ หรือโต้ตอบเป็นต้น ได้ฉับพลันทันที และแยกคาย ยกตัวอย่างให้ ๓ ตัวอย่างคือ

ปฏิกาณกวี (กวีที่แต่งกลอนสด)

ปฏิกาณปฏิสัมภิตา (ความเข้าใจทำให้สับสนเหมาะทันที เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน หรือกล่าวโต้ตอบได้ทันท่วงที)

ปฏิกาณโวหาร (การกล่าวเหมาะด้วยเหตุผลในทันที)

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมของ พระเทพเวที* (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายคำว่า ปฏิกาณปฏิสัมภิตา ไว้ว่า “ปัญญาแตกฉานในปฏิกาณ ปราณีแจ้งในความคิดทันการ มีไหวพริบซึมซาบในความรู้ที่มีอยู่ เอามาเชื่อมโยงเข้า สร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่

* ปัจจุบันเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม เข้ากับกรณีเข้ากับเหตุการณ์” (discrimination of sagacity; analytical insight of ready wit; initiative and applicative insight)

มีคำอังกฤษอีกคำหนึ่ง ซึ่งน่าจะตรงกับคำว่าปฏิภาณ คือคำว่า tact ซึ่งพจนานุกรมอังกฤษให้ความหมายไว้ แปลเป็นไทยว่า “ความเข้าใจถึงความรู้สึกของผู้อื่นได้เร็ว ความสามารถที่จะทำหรือพูดได้ฉับพลันทันที พูดและทำได้อย่างฉลาด เมื่อเผชิญหน้ากับอันตราย เช่น เมื่อใครคนหนึ่ง โกรธ หรือรู้สึกไม่พอใจ เมื่อเกี่ยวข้องกับคนอื่น ก็มีความสามารถในการรักษาความรู้สึกที่ดี และความเป็นมิตรไว้ได้” (quick understanding of other people’s feelings: ability to act or speak promptly and wisely when there is a danger of someone becoming angry or having his feelings hurt; ability when dealing with others to maintain a feeling a goodwill and friendliness)

ตามคำจำกัดความนี้ พระพุทธเจ้าทรงมีปฏิภาณเป็นอย่างเยี่ยม มีตัวอย่างมากมาย ซึ่งจะได้นำมากล่าวไว้บ้างข้างหน้าตามสมควร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่องหลักราชการว่า “รู้สึกสังเกตเห็น โดยไม่ต้องมีใครเตือนว่า เมื่อมีเหตุเช่นนั้นๆ เพื่อให้บังเกิดผลที่ดีที่สุด แก่กิจการทั่วไป และรับทำการอันเห็นควรนั้น โดยฉับพลันทันท่วงที ความมีไหวพริบเป็นสิ่งซึ่งเกิดขึ้นในนิสัยแห่งบุคคลเอง จะหาตำรับตำราใดสำหรับเรียนรู้ก็หาไม่ได้ และยากที่จะสอนกันได้ จะได้ก็เพียงแนะนำหนทางให้ฝึกฝนตนเองขึ้นเท่านั้น แต่ถ้าไม่มีพื้นเดิมอยู่แล้ว ถึงจะแนะนำก็หาเป็นผลดีไม่”

ปฏิกาณ หมายถึง ปัญญาอันดีเลิศ ที่แลทะลุปรุโปร่ง เห็นความจริงที่ซ่อนเร้นอยู่ รู้เท่าถึงการณ์ นับว่าเป็นคุณธรรมที่ประเสริฐอย่างหนึ่ง

ปฏิกาณ แบ่งเป็น ๒ ชนิด คือ **ปฏิกาณทางประสาท** (sense intuition) และ **ปฏิกาณทางปัญญา** (Intellectual intuition)

ปฏิกาณ ทางประสาทนั้น เป็นความรู้สึที่เกิดขึ้นเฉยๆ ว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ไม่สามารถอธิบายเหตุผลได้แต่แน่ใจ ส่วนปฏิกาณทางปัญญานั้น เกิดจากมีวิชาความรู้แล้ว เกิดความคิดรวดเร็วขึ้น

นักปรัชญาชาวตะวันตก เช่น สปิโนซา (Spinoza) ชาวฮอลันดา (พ.ศ. ๒๑๗๕ - พ.ศ. ๒๒๒๐) และแบร์คซอง (Bergson) ชาวฝรั่งเศส (พ.ศ. ๒๔๐๒ - ๒๔๘๔) มีความเห็นตรงกันว่า ความรู้ ปฏิกาณ (intuitive knowledge) นั้น สูงกว่าความรู้ทางประสาทสัมผัส (empirical) และความรู้ทางเหตุผล (scientific or rational)

ในพุทธปรัชญา จัดปฏิกาณปฏิสัมภิตา ความแตกฉานในปฏิกาณไว้ เป็นอันดับสุดท้าย ในบรรดาปฏิสัมภิตาทั้ง ๔ (**ปฏิสัมภิตา ๔** คือ **อตถปฏิสัมภิตา** (แตกฉานในความหมาย), **ธัมมปฏิสัมภิตา** (แตกฉานในหัวข้อธรรม), **นิรุตติปฏิสัมภิตา** (แตกฉานในภาษา) และ **ปฏิกาณปฏิสัมภิตา** (แตกฉานในปฏิกาณ) (อัง.จตุก. ๒๑/๒๑๖/๑๗๒) ❖





ເຊື້ອນວຽນປຸກຕາ





๑. **ดุลยพินิจ** หรือ Discretion หาทางเลือกที่ดีที่สุด (ทรงเลือกเอาทางเป็นพระพุทธรเจ้า แทนเป็นจักรพรรดิ) ฯลฯ ทรงเลือกเสด็จเมืองราชคฤห์ แทนกบิลพัสดุ์ (เพราะเหตุไร)

๒. **หัตถ์คิดให้ลึก** หรือ penetrative insight นิพเพธิกปัญญา ไม่คิดเผินๆ แต่เจาะลึกลงไปถึงเบื้องหลัง พระพุทธรเจ้าทรงคิดลึกกว่าคนสามัญในสมัยของพระองค์ เช่น เรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกคนยอมแพ้ แต่ทรงคิดว่าน่าจะมีทางแก้ เหมือนร้อนมีเย็นแก้ มีมืดมีสว่างแก้ เด็กบางคนมีสติปัญญาคิดลึกมาแต่กำเนิด หัดมองคนหรือสิ่งที่ได้พบเห็นให้ลึกกว่าสิ่งที่ปรากฏ (apparent = easily seen or understood) เช่น เมื่อพบคน ไม่เพียงแต่สังเกตกิริยาจากท่าทางของเขา แต่สังเกตให้ลึกลงไปถึงนิสัยของเขาด้วย ดูให้ลึกกว่าธรรมดา ตัวอย่างเช่น เด็กคนหนึ่งสอบตก ดูเผินๆ เหมือนว่าเกียจคร้าน แต่ที่แท้จริงคือขาดความรู้ เพราะเด็กเกียจคร้านบางคนสอบได้ ถ้าเขามีความรู้ในเรื่องนั้น

๓. พยายามคิดค้นหาหลักทั่วไป หรือ general principle ว่า มีอยู่อย่างไร ในสิ่งที่เกิดขึ้นทุกอย่างที่เราได้พบเห็น หรือได้ยินได้ฟัง พอว่าเป็นหลักทั่วไปได้ไหมว่า เมื่อมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงมีขึ้น... เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ อิมสฺมี สติ อิทํ โหติ...อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺชติ เป็นแนวคิดแบบตรรกวิทยานิรนัย (deductive) ซึ่งตรงกันข้ามกับ แบบอุปนัย (inductive) อันแสวงหาความจริงจากหลักย่อย ไปสู่หลักใหญ่ การพยายามค้นให้พบหลักทั่วไปนี้ เป็นวัตถุประสงค์สำคัญ ประการหนึ่งของปรัชญา

ดังคำที่ว่า

“The objective of philosophy is to discover that which being known all is known.”

๒๐

ซึ่งพอจะถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า

“วัตถุประสงค์ของปรัชญาคือ ค้นให้พบสิ่งหนึ่ง ซึ่งเมื่อรู้แล้ว ก็สามารถรู้สิ่งทั้งปวงได้ด้วย” พระพุทธเจ้าของเราได้พระนามว่า สัพพัญญู รู้สิ่งทั้งปวง เพราะทรงค้นพบหลักใหญ่หรือหลักสำคัญทั่วไปของสิ่งทั้งหลาย แล้วสิ่งย่อยๆ ก็ทรงรู้ได้หมด เหมือนดวงอาทิตย์ขึ้น แสงสว่างกระจายไปทั่ว ความมืดก็หายไป ถ้าใช้ดวงเทียนหรือตะเกียงหรือแม้ ไฟฟ้าย่อมสว่างได้ในขอบเขตจำกัด

๔. ความสงสัย ความสงสัยเป็นบ่อเกิดอีกอย่างหนึ่งของปัญญา คือหัดเป็นคนสงสัยไว้บ้าง หรือเสมอๆ แม้ในสิ่งหรือบุคคลที่ใครๆ เชื่อสนิท ไม่เคยตั้งข้อสงสัยเลย เราหัดตั้งข้อสงสัยไว้บ้างว่า เป็นเช่นที่คนอื่นๆ เขาเชื่อกันอยู่หรือเปล่า

มองไปทางปรัชญาตะวันตก ความสงสัยเป็นเบื้องต้นของปรัชญา การแสวงหาความรู้เป็นท่ามกลาง ความรู้ในเรื่องนั้นเป็นที่สุด

พระพุทธเจ้าของเรา ทรงอนุญาตให้สงสัยในพระองค์ และคำสอนของพระองค์ ให้ทดสอบ ที่ลองปฏิบัติดู เห็นจริงด้วยตนเองแล้ว จึงค่อยเชื่อก็ได้ พระธรรมคุณข้อที่ว่า **เอหิภัสสโก** เรียกให้มาดูนั่น ท่านให้มาดูได้โดยยังไม่ต้องเชื่อก็ได้ (come to see, not come to believe) การสงสัย ทำให้เราค้นหาความจริง การแสวงหาความจริงต้องอ้างเหตุผล เหตุผลคือหลักฐานหรือพยาน หรือข้อมูลที่จะให้เรารู้ความจริงอะไรสักอย่างหนึ่ง โดยนัยนี้ ทำให้เราเป็นคนมีเหตุผล รักเหตุผลไปด้วย ไม่เชื่ออะไรตามประเพณี หรือเชื่อตามๆ กันมา หรือเชื่อเพราะคนอื่นเขาเชื่อ เพราะคนอื่นเขาเชื่อกันมาก ซึ่งไม่ทำให้เกิดปัญญา หรือปัญญา แต่ประการใดเลย ในใจของเรา ต้องไม่มีสิ่งที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า **แอ็กเซียม (axiom)** คือยอมรับว่าจริงโดยไม่ต้องพิสูจน์ หรือไม่ต้องค้นหาเหตุผลใดๆ เราต้องทดสอบพิสูจน์ ค้นหาเหตุผลในเรื่องนั้นๆ จนเป็นที่พอใจ แล้วจึงสรุปผล ยอมรับว่าจริงหรือเท็จ ทำนองเดียวกับท่านเปาบุ้นจิ้นสอบสวนคดี แม้จำเลยยอมรับสารภาพหมดแล้ว ท่านก็ยังไม่เชื่อ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่า คำรับสารภาพนั้นเป็นจริงอย่างแท้จริง จึงตัดสินด้วยความยุติธรรมและเมตตากรุณา

มีบ่อย ที่จำเลยยอมรับสารภาพ เพื่อปกป้องคนอื่น ในสังคมมนุษย์เรา ในโลกของเรา มีเรื่องสลับซับซ้อนอยู่มาก เฉลียวใจไว้บ้างอย่ามองแต่มุมเดียว มองทุกมุม มองให้รอบยิ่งดี การมองทุกมุมมองรอบด้านนี้ เป็นจักขุหนึ่งของพระพุทธเจ้า เรียกว่า **สมันตจักขุ** (The eye of all-round knowledge; All-seeing eye: Omniscience) คือพระสัพพัญญุตญาณนั่นเอง แม้เราจะไม่มีสัพพัญญุตญาณอย่างพระพุทธเจ้า แต่เมื่อเป็นศิษย์ของพระองค์ ก็ควรหัดมองอะไรอย่างพระองค์ เรียกว่า เดินตามรอยพระองค์ ย่อมได้รู้เห็นเข้าใจสิ่งที่พระองค์

ทรงรู้เห็น และเข้าพระทัยมาแล้ว ตามสมควรแก่ปัญญาของแต่ละคน

๕. **จำคำสุภาสิตไว้ให้มาก** คำสุภาสิตเป็นสิ่งที่ได้กลั่นกรองแล้ว จากความคิดและประสบการณ์ของคนรุ่นก่อน ทำให้เราประหยัดเวลาไปได้เป็นอันมาก และเป็นข้อมูล ทำให้เราเกิดความคิดใหม่ๆ เพิ่มขึ้นจากสุภาสิตเหล่านั้น คำของคนสามัญธรรมดาที่เป็นสุภาสิตเตือนใจเราได้มากมาย ถ้าเป็นของท่านผู้ที่ฝึกฝนอบรมตนมาอย่างดีแล้ว เช่น ของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอริยสาวกอื่นๆ จะเป็นประโยชน์ทางเพิ่มพูนปัญญาแก่เราสักเพียงใด

เป็นโชคดีของพระภิกษุ สามเณร ที่ในหลักสูตรนักธรรมตรี โท เอก ท่านมีหนังสือพุทธศาสนสุภาสิตให้เรียน ให้ท่องไว้ เพื่อประกอบวิชาเรียงความ ผู้เรียนธรรมศึกษาก็ต้องท่องเหมือนกัน

๒๒

พุทธศาสนสุภาสิตเล่ม ๑ สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาตรี มีสุภาสิตถึง ๕๐๐ ข้อ เป็นข้อสั้นๆ ประโยคเดียว เช่น *ได้ยินว่า ตนนั่นแลฝึกได้ยาก* (อตตา หิ กิร พุทฺโธ) เป็นข้อหนึ่ง

พุทธศาสนสุภาสิตเล่ม ๒ สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาโท มีพุทธศาสนสุภาสิตถึง ๒๐๑ ข้อ เล่ม ๓ สำหรับนักธรรมชั้นเอก มี ๒๑๘ ข้อ ที่มีน้อยกว่าชั้นตรี ก็เพราะว่า แต่ละข้อมีเนื้อความยาวเท่ากับ ๔ ข้อ ของนักธรรมชั้นตรี ถ้าตัดเป็นเนื้อความสั้นเท่ากัน ก็จะได้ถึง ๘๐๐ ข้อ

คำสุภาสิตเหล่านี้ เป็นของพระพุทธเจ้าบ้าง ของพระอรหันต์อื่นบ้าง ลองคิดดูเถิดว่า ถ้าเราคิดคำของท่านให้แตก จะเป็นอาหารสมอง ประเทืองปัญญาและปฏิภาณสักปานใด ❖





อุปาทาน

การปล่อยอุปาทาน เหมือนการปลงภาระอันหนักลงเสียได้
ย่อมมีความสุข ความโปร่งใจ เบาใจเหมือนคนแบกภาระหนัก
มานาน เมื่อปลงเสียได้ ไม่ยึดภาระอื่นไว้ ก็ย่อมเบาสบายปลอดโปร่ง
ฉันทิ จันทัน

บุคคลอุ้มสิ่งใดไว้ย่อมหนักเพราะสิ่งนั้น กายที่อุ้มภาระใดไว้
เช่น แม่อุ้มเด็กย่อมหนักเพราะภาระนั้น ยิ่งอุ้มนานและเดินทางไกล
ก็ยิ่งหนัก และเหน็ดเหนื่อยมากขึ้นฉันทิ ใจที่อุ้มกิเลสไว้ อุ้มเอา
อุปาทานไว้ก็ย่อมหนักฉันทัน แม่ปากจะบ่นว่าไม่ไหวแล้วแต่ก็ยัง
อุ้มไว้ สิ่งที่อุ้มไว้นั้นยังเป็นสังขารมีปัจจัยปรุง มีความทรุดโทรม
คร่ำคร่าเป็นธรรมดาเข้าอีก ผู้อุ้มเอาไว้จึงต้องแก้ไขปรับปรุง
ยุ่งเหยิงอยู่เนื่องนิตย์ เพียงขั้น ๕ หรือ กายใจของตนเพียง
คนเดียวก็หนักแสนหนักอยู่แล้ว ยังอุ้มเอาสิ่งอื่นภายนอกตนไว้อีก
ด้วยอุปาทานอันมั่นคงว่า “เรา” และ “ของเรา” ลองคิดดูเถิดว่า
จะต้องหนักสักเพียงใด





พุดะถือใคร





ก่อนอื่นควรทราบ พุทธะ ๔ จำพวกก่อน คือ

๑. สุตพุทธะ หมายถึง กัลยาณชน ผู้เป็นพหูสูต คือได้เล่าเรียน สดับรับฟังพระพุทธรพจน์และอรรถกถา เป็นต้น มากแล้ว บอกเล่า แก่ผู้อื่น ตามสติปัญญาของตน

๒. จตุสัจจพุทธะ (หรืออนุพุทธะ) คือพระอริยะ มีพระโสดาบัน เป็นต้น มีพระอรหันต์เป็นสูงสุด ผู้รู้อริยสัจ ๔ เพราะได้ฟังธรรมของ พระพุทธเจ้า

๓. ปัจเจกพุทธะ ท่านผู้ได้ตรัสรู้ด้วยตนเอง แต่ไม่ได้สั่งสอนผู้อื่น ไม่ตั้งศาสนา

๔. สัมมาสัมพุทธะ หมายถึง ท่านผู้ได้ตรัสรู้เองโดยชอบ และ สั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตาม ตั้งศาสนา ตั้งคณะสงฆ์สืบศาสนาต่อมา

ตามนัยที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า “พุทธะ” มิใช่ตำแหน่งที่ผูกขาด ใครๆ ก็สามารถเป็นได้ เพียงแต่ต่างประเภทกันเท่านั้น ใครต้องการ เป็นอย่างไร ก็พยายามดำเนินตามปฏิบัติของพุทธะประเภทนั้นๆ

อนึ่ง คำว่า “พุทธะ” แปลว่า “ผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน”

รู้ คือ รู้ร้อยสัจ ๔ เป็นต้น และรู้สิ่งอื่นๆ อีกเท่าที่จำเป็นต้องรู้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าทรงปฏิญาณพระองค์ว่า ทรงเป็นสัมมาสัมพุทธะ เพราะทรงรู้ร้อยสัจ ๔ อันประกอบด้วยรอบ ๓ หรือ ญาณ ๓ อากาโร ๑๒ (ไตรปริวัฏทวาทสากาโร) จัดเป็น **พระปัญญาคุณ**

ตื่น (ไม่ใช่ตื่นตระหนกตกใจหรือตื่นเต้น) แต่หมายถึงตื่นที่ตรงกันข้ามกับหลับ ในที่นี้ หมายถึง ตื่นจากความหลับ คือกิเลส (กิเลส นิทรา) ความหลับมี ๒ อย่างคือ ปกตินิทรา หลับตามปกติ เพื่อร่างกายได้พักผ่อน และ กิเลสนิทรา หลับเพราะกิเลส จัดเป็น **พระบริสุทธิคุณ**

เบิกบาน หมายถึง มีใจเบิกบานด้วยกรุณา ใบหน้าสดชื่นเพราะความกรุณาต่อสรรพสัตว์ ไม่คิดเบียดเบียนใคร มีแต่เอื้ออาทร คิดอนุเคราะห์ ดังที่พระศาสดาตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคราวทรงส่งท่านเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราและเธอทั้งหลายพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์ เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของคนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก อย่าไปทางเดียวกัน ๒ รูป จงแสดงธรรมอันงาม ทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ (เนื้อความและเนื้อธรรมให้ชัดเจน) จงประกาศพรหมจรรย์ (ระบอบการครองชีวิตอันประเสริฐ งดงาม) ให้บริสุทธิ บริบูรณ์สิ้นเชิง สัตว์ผู้มีจิตในจักขุน้อย (คือมีกิเลสน้อย) ก็พอมืออยู่ สัตว์เหล่านั้นจะเสียโอกาส เสื่อมจากธรรมเพราะไม่ได้ฟังธรรม ผู้รู้ธรรมจักมีเป็นแน่แท้ แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรมเหมือนกัน

“สิ่งใดที่ศาสดาผู้หวังอนุเคราะห์ มีความเอ็นดู หวังประโยชน์เกื้อกูล ฟังกระทำ สิ่งนั้น เราได้ทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย”

ลักษณะดังกล่าวนี้ เป็น พระมหากรุณาคุณ

ชาวพุทธผู้เคารพเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคเจ้า ต้องการบูชา
พระองค์ด้วยการบูชาอย่างสูง ควรทำโดยการถวายแบบ คือดำเนิน
ตามรอยพระองค์ อบรมตน ให้มีคุณทั้ง ๓ ประการ คือ ความรู้
ความบริสุทธิ์ และความกรุณา ❖



ก่อนอื่น เราต้องรบกับตัวเองก่อน
เอาชนะตัวเองได้แล้ว
การชนะผู้อื่นนั้น ไม่ยาก
ถ้าเราคิดแต่จะเอาชนะผู้อื่น
แต่แพ้ตัวเองอยู่เรื่อย
จะไปชนะใครได้





พุดปฏิกาตคืออะไร





เมื่อได้ทราบถึงพุทธะ ๔ จำพวก และได้ทราบถึงความหมาย
ของคำว่า “ปฏิกฐาน” แล้วก็น่าจะทำให้เข้าใจความหมายของคำว่า
“พุทธปฏิกฐาน” ง่ายขึ้น โดยนำเอาความหมายของคำทั้ง ๒ นั้น
มารวมกัน กล่าวคือ “ความรู้ ความเลื่อมใส ความเข้าพระทัย และ
เข้าใจอย่างลึกซึ้งในสิ่งนั้นๆ ในเหตุการณ์นั้นๆ ของชาวพุทธทั้งหลาย
มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น และสามารถแก้ปัญหาได้ฉับพลัน
ทันท่วงที ทันเหตุการณ์” ❖

๕

ประโยชน์ของปฏิกาย





พอนึกถึงความเยียบแหลมและความว่องไวไหวพริบ เราก็จะเห็นประโยชน์ของปฏิกิริยาทันที เรามองเห็นตรงกันข้ามกับความโง่ ความเขลา ความทึบ ความไม่ปรับเปลี่ยนให้ทันเหตุการณ์ ปฏิกิริยาตรงกันข้ามกับความเขลา ความทึบ เหมือนสว่างกับมืด คนที่มีปฏิกิริยาโดยธรรมชาติ (กำเนิด) ก็ตาม โดยการฝึกฝนก็ตาม โดยทั่วไป ย่อมผ่านหลักอันเป็นเหตุให้เกิดปฏิกิริยาบางอย่างแล้ว ตามที่กล่าวไว้ข้างต้น คือ **ดุลยพินิจ คิดลึก จับหลักทั่วไป สงสัย และจำคำสุภาษิต** เราอาจท่องให้ง่ายขึ้นว่า **ดุลยพินิจ คิดลึก หลักทั่วไป สงสัย สุภาษิต** ดังนี้

คนที่มีความรู้มาก เรียกว่าร่ำรวยด้วยศาสตร์ แต่ศาสตร์นั้น ถ้าขาดศิลป์ คือการใช้ศาสตร์ให้เกิดประโยชน์ ก็ไม่ได้รับผลจากศาสตร์เท่าที่ควรจะได้รับ ศาสตร์เกิดได้จากการศึกษาเล่าเรียน แต่ศิลป์จะเกิดได้ก็โดยวิธีฝึกฝน คนที่มีศาสตร์มาก อาจจะไม่มีความศิลป์ก็ได้ หรือคนที่มีศาสตร์น้อย อาจจะมีศิลป์มากกว่าก็ได้ รวมความว่า ศิลปนั้น

คือ กลวิธีการใช้ศาสตร์นั่นเอง เราจะเห็นได้จากคน ๒ คน เรียนจบมาจากสถาบันเดียวกัน ชั้นเท่ากัน แต่การนำวิชาที่เรียนมาใช้ อาจจะสำเร็จประโยชน์ไม่เท่ากัน ศิลปะนั้นมีรากฐานมาจากไหวพริบ หรือภาษาอังกฤษ เรียกว่า tact

มีนิทานอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งแสดงถึง tact นี้ว่า ทำให้คนต่างกันอย่างใด คือเรื่องมีว่าชายหนุ่มสองคนไปเรียนวิชากับอาจารย์ เมื่อเรียนจบหลักสูตรด้วยกันแล้ว ก็ลาอาจารย์กลับ ในระหว่างทางพบรอยเท้าสัตว์ชนิดหนึ่ง ขอสมมติชื่อชายหนุ่ม สองคนนี้ว่า นายบุญมีกับบุญมาก นายบุญมีเมื่อเห็นรอยเท้าก็พูดขึ้นว่า เป็นรอยเท้าช้าง นายบุญมากรับว่าใช่ และช้างตัวนี้กำลังหายไปเสียข้างหนึ่ง มีแต่งาข้างเดียวเท่านั้น เดินเรื่อยๆ ไป เขาทั้งสองไปพบช้างมีงาข้างเดียวจริงๆ นายบุญมีประหลาดใจว่า ไฉนนายบุญมากจึงมีความรู้พิเศษยิ่งกว่าตัว คิดว่าอาจารย์คงอคติแน่ๆ บอกวิชาให้ไม่เหมือนกัน

ทั้งสองหนุ่มเดินต่อไป ไปพบหลุมๆ หนึ่ง เล็กๆ มีน้ำขัง นายบุญมีพูดว่า หลุมนี้เป็นหลุมปัสสาวะของผู้หญิง นายบุญมากรับว่าใช่ เป็นหลุมปัสสาวะของผู้หญิง และหญิงคนนี้มีครรภ์ด้วย นายบุญมียิ่งประหลาดใจมากขึ้น และยังคิดลงโทษอาจารย์มากขึ้น

“นี่บุญมาก” พูดอย่างฉุนๆ

“แกไปทำอะไรมานะ อาจารย์จึงรักและบอกวิชาให้มากกว่าข้า”

“เปล่าเลย บุญมี” นายบุญมากพูดอย่างจริงจัง “ท่านอาจารย์ยุติธรรมที่สุด เรื่องนี้ท่านมิได้มีอคติเลย แก่คิดมากไปเอง”

“ไม่มากละ ยังคิดน้อยไปด้วยซ้ำไป”

“งั้นเรากลับไปหาอาจารย์กันใหม่ก็ได้ เพื่อแกลงได้ไม่ลงโทษอาจารย์”

ตกลง ทั้งสองคนเดินกลับไปหาอาจารย์ และเล่าเรื่องให้ท่านฟัง ท่านอาจารย์ยิ้มน้อยยิ้มใหญ่ พลางกล่าวว่า

“เอาเถอะ พ่อหนุ่มทั้งสอง เอาเงินนี้ไปนะ นี่เงินจำนวนเท่ากัน แบ่งให้เท่ากันแล้วนะ เธอทั้งสองนี้เอาเงินไปตลาด ซื้อหม้อคนละใบ แล้วพุงนี้ใส่น้ำมันงาแล้วมาหาเราแต่เช้า”

สองคนไปตลาด นายบุญมีรีบไปซื้อหม้อตามราคาที่ท่านอาจารย์บอก แล้วคิดว่าเพื่อไม่ให้เสียเวลา ซื้อมันไปเสียเลย ส่วนนายบุญมากซื้อหม้อเสร็จแล้ว กลับที่พัก รุ่งขึ้นไปซื้อมันมา ถึงเวลาเช้า ทั้งสองคนอุ้มหม้อไปหาอาจารย์ เมื่อเปิดหม้อดู อาจารย์ก็ทักว่า

“อ้าว ทำไมน้ำมันในหม้อของบุญมี จึงน้อยกว่าของบุญมากล่ะ”

“อ้าว เจ้าบุญมาก แกลไปซื้อมันเมื่อไร” อาจารย์ถาม

“เมื่อเช้านี้เองครับ”

“แล้วหม้อล่ะ”

“ซื้อเมื่อวานครับ”

“ทำไมถึงซื้อเมื่อวาน”

“กระผมคิดว่า หม้อใหม่มันดูดีนะ กระผมจึงเอามาแช่น้ำเสีย คืนหนึ่งก่อน ตอนเช้านี้เอง ผมเห็นว่าแช่ไว้เมื่อคืน แล้วไปซื้อมันมา”

“เอ่อ” อาจารย์หันมาทางบุญมี “บุญมีไม่ได้คิดหรือว่าหม้อใหม่มันดูดี”

“ไม่ได้คิดครับ”

“แล้วตอนที่ไปพบรอยเท้าช้าง ทำไมบุญมากจึงรู้ว่าช้างตัวนั้นงาหักไปเสียข้างหนึ่ง” อาจารย์หันมาถามบุญมาก

“เพราะกระผมสังเกตเห็นต้นไม้ข้างทางเตียนไปด้านหนึ่ง อีกด้านหนึ่งยังเขียวบริบวรี ไม่มีรอยกระแทกอะไรเลย” บุญมากตอบ

“แล้วตอนที่เห็นหลุมปัสสาวะล่ะ ทำไมจึงรู้ว่าหญิงคนนั้นมีครรภ์?”

“กระผมสังเกตเห็นมีรอยฝ่ามือที่พื้นทรายใกล้ๆ หลุมนั้น ธรรมชาติของหญิงมีครรภ์แก่ เมื่อนั่งถ่ายปัสสาวะ จะพยายามเอามือข้างใดข้างหนึ่งยันไว้ เป็นการช่วยไม่ให้ล้ม เพราะทรงน้ำหนักตัวไม่ไหว”

“เรื่องเหล่านี้ บุญมีสังเกตหรือเปล่า?”

“ไม่ได้สังเกตครับ”

อาจารย์ไม่ต้องพูดอะไรอีก บุญมีรู้สึกตัวได้เองว่า ที่มีความรู้ความสามารถไม่เท่าบุญมากนั้น เพราะตนขาด **ความสังเกต**นั่นเอง ที่เคยรู้สึกโกรธเคืองอาจารย์ก็หายไปสิ้น เขาก็มลงกราบอาจารย์ และขอโทษที่เคยนึกล่วงเกินตำหนิท่าน

๓๔

อีกเรื่องหนึ่งที่เล่าขานกันบ่อยๆ คือเรื่องที่นายกับบ่าวนั่งเรือไปด้วยกัน ไปถึงที่แห่งหนึ่ง ได้ยินเสียงลูกหมาร้อง นายให้บ่าวคนหนึ่งขึ้นไปดูที่ริมฝั่ง เมื่อเห็นแล้ว วิ่งกลับมาบอกนายว่าเป็นลูกหมา นายถามว่ามีกี่ตัว เขาต้องวิ่งกลับไปใหม่ แล้วกลับมาบอกจำนวนที่นับได้ วิ่งอยู่หลายเที่ยว กว่าจจะรู้รายละเอียดที่ต้องการ นายพยายามพูดเป็นเรื่องลับ ไม่ให้บ่าวอีกคนหนึ่งได้ยิน เมื่อถามจนเป็นที่พอใจแล้ว จึงเรียกบ่าวอีกคนหนึ่งขึ้นจากเรือ ให้ไปดูว่าเป็นอะไร บ่าวคนที่ ๒ ไปคนเดียว กลับมารายงานนายได้หมด ละเอียดละออเท่ากับที่บ่าวคนแรกต้องวิ่งหลายเที่ยว จึงได้รู้ว่าเป็นลูกหมามีกี่ตัว ตัวผู้มีกี่ตัว ตัวเมียมีกี่ตัว สีอะไรบ้าง เป็นต้น นายจึงได้ชี้แจง ให้บ่าวคนที่ ๑ ทราบว่า ทำไมอีกคนหนึ่งจึงมีเงินเดือนและความรับผิดชอบสูงกว่าเขา

จะเห็นว่า **ดุลยพินิจ** และ **ความสุชมรอบคอบ** นั้น มีความสำคัญเพียงไร ท่านจึงจัดเป็นมูลเหตุหนึ่งของปฏิกิริยา และปฏิกิริยาซึ่งเกิดขึ้นแล้ว ทำให้บุคคลผู้นั้นทำงานสำเร็จได้เร็ว มีความคิด ตัดสินใจทันการณ์

ทันเวลา ปฏิภาณของคนธรรมดาสามัญ ยังให้ผลดีแก่ชีวิตถึงเพียงนี้
ถ้าเป็นปฏิภาณของท่านผู้ฝึกฝนอบรมตนมาดีแล้ว ขัดเกลาจิตใจ พัฒนา
ตนให้สูงส่งด้วยคุณธรรมมากแล้ว ปราศจากกิเลส หรือมีกิเลสน้อยแล้ว
จะมีคุณค่าสักเพียงใด เช่น ปฏิภาณของพุทธะทั้งหลาย มีพระสัมมา-
สัมพุทธะ เป็นต้น ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า ❖



วาจาที่ไม่จริง ไม่มีประโยชน์
จะเป็นที่พอใจของผู้ฟังหรือไม่ก็ตาม
ก็จะไม่ตรัสวาจาเช่นนั้น
ส่วนวาจาที่จริงแท้ และมีประโยชน์
จะเป็นที่พอใจของผู้ฟังหรือไม่ก็ตาม
ทรงเลือกกาลเวลาอันเหมาะ
ตรัสวาจาเช่นนั้น





၆

အံဏာအံဏုဏိပုဏ္ဏာတိ





ตรัสกับพระสารีบุตร เรื่อง พระปัญญาไม่ลดทอน แม้ทรงชราแล้ว

๓๗

สัมมาสัมพุทธปฏิภาณ คือ พระปัญญาอันเฉียบแหลมคมคาย และรอบรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งดำรงอยู่ตลอดพระชนมชีพ ตั้งแต่ตรัสรู้แล้วจนถึงปรินิพพาน แม้พระชนมายุจะมากแล้วถึง ๘๐ พรรษา แต่พระปัญญาในการโต้ตอบแก้ปัญหา ก็หาลดน้อยลงไม่ ทั้งนี้เพราะทรงมีพระญาณอันเป็นกำลังถึง ๑๐ ประการ (ทศพลญาณ)

ข้อความในมหาสีหนาทสูตร^๑ ยืนยันความจริงเรื่องนี้ได้ ความสังเขปของพระสูตรดังกล่าวมีดังนี้

^๑ ม.ญ.พ. เล่ม ๑๒ ข้อ ๑๕๙-๑๙๓

พระศาสดาประทับ ณ ราวป่าด้านตะวันออก นอกพระนครเวสาลี ครั้งนั้น สุนัขขัตตลิจฉวีซึ่งได้ออกจากธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคไปแล้ว คือเลิกนับถือพระศาสดาแล้วไม่นานนัก ได้กล่าวท่ามกลางบริษัท (ชุมชน) ในเมืองเวสาลีว่า “ธรรมวิเศษที่พระสมณโคดมตรัสรู้ที่จะทำให้เป็นพระอริยะได้นั้นไม่มี (คือกล่าวว่าพระพุทธร่องค์มิได้บรรลุธรรมอะไรจริง โดยผ่านทางการปฏิบัติจนรู้เห็นตามเป็นจริง) ธรรมที่ทรงแสดงนั้นล้วนแต่นึกเดาเอา หรือใช้การอนุมานแบบตรรก (ตรรกปริยายหัต) ใช้วิธีพิจารณาจนแจ่มแจ้งขึ้น แต่น่าแปลกที่ว่าธรรมที่พระสมณโคดมแสดงแล้วนั้น เป็นไปเพื่อความสันทุกขโดยชอบสำหรับผู้ทำตาม”

๓๘

พระสารีบุตรออกไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ได้ทราบข้อความที่สุนัขขัตตลิจฉวีกล่าว กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าเฝ้าพระศาสดา ทูลให้ทรงทราบเรื่องนี้ พระพุทธร่องค์ตรัสกับพระสารีบุตรว่า สุนัขขัตตลิจฉวีกล่าวด้วยความโกรธ มุ่งร้าย ต้องการจะติเตียนพระองค์ แต่กลับกล่าวสรรเสริญพระองค์ เพราะข้อที่ว่าธรรมที่แสดงล้วนเป็นไปเพื่อความสันทุกขโดยชอบนั้น เป็นคุณของพระองค์ และตรัสว่า สุนัขขัตตลิจฉวีไม่มีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระคุณเป็นอันมากของพระองค์

ต่อจากนั้น ทรงแสดงพระคุณสมบัติที่พระองค์มีอยู่ เช่น ทรงแสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้เป็นอันมาก ทรงได้ทิพพโสธ (หุทิพย์) ทรงได้เจโตปริยญาณ (กำหนดรู้ใจของผู้อื่นได้ว่าเป็นอย่างไร) ทรงมีกำลังสำคัญถึง ๑๐ ประการดังนี้

๑. ฐานาฐานญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ฐานะและอฐานะ คือรู้จักกฎธรรมชาติเกี่ยวกับขอบเขต และขีดขั้นของสิ่งทั้งหลาย ว่าอะไรเป็นไปได้ อะไรเป็นไปไม่ได้ และแค่ไหน เพียงไร โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์

ระหว่างเหตุกับผล และกฎเกณฑ์ทางจริยธรรม เกี่ยวกับสมรรถวิสัย
ของบุคคล ซึ่งจะได้รับผลกระทบที่ดีและชั่วต่างๆ กัน - knowledge of
instance and no instance; knowledge of possibilities
and impossibilities)

๒. กรรมวิปากญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ผลของกรรม คือสามารถ
กำหนดแยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อนระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่ว
ที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่างๆ มองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์
ภายในกระบวนการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน - knowledge of
the ripening of action; knowledge of the results of karma)

๓. สัพพัตถคามินีปฏิบัติญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำ
ไปสู่คติทั้งปวง คือ สุขคติ ทุกคติ หรือพ้นจากคติ หรือปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติ
ที่จะนำไปสู่อรรถประโยชน์ทั้งปวง กล่าวคือ ทิฏฐิธัมมิกัตถะ สัมปรา-
ยิกัตถะ หรือปรมาตถะ คือรู้ว่าเมื่อปรารถนาจะเข้าถึงคติหรือประโยชน์
ใด จะต้องทำอะไรบ้าง มีรายละเอียดวิธีปฏิบัติอย่างไร - knowledge
of the way that leads anywhere; knowledge of the
practices, leading to all destinies and all goals)

๔. นานาธาตุญาณ (ปรีชาหยั่งรู้สภาวะของโลกอันประกอบ
ด้วยธาตุต่างๆ เป็นอนันต์ คือรู้สภาวะของธรรมชาติ ทั้งฝ่ายอุปาทิน-
นิกสังขาร และฝ่ายอนุปาทินนิกสังขาร เช่น รู้จักส่วนประกอบต่างๆ
ของชีวิต สภาวะของส่วนประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งหน้าที่ของมัน
แต่ละอย่าง อาทิ การปฏิบัติหน้าที่ของขันธ์ อายตนะ และธาตุต่างๆ
ในกระบวนการรับรู้ เป็นต้น และรู้เหตุแห่งความแตกต่างของสิ่งทั้งหลาย
เหล่านั้น - knowledge of the world with its many and
different elements)

๕. นานาธมุตติกญาณ (ปรีชาหยั่งรู้อริสมุตติ คือรู้ธรรมาศัย ความโน้มเอียง ความเชื่อถือ แนวความสนใจ เป็นต้น ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปต่างๆ กัน - knowledge of the different dispositions of beings)

๖. อินทรีย์ปโรปริยัตตญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลายคือ รู้ว่าสัตว์นั้นๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แคไหน เพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มีอินทรีย์อ่อนหรือแก่กล้า สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะตรัสรู้หรือไม่ - knowledge of the state of faculties of beings; knowledge of the inferiority and superiority of the controlling faculties of various beings; knowledge as regards to maturity of persons)

๗. ฌานาทิสังกิเลสาทิญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ความเศร้าหมอง ความผ่องแผ้ว การออกแห่งฌาน วิโมกข์ สมาธิ และสมาบัติ ทั้งหลาย - knowledge of defilement, cleansing and emergence in the cases of the meditations, liberations, concentrations and attainments)

๘. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ (ปรีชาหยั่งรู้อันทำให้ระลึกภพที่เคยอยู่ในหนหลังได้ - knowledge of the remembrance of former existences)

๙. จุตูปปาตญาณ (ปรีชาหยั่งรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม - knowledge of the decease and rebirth of beings)

๑๐. อาสวักขยญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย - knowledge of the exhaustion of mental intoxicants)^๒

^๒ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

ต่อจากนั้น ทรงแสดงเวสาร์ชชญาณ ๔ ประการซึ่งพระองค์มีอยู่ ทำให้ทรงแก้กลัวกลัว บรรลือสีหนาทท่ามกลางบริษัท ไม่ทรงสะทกสะท้าน ไม่ว่าในชุมชนใด เพราะไม่ทรงเห็นใครจะหักท้วงพระองค์ได้โดยชอบธรรมในฐานะเหล่านี้ คือ

๑. ทรงปฏิญาณว่า เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ แต่ไม่ทรงรู้ธรรม หรือไม่ได้ตรัสรู้จริง

๒. ทรงปฏิญาณว่า เป็นชีณาสพ สิ้นกิเลสแล้ว แต่ยังละกิเลส ไม่ได้จริง

๓. ตรัสว่า สิ่งใดเป็นอันตราย สิ่งนั้นไม่เป็นอันตรายจริง

๔. ทรงแสดงธรรมอันใดว่า เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ ธรรมนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์จริงแก่ผู้ปฏิบัติตาม

เมื่อไม่ทรงเห็นว่าใครๆ จะหักท้วงได้โดยชอบธรรมในฐานะเหล่านี้ พระองค์จึงทรงรู้สึกเกษมสำราญ ปลอดภัย ไม่ครั่นคร้ามในทีใดๆ

ตรัสว่า ทรงทราบกำเนิด ๔ เป็นอย่างดี หมายถึง สัตว์ทั้งหลาย เกิดขึ้นได้อย่างไรบ้าง ทรงทราบว่าสัตว์เกิดได้โดย ๔ ประการคือ

๑) อัมตชะ เกิดในฟองไข่ เช่น เป็ด ไก่ เป็นต้น

๒) ชลาพูชะ เกิดในครรภ์ เช่น มนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน บางพวก

๓) สังเสทชะ เกิดในของสกปรก เช่น ในปลาเน่า ในซากศพ เน่า ในขนมบูด ในน้ำครำ เป็นต้น เช่น หนอน เป็นต้น

๔) โอปปาติกะ เกิดผุดขึ้น คือเจริญเติบโตทันที (ไม่ต้องผ่าน ความเป็นตัวอ่อน) เช่น เทวดา พวกสัตว์นรก มนุษย์ บางจำพวก (มนุษย์ต้นกบที่มาจากเทวดา) เป็นต้น

ทรงทราบคติ ๕ คติ คือที่ไปหรือทางไปของสัตว์ผู้ทำกรรม
ต่างๆ กัน มีปฏิปทาต่างกัน ย่อมมีคติหรือที่ไปในภพหน้าต่างกัน
คติ ๕ นั้นคือ

๑. นรก
๒. ดิรัจฉาน
๓. เปปรต
๔. มนุษย์
๕. เทวดา

ทรงทราบอย่างแน่ชัดว่า ทำอย่างไรเป็นเหตุให้เกิดเป็นอย่าง
นั้นๆ นอกจากนี้ ยังทรงทราบพระนิพพานอันพ้นจากคติทั้ง ๕ นั้นด้วย
ตรัสว่า ทรงทราบพรหมจรรย์ อันประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

- ๑) ทรงบำเพ็ญตบะยิ่งกว่าผู้บำเพ็ญตบะทั้งหลาย
- ๒) ทรงประพฤติเศร้าหมอง คือทรงอยู่อย่างปอนๆ ยิ่งกว่า
ผู้ประพฤติปอนทั้งหลาย
- ๓) ทรงรังเกียจบาป ยิ่งกว่าผู้รังเกียจบาปทั้งหลาย
- ๔) ทรงเป็นผู้สัจด์ ยอดเยี่ยมกว่าผู้สัจด์ทั้งหลาย

สิ่งเหล่านี้ทรงทดลอง เมื่อทรงทำทุกกริยาก่อนตรัสรู้ ทรงเห็น
ว่าไม่ได้ผล จึงทรงเลิกเสีย แต่เป็นประโยชน์ เมื่อตรัสรู้แล้ว ทรงกล่าว
ได้ว่า ได้ทดลองบำเพ็ญมาหมดแล้ว นอกจากนี้ ยังทรงทดลองเรื่อง
อื่นๆ ตามที่เชื่อถือกันในสมัยนั้นว่า จะทำให้บริสุทธิ์ แต่ก็หาทำให้บริสุทธิ์
แต่ประการใดไม่

อนึ่ง มีคนบางพวกกล่าวว่า คนหนุ่มเท่านั้น จึงจะมีปัญญา
เฉลียวฉลาด เมื่อแก่เฒ่าแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ คือพออายุ ๘๐ - ๙๐
หรือ ๑๐๐ ปี ปัญญาย่อมเสื่อม ตรัสกับพระสารีบุตรว่า ข้อนี้นี้ไม่ควรเห็น

อย่างนั้น เพราะบัดนี้ พระองค์เองมีพระชนม์ ๘๐ ปีแล้ว สาวกบางคน มีอายุถึง ๑๐๐ ปี แล้วก็ยังมีสติปัญญาอย่างยอดเยี่ยม มิได้เสื่อมถอยเลย ทรงสามารถตอบปัญหาของสาวกได้อย่างยอดเยี่ยม แม้ว่า (จะทรงลูกไม้ไหว) ต้องهامไปด้วยเตียงน้อย **ปัญญาความเฉลียวฉลาดของพระองค์ก็ได้เสื่อมถอย** ทรงสามารถตอบปัญหาได้อย่างคล่องแคล่ว

พระนาคสมาละ เป็นพระอุปัชฌาย์จากเวลานั้น ถวายงานพัดอยู่ กราบทูลพระศาสดาว่า ฟังธรรมปริยายนี้แล้ว ขนลุกด้วยปีติปลื้มใจ และเห็นเป็นอัครจริย ควรจะเรียกธรรมปริยายนี้ว่าอย่างไร พระศาสดาตรัสว่า จะเรียกว่า **โลมหังสนปริยาย** ก็ได้ (ธรรมปริยายที่ทำให้ขนลุกขนพอง) ❖



ไม่ควรพยายามไปหมดทุกอย่าง

ควรเป็นตัวของตัวเอง

ไม่ควรอาศัยผู้อื่นเลี้ยงชีพ

ไม่ควรเป็นผู้มีผลประโยชน์ประพาศธรรม

(สุทธาน ๒๕/๑๗๔/๑๗๕)



ทรงโต้ตอบกับอภัยราชกุมาร เรื่อง พระวาจาที่ตรัสและไม่ตรัส^๓

๔๔

ครั้งนั้น พระศาสดาประทับอยู่ ณ เวฬุวันวิหาร เมืองราชคฤห์ อภัยราชกุมารเสด็จไปสนทนากับนิครนถ์นาฏบุตร นิครนถ์ขอให้ อภัยราชกุมารไปไต่ถามพระพุทธรูปเจ้า เปรียญปัญหาไปอย่างดี ให้ทูลถามว่า พระพุทธรูปเจ้าตรัสพระวาจาอันไม่เป็นที่พอใจของผู้อื่นหรือไม่ ถ้าตรัสตอบว่า “ตรัส” ก็ให้แย้งว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น พระองค์จะต่างอะไรกับปุถุชนเล่า ถ้าตอบว่า “ไม่ตรัส” ก็ให้แย้งว่า ที่ตรัสว่า พระเทวทัตจะต้องตกนรกนั้น ย่อมไม่เป็นที่พอใจของพระเทวทัตอย่างแน่นอน เมื่อแย้งไว้อย่างนี้ ดักไว้อย่างนี้ พระสมณโคดมย่อมไม่มีทางไปอย่างแน่นอน

อภัยราชกุมารเข้าไปเฝ้าพระพุทธรูป ทูลถามอย่างที่เตรียมมา พระศาสดาตรัสตอบว่า ปัญหานี้จะตอบอย่างเดียวไม่ได้ ต้องแยกตอบพอพระองค์ตรัสเช่นนี้ อภัยราชกุมารก็ทรงอุทานว่า “พวกนิครนถ์ฉิบหายแล้ว” ทูลเล่าเรื่องที่ไปสนทนากับนิครนถ์มาโดยตลอด

^๓ อภัยราชกุมารสูตร พ. เล่ม ๑๓ ข้อ ๔๑

พระศาสดาตรัสถามอภัยราชกุมารว่า ถ้าเด็กอ่อน กินไม้หรือ
ก้อนอิฐเข้าไปค้างอยู่ในคอ พระราชกุมารจะทรงทำอย่างไร พระราช
กุมารทูลตอบว่า จะต้องประคองศีรษะแล้วล้วงออกมาจนได้ แม้ว่าจะ
ต้องทำให้เด็กนั้นเจ็บปวด ถึงกับเลือดออกก็ตาม เพราะมุ่งอนุเคราะห์
เขาให้พ้นอันตราย พระศาสดาตรัสว่า ทำนองเดียวกัน พระองค์ทรง
มุ่งอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยความเอ็นดู จึงตรัสพระวาจา ที่เป็นทีพอใจของ
ผู้ฟังบ้าง ไม่เป็นที่พอใจของผู้ฟังบ้าง ทรงมุ่งประโยชน์เป็นที่ตั้ง และ
วาจานั้น เป็นวาจาจริงด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ทรงเลือกกาลเวลาตรัส

รวมความว่าวาจาที่ไม่จริง ไม่มีประโยชน์ จะเป็นทีพอใจของผู้ฟัง
หรือไม่ก็ตาม ก็จะไม่ตรัสวาจาเช่นนั้น ส่วนวาจาที่จริงแท้และมีประโยชน์
จะเป็นทีพอใจของผู้ฟังหรือไม่ก็ตาม ทรงเลือกกาลเวลาอันเหมาะ
ตรัสวาจาเช่นนั้น

๔๕

อภัยราชกุมารทูลถามว่า มีคนเป็นจำนวนมาก ทุกหมู่เหล่า มา
ทูลถามปัญหาพระพุทธรองค์ ทรงคิดไว้ก่อน หรือว่า ทรงตอบได้ทันที
โดยไม่ได้ทรงคิดไว้ก่อน

พระศาสดาตรัสตอบว่า ทรงตอบได้ทันทีโดยไม่ได้คิดล่วงหน้า
ไว้ก่อน ทำนองเดียวกับอภัยราชกุมาร ผู้ชำนาญเรื่องรถทุกส่วน เมื่อมี
ผู้มาทูลถามเรื่องรถ ก็ทรงตอบได้ทันที โดยไม่ต้องคิดล่วงหน้าไว้ก่อน

อภัยราชกุมารทรงพอฟะทัยพระพุทธรูปดำรัสตอบ สรรเสริญพระ
ธรรมเทศนาว่า เหมือนหงายของที่คว่ำ เป็นต้น แสดงตนเป็นอุบาสก
นับถือพระรัตนตรัยตลอดชีวิต ❖





ทรงโต้ตอบเรื่อง กฎีกับทึชนขปริพพาชก และเรื่อง อดตา - อนัตตา กับสัจจนึคนรณต์^๔

เรื่องทีชนขปริพพาชก

๔๖ **คราวหนึ่ง** พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ทีถ้ำสุกรขาตา บนภูเขาคิชฌกูฏ (ถ้ำอยู่บนเขา) เมืองราชคฤห์ พระสารีบุตร นั่งถวายนานพักอยู่เบื้องหลัง ครั้นนั้นทีชนขปริพพาชก ผู้เป็นหลานพระสารีบุตร เทียวเดินตามหาพระสารีบุตรผู้เป็นลุงของตนอยู่ มาเจอเข้าทีถ้ำสุกรขาตา จึงทูลพระพุทเจ้าเป็นเชิงลองวาทะ หรือเชิงยั่ววนว่า “พระโคตม ข้าพเจ้ามีความเห็นว่สิ่งทั้งปวง ไม่ควรแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่พอใจหมด”

ทีชนขปริพพาชกกล่าวเช่นนี้ เพราะไม่พอใจทีลุงของตนมาบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อพิจารณาในเชิงตรรกศาสตร์ ก็หมายความว่า เขาไม่พอใจพระพุทเจ้าด้วย เพราะพระพุทเจ้าก็รวมอยู่ในสิ่งทั้งปวงด้วย พระพุทธองค์ตรัสตอบว่

“ถ้อย่างนั้น ท่านควรไม่พอใจ **ความเห็นอย่างนั้นของท่าน** เสียด้วย”

พระดำรัสของพระศาสดา เป็นการโต้ตอบแบบใช้หลักตรรกวิทยา มีผลให้ทีชนขปริพพาชกนึ่งอึ้งไป ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงถึง

^๔ - ทีชนขสุตร พ.เล่ม ๑๓ ข้อ ๖๒๙

- จุฬสัจจกสุตร พ.เล่ม ๑๒ ข้อ ๓๙๒

ทิฏฐิ หรือทรรศนะของบุคคล ๓ จำพวก คือ บางพวกก็เห็นว่า สิ่งทั้งปวง
ควรแก้ตน, ตนพอใจหมด (สพพํ เม ขมติ) บางพวกเห็นว่า สิ่งทั้งปวง
ไม่ควรแก้ตน ตนไม่พอใจหมด บางพวกเห็นว่าบางสิ่งควรแก้ตน ตน
พอใจ บางสิ่งไม่ควรแก้ตน ตนไม่พอใจ

พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น พวก
แรก เอียงไปในทางกำหนดยินดีสิ่งทั้งหลาย หมกมุ่นพัวพัน พวกที่สอง
เอียงไปทางเกลียดชังสิ่งทั้งหลาย ส่วนพวกที่ ๓ เอียงไปทางกำหนด
พอใจในบางสิ่ง และเกลียดชังบางสิ่ง ผู้รู้พิจารณาเห็นว่า ถ้าถ้อยมั่น
ในทิฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างแน่วแน่ (สัจจาภินิเวส) ว่า นี่เท่านั้นจริง
อย่างอื่นเป็นโมฆะ ย่อมได้เถียงขัดแย้งกับอีก ๒ พวก ที่ถ้อยผิดกับตน
ย่อมวิวาทกัน พินาศหมายมั่นห้าพันกัน ความเบียดเบียนกันก็ย่อมมีขึ้น
ผู้รู้เห็นอย่างนี้ ย่อมละทิฏฐินั้นๆ เสีย

๔๗

ต่อจากนั้น ทรงแสดงเวทนา ๓ คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา และ
อทุกขมสุขเวทนา หรืออุเบกขาเวทนา ว่าไม่เพียง เกิดขึ้นเพราะเหตุ
ปัจจัย มีความสิ้นไปดับไปเป็นธรรมดา เมื่อเห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่าย
ทั้งสุข ทุกข์ และอุเบกขา เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมคลายกำหนด จิตย่อมพ้น
จากความถ้อยมั่น ผู้พ้นแล้วอย่างนี้ ย่อมไม่วิวาทโต้เถียงกับผู้ใดด้วยทิฏฐิ
ของตน โวหารใดเขาพูดกันอยู่ในโลก ก็พูดตามโวหารนั้น แต่ไม่ยึดมั่น
ถ้อยมั่นด้วยทิฏฐิ

พระสารีบุตรนั่งถวายเป็นอภิปธานอยู่ ฟังแล้วได้สำเร็จจอร์หัตตผล ส่วน
ทิมนขปริพพาชกได้ดวงตาเห็นธรรม^๕สิ้นความสงสัยในพุทธศาสนา
แสดงตนเป็นอุบาสก

^๕ คำว่า ดวงตาเห็นธรรม หมายถึง สำเร็จโสดาปัตติผล เป็นพระโสดาบัน

เรื่อง นางกิสาคอดมี

เรื่องที่พระพุทธองค์ทรงสอนนางกิสาคอดมีนี้ ทรงให้ใช้หลักคิดแบบตรรกวิทยา นิรนัย (deductive logic) คือการสรุปข้อย่อยจากหลักสากล คือเอาหลักสากลมาพิจารณาข้อย่อย

เรื่องโดยย่อมีว่า^๖ กิสาคอดมี ลูกตาย จึงเที่ยวอุ้มลูกไปให้หมอรักษาให้ฟื้น ทุกคนปฏิเสธ มีคนหนึ่งแนะนำให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า นางเชื่อ นำบุตรไปเฝ้าพระพุทธองค์ขอให้ช่วยรักษา พระพุทธเจ้าตรัสบอกว่ารักษาได้ แต่ต้องได้เมล็ดฝักกาดในหมู่บ้านที่ไม่มีใครเคยตาย นางดีใจ อุ้มบุตรไว้กับบอกเที่ยวเสาะหาเมล็ดฝักกาด เมล็ดฝักกาดนั้นนางหาได้หลายหมู่บ้าน แต่ไปติดขัดอยู่ที่ในหมู่บ้านเหล่านั้นล้วนมีคนเคยตายทั้งสิ้น นางได้มีประสบการณ์กว้างออกไปว่า คนทั้งหลายได้มีความทุกข์ เพราะปฏัตติโยคมาแล้วแทบทั้งสิ้น มิใช่นางคนเดียว

ในที่สูตนางก็ได้ข้อสรุป ข้อย่อยจากหลักสากลว่า **ความตายเป็นธรรมดาของคนทั้งหลาย** ความตายแห่งบุตรของนางนั้นก็เรื่องธรรมดาเช่นกัน จึงทิ้งบุตรผู้หาชีวิตไม่แล้วเสียในป่า แล้วไปเฝ้าพระศาสดา ทูลขอบวช พระศาสดาให้นางบวชในสำนักภิกษุณี ต่อมาสำเร็จจอร์हतตผล ด้วยการได้เห็นดวงประทีปในโรงอุโบสถซึ่งเปลวไฟเกิดดับอยู่ นางพิจารณาสິงนั้นแล้วได้ข้อคิดว่ สัตว์ทั้งหลาย ก็เกิดตายอยู่ เหมือนดวงประทีปนี้แหละ พระพุทธเจ้าทรงทราบดังนั้น ทรงแผ่พระรัศมีมาเสมือนปรากฏเฉพาะหน้าของนาง แล้วตรัสว่ “สัตว์ทั้งหลาย เกิดตายอยู่เหมือนดวงประทีป แต่พอถึงนิพพานแล้ว อาการอย่างนั้นก็

^๖ อรรถกถาธรรมบท ภาค ๔ หน้า ๑๕๐

ไม่ปรากฏอีกเลย” ตรัสดังนี้แล้ว ตรัสต่อไปว่า

“ผู้ใดแม้มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี แต่ไม่เห็นอมตบท

ชีวิตของผู้อยู่เพียงวันเดียว แต่เห็นอมตบทประเสริฐกว่า”

ก็สาโคตมีฟังแล้ว ได้สำเร็จจอร์हतตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔^๗

เรื่อง นางวิสาขา

วันหนึ่ง นางวิสาขาไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแต่ยงวัน เธอมีผ้าเปียก
ผมเปียก พระพุทธองค์ตรัสถามว่า มีเรื่องอะไรจึงเสรำ้าโสกอย่างนั้น
นางทูลว่า หลานสาวคนหนึ่ง ดีเหลือเกิน ตายลง นางจึงเสรำ้าโสก เพราะ
รักมาก พระพุทธองค์ตรัสถามว่า ถ้าหญิงในเมืองสาวดีดียวนี้ เธอ
จะรักเขาหรือไม่? ทูลตอบว่า “รัก” ตรัสถามว่า ในเมืองนี้ มีคนตาย
ทุกวันหรือไม่ ทูลว่าตายทุกวัน พระพุทธองค์จึงทรงสรุป จากเรื่องย่อ
ไปหาเรื่องใหญ่ แบบตรรกวิทยาอุปนัย (inductive logic) ว่า ถ้า
อย่างนั้น เธอก็ต้องมีผ้าเปียกผมเปียก ต้องร้องไห้ เสรำ้าโสกทุกวันละสิ^{๗๗}
ในที่สุดตรัสว่าคนมีรัก ๑ ทุกข์ ๑ มีรัก ๑๐๐ ทุกข์ ๑๐๐ นางวิสาขา
ได้สติ คลายความโศก ก็ด้วยพุทธวิธีในการสอนโดยหลักตรรกศาสตร์

^{๗๗} ความแตกฉาน ๔ อย่าง คือ (๑) อัตถปฏิสัมภิทา แตกฉานในความหมายแห่งธรรม
(๒) อัมมปฏิสัมภิทา แตกฉานในหัวข้อธรรม (๓) นิรุตติปฏิสัมภิทา แตกฉานในภาษา,
ใช้ภาษาดี, ถูกต้อง (๔) ปฎิภาณปฏิสัมภิทา แตกฉานในไหวพริบ ทันเหตุการณ์

^{๗๘} วิสาขามิคการมารดา ๒๕/๒๒๓/๑๗๖

เรื่อง สัจจนิกครนถ์

ทรงสนทนากับสัจจนิกครนถ์ เรื่องอตฺตา อนัตฺตา ด้วยหลัก
ตรรกวิทยา คือการหาเหตุผลที่พอมองเห็นได้ มีเรื่องย่อดังนี้

สัจจนิกครนถ์อาศัยอยู่ที่เมืองเวสาลี เป็นนักไต่वाะหะ มีความ
ทะนงตนรุนแรง เคยกล่าวในที่ประชุมเมืองเวสาลีว่า “ไม่เห็นสมณ-
พราหมณ์เจ้าลัทธิใดๆ เลย ที่จะไม่ประหม่า เมื่อจะไต่वाะหะกับตน แม้
ถ้าเราจะฟังไต่वाะหะกับเสา เสาก็ยังหวั่นไหว ไม่ต้องกล่าวถึงมนุษย์”

๕๐
เช้าวันหนึ่ง เขาพบพระอัสสชิเถระซึ่งกำลังเดินบิณฑบาตอยู่ที่
เมืองเวสาลี เขาเข้ามาถามว่า พระสมณโคดมแนะนำพระสาวกทั้งหลาย
อย่างไร พระอัสสชิตอบว่า พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำสาวกโดยมาก
ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง ไม่มีตัวตน หรือ
ไม่ใช่ตัวตน

สัจจนิกครนถ์บอกว่า ถ้าอย่างไร จะขอพบพระสมณโคดม เพื่อ
จะได้สนทนาเรื่องนี้กันให้แจ่มแจ้ง และจะช่วยปลดเปลื้องพระสมณ-
โคดมจากความเห็นผิดนั้นเสีย

สัจจนิกครนถ์เข้าไปหาพวกเจ้าลิจฉวี ซึ่งกำลังประชุมกันอยู่ที่
สัณฐาคาร (ห้องประชุม) กล่าวขึ้นว่า เขาจะไปสนทนากับพระสมณ-
โคดม จะย่ำยีคำของพระสมณโคดม ขอให้เจ้าลิจฉวีทั้งหลายไปฟังด้วย
เจ้าลิจฉวีฟังแล้ว แบ่งเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งเห็นว่า สัจจนิกครนถ์จะ
ย่ำยีวาตะของพระสมณโคดม อีกพวกหนึ่งเห็นว่า พระสมณโคดมจะย่ำยี
วาตะของสัจจนิกครนถ์ พวกเขาได้เดินทางไปพร้อมกับสัจจนิกครนถ์

นิครนถ์ ชื่อ สัจจกะ ได้พบภิกษุมารูปด้วยกัน เดินจงกรมอยู่
ที่แจ้ง จึงถามหาพระผู้มีพระภาคเจ้าว่าจะพบพระองค์ได้ที่ใด ภิกษุ

ทั้งหลายบอกว่า พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่งในป่ามหาวัน
สัจจนิกครณ์พร้อมด้วยเจ้าลิจฉวีเข้าไปเฝ้า ทูลขอโอกาสเพื่อถาม
ปัญหา เมื่อพระพุทธองค์ทรงอนุญาตแล้ว จึงทูลถามว่า พระโคตม
แนะนำสั่งสอนสาวกอย่างไร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบ เช่นเดียวกับ
ที่พระอัสสชิกล่าวแล้ว

สัจจนิกครณ์ทูลแย้งว่า ธรรมดาพิชพันธุต่างๆ ย่อมเจริญงอกงาม
บนแผ่นดิน แม้การงานที่บุคคลทำก็อาศัยแผ่นดินจึงทำได้ ฉันทใด บุคคล
ทั้งหลายย่อมมี รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นต้น ต้อง
ตั้งอยู่ในรูป เวทนา เป็นต้น ฉันทนั้น จึงได้ประสบผลบุญบาป ผลบุญ
ผลบาปย่อมปรากฏขึ้นในรูป เวทนา เป็นต้น

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า “ท่านเห็นว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณเป็นตัวตนของเราอย่างนั้นหรือ”

“ข้าพเจ้ากล่าวอย่างนั้น” สัจจนิกครณ์ยืนยัน และมหาชนหรือ
ชุมชนเป็นอันมากก็กล่าวอย่างนั้น

“ชุมชนจะเห็นอย่างไรก็ช่างเถิด เราต้องการแต่คำยืนยันของ
ท่าน” พระศาสดาตรัส

เมื่อสัจจนิกครณ์ยืนยันแล้ว พระศาสดาจึงตรัสว่า “ดูก่อน
อัคริเวสสนะ (ทรงเรียกสัจจนิกครณ์โดยชื่อสกุลของเขา แบบเดียวกับ
ที่เขาเรียกพระพุทธองค์ว่า พระโคตม) พระราชาเช่นพระเจ้าปเสน-
ทิโกศล หรือพระเจ้าอชาตศัตรูมีอำนาจในแผ่นดิน ย่อมสามารถฆ่าคน
ที่ควรฆ่า ฆาตกร หรือเนรเทศคนที่ควรฆาตกรและควรเนรเทศ
ได้ อย่างนั้นมีใช่หรือ ?

สัจจนิกครณ์ทูลว่า ใช่

พระศาสดาตรัสถามว่า ท่านสามารถบังคับบัญชา รูป เวทนา เป็นต้น ว่าจงเป็นอย่างนี้เถิด อย่าเป็นอย่างนั้นเลย ได้หรือไม่? สัจจกนิครนถ์ทูลตอบว่า ไม่ได้

พระศาสดาตรัสว่า เมื่อไม่ได้ จะถือได้อย่างไรว่ารูป เป็นต้น เป็นตัวตน เป็นเรา เป็นของเรา สัจจกนิครนถ์ ยอมรับว่าถือไม่ได้ ไม่ควรถือ ตรัสถามต่อไปว่า ชั้นที่ ๕ เที่ยงหรือไม่เที่ยง ทูลตอบว่า ไม่เที่ยง

พ. เมื่อไม่เที่ยง มันเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า

ส. เป็นทุกข์ พระโคตม

พ. เมื่อไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ควรหรือที่เราจะเข้าไปยึดสิ่งนั้นว่าเป็นเรา เป็นของเรา เป็นตัวตนของเรา

ส. ไม่ควรเลย พระโคตม

พ. อัคริเวสสนะ ผู้ใดติดอยู่ในทุกข์ เข้าถึงทุกข์แล้ว มีหนำซ้ำยังยินดีในทุกข์เสียอีก เห็นทุกข์ (คือชั้นที่ ๕) ว่าเป็นของเรา ผู้นั้นจะพึงกำหนดรู้ทุกข์ได้เอง หรือจะทำทุกข์ให้สิ้นไป จะมีได้เป็นได้หรือ?

ส. ไม่ได้เลย พระโคตม

พ. เมื่อเป็นเช่นนั้น ตัวท่านเองนั่นแหละ เป็นผู้ติดอยู่ในทุกข์แล้ว แต่กลับยินดีในทุกข์ และเห็นทุกข์เป็นของตน ใช้หรือไม่?

ส. เป็นอย่างนั้น พระโคตม

แปลว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงต้อนด้วยการซักถามหาเหตุผลจนสัจจกนิครนถ์จมนุ่ม แล้วทรงสำทับว่า เหมือนผู้ต้องการแก่นไม้ ถูขวานหรือมีง้าวเข้าไปในป่า เห็นต้นกล้วยใหญ่ต้นหนึ่ง มีลำต้นตรง กำลังรุ่ม ยังไม่ทันตกเครือ เขาตัดต้นกล้วยนั้นที่โคน ตัดยอดลิดใบออก ไม่ได้พบแม้แต่กระพี้ จะพบแก่นแต่ที่ไหน ฉันทใด คำของสัจจกนิครนถ์ก็ฉันทนั้น ชักไปชักไป ก็หาสาระไม่ได้

เมื่อสัจจนิกนธย้อมแพ้แล้ว ได้ทูลถามว่า ด้วยเหตุผลเพียงเท่าใด จึงชื่อว่าทำตามคำสอนของพระศาสดา ข้ามความสงสัยเสียได้ด้วยเหตุเพียงเท่าใด ภิกษุชื่อว่าเป็นอรหันต์สันนิเลส พระศาสดาตรัสตอบว่า “สาวกของเรา พิจารณาเห็นเบญจขันธ์ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาอยู่เสมอ ชื่อว่าทำตามคำสอนของเรา ภิกษุผู้พิจารณาขันธ์ ๕ นั้นแหละ โดยความไม่เที่ยง เป็นต้น แล้วไม่ยึดมั่นถือมั่นซึ่งขันธ์ ๕ นั้น ชื่อว่า เป็นอรหันต์สันนิเลส เธอย่อมประกอบด้วยคุณอันเลิศ ๓ ประการ คือ ทัสสนานุตตริยะ ปฏิพานุตตริยะ และวิมุตตานุตตริยะ การเห็น การปฏิบัติ และความหลุดพ้น อันยอดเยี่ยม เธอย่อมสักการะบูชาตถาคต ในฐานะที่เป็นผู้รู้ ผู้ฝึกตน ผู้สงบ ผู้ข้ามฝั่งได้แล้ว ดับสนิทแล้ว และแสดงธรรม เพื่อความเป็นอย่างนั้นด้วย ❖



มีปลาน้อยตัวนักที่ฉลาดกินแต่เหยื่อ โดยไม่กลืนเบ็ดเข้าไป ด้วยฉันทิ คนในโลกนี้ก็ฉันทิ มีน้อยคนนัก ที่เกี่ยวข้องกับกามคุณ โดยไม่ให้เป็นทุกข์ หรือเกี่ยวข้องกับโดยที่มีทุกข์น้อยที่สุด ในการนี้จะต้องใช้คุณธรรม คือ **ปัญญา**เป็นหลัก ใช้**สติ** และ**โยนิโสมนสิการ** เป็นเครื่องมือพิจารณา ใช้**ความไม่ประมาท**เป็นทางดำเนิน



ทรงโต้ตอบกับพราหมณ์ เรื่อง คนกลัวตาย และไม่กลัวตาย (อภัยสูตร)

๕๔

ครั้งนั้น พราหมณ์ชาณุสโสณิ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคเจ้า ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่ควรข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาทยะอย่างนี้ มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตาย ไม่มี

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนพราหมณ์ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว ถึงความสะดุ้งต่อความตายมีอยู่ สัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่กลัว ไม่ถึงความสะดุ้งต่อความตายมีอยู่ ดูก่อนพราหมณ์ ก็สัตว์ผู้มีความตายเป็นโณน ที่ว่าสัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา ย่อมกลัว คือเป็นบุคคลที่ไม่ได้ทำความดี ไม่ได้ทำกุศลไว้ คือทำแต่กรรมชั่วหยาบไว้ สร้างแต่อกุศลกรรมทั้งหลาย โดยไม่คำนึงถึงผลกรรมดี หรือกรรมชั่ว ซึ่งจะมีผลทั้งในภพนี้และภพหน้า ย่อมกลัวต่อความตาย ย่อมสะดุ้งต่อความตาย ที่ว่าสะดุ้งต่อความตายนั่น คือบุคคลบางคนในโลกนี้

เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนัด คือยังมีความพอใจ ความอยากมี
อยากเป็นในสิ่งที่ตนต้องการ ยังไม่ปราศจากความพอใจ ยังไม่ปราศจาก
ความรัก ยังไม่ปราศจากความกระหาย ยังไม่ปราศจากความเร่าร้อน
ยังไม่ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย เมื่อเขามีโรคหนัก
อย่างใดอย่างหนึ่งถูกต้อง หรือมีภัยต่างๆ มากกระทบชีวิต เขาย่อมมี
ความปริวิตกอย่างนี้ว่า สิ่งที่ตัวเองรักจะละไปเสีย เมื่อเป็นอย่างนั้น
แล้ว เขาย่อมเศร้าโศก ย่อมลำบากใจ ย่อมร่ำไร ย่อมคร่ำครวญถึง
ความหลงใหลต่อสิ่งนั้นๆ จนเป็นเหตุให้ตนเองมีความกลัวต่อความตาย
สะดุ้งต่อความตาย เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเหตุ

ส่วนบุคคลที่ไม่กลัวตายนั่น เพราะว่าเขาเป็นผู้มีความพร้อมใน
สิ่งต่างๆ คือหมายความว่า เป็นบุคคลที่ได้ทำกุศล ทำความดีไว้แล้ว
ไม่ทำความชั่วหยาบแต่อย่างใด ทั้งยังเป็นผู้ที่ปราศจากความกำหนัด
อันเป็นเหตุให้ตัวเองหลงผิด^๙ จากความชั่วโดยไม่รู้ตัว เป็นบุคคลที่
ประมาท เป็นบุคคลที่ไม่เชื่อในผลของกรรมดี กรรมชั่ว เชื่อในพระ
สัมพุทธธรรม เป็นผู้ที่มีความสงสัยเคลือบแคลง ทั้งในผลของกรรม ในผล
ของความดีว่า สิ่งที่ตนเองทำนั้น มีจริงหรือ ส่วนบุคคลที่ไม่มีความสงสัย
ไม่มีความเคลือบแคลง ในสิ่งเหล่านั้น คือผลของกรรม เขาย่อมปักใจ
ในพระสัมพุทธธรรมนั้น เขาย่อมไม่สะทกสะท้านต่อความตาย หรือความ
สะดุ้งต่อความตาย เพราะเขาได้ทำความดีแล้ว ความชั่วได้ละแล้ว
ปราศจากความกำหนัดแล้ว เขาย่อมไม่พิโรธรำพัน ย่อมไม่คร่ำครวญ
ว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้จะละเขาไป เพราะว่าเข้าใจสภาวะของสิ่งเหล่านั้น

^๙ ในที่นี้ หมายความว่า ความกำหนัดเป็นเหตุให้หลงผิด ให้ประมาท ให้ไม่เชื่อกรรม
- วศ.

พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงของธรรมนั้นๆ มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ในที่สุด ทั้งยังเป็นผู้ไม่ประมาทในวัยของตนเอง ตรงกันข้ามกับ คนที่ไม่ได้พิจารณา ให้เห็นตามความเป็นจริงของหลักธรรม เขาย่อม พิโรธำพัน ย่อมคร่ำครวญ เพราะกลัวสิ่งเหล่านั้นจะละทิ้งเขาไปเสีย ทั้งยังไม่ทำความดี ไม่ทำกุศลไว้ ทำแต่อกุศล ทำแต่ความชั่วหยาบต่างๆ ไว้ เขาย่อมสะดุ้งกลัวต่อความตาย

เรื่องนี้สอนให้คนไม่ประมาทในความตาย สอนให้ทำแต่ความดี สร้างกุศล ละความชั่ว ละอกุศลต่างๆ เพราะว่าความตายนั้น ไม่มีใคร ที่จะรู้ล่วงหน้าได้ พระพุทธองค์จึงทรงสอนไม่ให้ประมาท ดังเช่นที่ บุคคลที่ไม่กลัวตายเพราะได้สร้างความดี สร้างกุศลไว้ ได้ละความชั่ว แล้ว มีใจปราศจากความกำหนดแล้ว เข้าใจในพระสัทธรรมแล้ว ไม่มี ความสงสัยเคลือบแคลงในผลของกรรม เชื่อในผลของกรรมว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เหล่านี้ เป็นต้น ส่วนคนที่กลัวตายเพราะว่า เป็นคนที่ไม่ได้ ทำความดีไว้แล้ว ทำแต่ความชั่ว มีใจที่หลงอยู่ในกาม ยังไม่ปราศจาก ความกำหนด มีความสงสัยเคลือบแคลงในผลของกรรม มีใจไม่เชื่อใน พระสัทธรรม จึงต้องมีความกลัวต่อความตาย สะดุ้งต่อความตาย ทั้งยังเป็น ผู้ประมาทอีกด้วย ดังภาษิตนี้ว่า

โจทิตา เทวทูเตหิ เย ปมชฺชุนฺติ มาณวา
เต ทีฆมรตฺตํ โสจฺนุนฺติ หีนกาเยปคฺคา นรา.

(ม. อุป. ๑๔/๓๔๖)

นรชนทั้งหลายเหล่าใด เมื่อยังหนุ่ม ถูกเทวทูตตักเตือนแล้ว ก็ยัง ประมาทอยู่ นรชนเหล่านั้น เข้าถึงกายอันเลว ย่อมเศร้าโศกเสียใจ สิ้นกาลนาน ❖



สัจจะและมายา

กล้วยที่ยังดิบอยู่ เปลือกกับเนื้อติดกัน ปอกยาก แต่กล้วยที่สุกแล้ว แม้เปลือกจะยังหุ้มเนื้ออยู่ แต่ปอกง่าย มันล่อน แยกเปลือกออกจากเนื้อได้ง่าย ฉันทิ สมมติสัจจะ กับ ปรมัตถสัจจะ ก็ฉันทิ คนที่ยังดิบอยู่ คือยังมีได้อบรมจิต ย่อมแยกความจริงสมมติ กับ ความจริงปรมัตถ์ไม่ออก ส่วนผู้ที่อบรมจิตแล้ว ย่อมแยกออก เหมือนแยกเนื้อกล้วยออกจากเปลือกกล้วยได้ง่าย ฉะนั้น คนที่ยังมีได้อบรมจิต ย่อมติดสมมติ เห็นสมมติเป็นของจริง แล้วหลงใหลยึดถือ ส่วนคนที่อบรมจิตแล้ว ย่อมไม่ติดสมมติ เห็นสมมติเป็นสมมติ เห็นความจริงเป็นความจริง แม้จะยังอาศัยสมมติอยู่ แต่ก็อาศัยอย่างไม่ติด จิตใจปลอดโปร่ง สุขสงบ เป็นกลาง และเป็นตัวของตัวเอง

ท่านย่อมสามารถแยกความจริงออกจากมายาได้ แม้มันจะห่อหุ้มกันอยู่ เหมือนมะขามล่อน แม้เปลือกจะหุ้มเนื้ออยู่ แต่หาติดกันไม่

การอบรมจิตให้เห็นสัจธรรมเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตคน จะช่วยสร้างความรุ่งเรืองของชีวิตได้มาก ชาวพุทธควรสนใจในจิตตสิกขาให้มากขึ้น เพื่อไม่หลงไปตามมายาของโลก



ทรงโต้ตอบกับพระสารีบุตร เรื่อง พระเทวทัต

ภายหลังจากที่เจ้าศากยทรมณพวชนพร้อมกับพระเทวทัตและพระอุบาลี ต่อมาไม่นานนัก ท่านพระภิกษุ ได้ทำให้แจ้งซึ่งวิชา ๓ ท่านพระอนุรุธะได้ยังทิพพจักขุให้เกิด ท่านพระอานนที่ได้ทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล ส่วนพระเทวทัตได้สำเร็จฤทธิ์ชั้นปุณณ

อยู่มาวันหนึ่ง พระเทวทัตได้หลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ก็เกิดความรู้สึกผิดขึ้นมาในใจว่า ตนเองจะทำให้ใครเลื่อมใสในตน คิดไปคิดมามองไม่เห็นใคร นอกจากอชาตศัตรูราชกุมารเท่านั้น เพราะอชาตศัตรูราชกุมาร ยังทรงพระเยาว์ ไม่รู้จักแยกแยะความถูกความผิด จึงคิดหาอุบาย เพื่อทำให้ท้าวเธอเลื่อมใสในตน เพื่อที่จะยังลาภสักการะให้เกิดขึ้น เหมือนเกิดกับพระรูปอื่นๆ เช่น พระอนุรุธะ พระภิกษุเป็นต้น และในที่สุด ก็ทำให้ท้าวเธอมาเลื่อมใสตนได้สำเร็จ โดยการแปลงเพศเป็นกุมารน้อย มีสร้อยสังวาลเป็นงู เหาะมาทางอากาศ มาปรากฏตรงหน้าของท้าวเธอ จนทำให้ท้าวเธอกลัว แล้วเกิดความรู้สึกเลื่อมใสในที่สุด โดยท้าวเธอคิดว่า พระเทวทัตเป็นผู้วิเศษนั่นเอง

จากนั้นมา อชาตศัตรูราชกุมาร ได้นำภัตตาหารหวานความถวายมากมายเป็นประจำทุกวัน ด้วยอาการเช่นนี้ จึงทำให้พระเทวทัตเกิดความโลภครอบงำจิต มีจิตถูกลาภสักการะและคำสรรเสริญครอบงำ

รัดรั้งจิตใจ จนทำให้เกิดความทะเยอทะยานอยากที่จะเป็นใหญ่แทน
พระศาสดา ทันใดนั้น พระเทวทัตก็เสื่อมจากฤทธิ์ พร้อมกับจิตตูปบาท^{๑๐}
นั้น กลายเป็นพระธรรมดา ไม่สามารถจะเหาะได้เช่นแต่ก่อนอีก

วันหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่เมืองโกสัมพีตาม
พุทธาภิรมย์แล้ว เสด็จจาริกไปทางกรุงราชคฤห์ เสด็จจาริกไปโดยลำดับ
ถึงกรุงราชคฤห์แล้ว ประทับอยู่ที่เวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทาน
เหยื่อแก่กระแต ณ กรุงราชคฤห์นั้น

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ท่ามกลางบริษัททั้ง ๔
กำลังแสดงธรรมอยู่ พระเทวทัตได้ลอกจากอาสนะ ห่มผ้าเฉวียงบ่า
นั่งกระโหรง ประคองอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วกราบทูลว่า
บัดนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระชราภาพมากแล้ว ควรที่จะหยุด
ทรงงานได้แล้ว ขอให้พระองค์ประทานตำแหน่งอันสูงสุดนี้แก่ข้าพระองค์
เพื่อที่จะปกครองหมู่สงฆ์เอง

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามถึง ๓ ครั้งว่า “อย่าเลย เทวทัต
เธอจงอย่าทำความพอใจในการปกครองหมู่สงฆ์เลย” พระเทวทัตก็
ไม่ฟังเสียงที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้าม ยังคงยืนกรานในจุดมุ่งหมาย
เดิมของตนอีก พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนเทวทัต แม้แต่ลาริบุตร
และโมคคัลลานะ เรายังไม่มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉนจะพึงมอบให้เธอ
ผู้เป็นเช่นซากศพ ผู้บริโภคปัจจัย ดังเช่น ก้อนขะพะ (น้ำลาย) เล่า”
พอพระเทวทัตได้ฟังก็โกรธในพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วทูลลากลับไป

หลังจากที่พระเทวทัตกลับไปแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับสั่ง
กับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ สงฆ์จึงลง

^{๑๐} จิตตูปบาท = การเกิดขึ้นของจิต - วศ.

ปกาสนียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัต ว่าตามปกติแล้ว พระเทวทัตเป็นภิกษุที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แต่มาบัดนี้ถูกความโลภครอบงำจิตใจ มีความปรารถนาจะเป็นใหญ่ นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป พระเทวทัตจะทำกิจอันใด ก็ไม่ถือว่าเป็นงานของสงฆ์ แต่จะเป็นงานที่พระเทวทัตจัดการเอง และจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากสงฆ์ อีกประการหนึ่ง เธอจะไม่ได้ร่วมทำสังฆกรรมพร้อมกับภิกษุเหล่าอื่น”

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งเช่นนั้น ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถ จึงได้ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยอภิตัตถุติยกรรมวาจา^{๑๑} เมื่อประกาศเสร็จ ก็เป็นอันว่า ปกาสนียกรรมในกรุงราชคฤห์อันสงฆ์กระทำแล้วแก่พระเทวทัต

เมื่อสงฆ์ประกาศเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าได้รับสั่งกับพระสารีบุตรว่า ดูก่อน สารีบุตร เธอจงเข้าไปในเมืองราชคฤห์ แล้วจงประกาศโทษของพระเทวทัต พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทำอย่างนั้นไม่ได้ เพราะว่า เมื่อก่อนพระเทวทัตเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และข้าพระองค์ ก็ได้กล่าวชมพระเทวทัตให้ประชาชนทั่วไปรับรู้ ว่า พระเทวทัตเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมาก แต่พอมาบัดนี้ จะให้ข้าพระองค์พูดในทางตรงกันข้ามได้อย่างไร

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนสารีบุตร เมื่อก่อนเธอได้กล่าวชมพระเทวทัตไปตามความเป็นจริงว่า พระเทวทัตนี้เป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากก็จริง แต่มาบัดนี้ พระเทวทัตหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เมื่อก่อนเธอได้กล่าวชมพระเทวทัตไปตามความเป็นจริงอย่างไร บัดนี้

^{๑๑} เป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่ง แปลว่า สวดประกาศ ๒ ครั้ง รวมทั้งอภิตัตถุติด้วย
อภิตัตถุติ = การประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกัน โดยทั่วไปเรียกว่า
การเผด็จสงฆ์ - วศ.

เธอก็จึงประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ ไปตามความเป็นจริง
อย่างนั้นเถิด

พระสารีบุตร ได้สนองพระประสงค์ของพระบรมศาสดาแล้ว
พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ขอให้พระสงฆ์จงสมมติ
พระสารีบุตร เพื่อเป็นผู้ประกาศชี้แจงความผิดของพระเทวทัตแก่
ประชาชน ให้ประชาชนรับทราบถึงความผิดของพระเทวทัตนั้น

เมื่อพระสารีบุตรได้รับสมมติจากสงฆ์แล้ว ก็ได้เข้าไปในเมือง
ราชคฤห์พร้อมกับหมู่ภิกษุเป็นจำนวนมาก และได้ประกาศความผิดของ
พระเทวทัตไปตามความเป็นจริงทุกประการ

เมื่อพวกชาวบ้านได้ฟังก็เกิดความแตกแยกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง
คิดว่าพระภิกษุพวกนี้มารังแกพระเทวทัต อีกพวกหนึ่งกลับเห็นว่า
น่าจะเป็นจริง ไม่เช่นนั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าคงไม่รับสั่งให้
พระสารีบุตรมาเที่ยวประกาศเช่นนี้^{๑๒} ❖



^{๑๒} เรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงต้องการให้พูดหรือแสดงความคิดเห็น
หรือเลิกเคารพนับถือตามความเป็นจริง - วศ.

ทรงโต้ตอบกับสุกมานพ เรื่อง การปฏิบัติชอบขอ คฤหัสถ์และบรรพชิต (สุกสูตร)^{๑๓}

๖๒

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน คฤหบดี
ผู้หนึ่งได้แนะนำสุกมานพ โทเทยบุตร เพื่อเข้าเฝ้าพระศาสดาถึงที่
ประทับ หลังจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้สนทนากับสุกมานพแล้ว
สุกมานพได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า พวกพราหมณ์กล่าวกันว่า
คฤหัสถ์จำพวกเดียวเท่านั้น ที่เป็นผู้ยินดีในกุศลธรรมเครื่องนำออก
จากทุกข์ ส่วนบรรพชิตเป็นพวกที่ไม่ยินดีในกุศลธรรมนั้น เกี่ยวกับ
เรื่องนี้ พระสมณโคดมตรัสอย่างไร ?

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในเรื่องนี้ พระองค์ทรงแยกกล่าว ระหว่าง
การปฏิบัติผิดของคฤหัสถ์และบรรพชิต หมายความว่า บรรพชิตหรือ
คฤหัสถ์ก็ตาม ถ้าปฏิบัติผิด ย่อมถูกเรียกว่า เป็นผู้ไม่ยินดีในกุศลธรรม
เครื่องนำออกจากทุกข์ทั้งสิ้น และคฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ตาม เมื่อ
ปฏิบัติถูกต้องแล้ว ก็ย่อมถูกเรียกว่า เป็นผู้ยินดีในกุศลธรรมนั้น เรื่องนี้

^{๑๓} ม.ม. ๑๓/๖๕๑ ข้อ ๗๐๘

ถือเอาการปฏิบัติถูก ผิด เป็นเกณฑ์ตัดสินว่า ยินดีหรือไม่ยินดีในกุศลธรรม เครื่องนำออกจากทุกข์

สุภมาณพพูดว่า พวกพราหมณ์กล่าวกันอย่างนี้ว่า ฐานะการทำงานของฆราวาสนั้น มีความต้องการ มีกิจ มีเรื่อง และมีการริเริ่มมาก มีองค์ประกอบและการลงทุนมาก ย่อมมีผลมาก ฐานะการทำงานของบรรพชิตซึ่งมีความต้องการ มีกิจ มีเรื่อง และมีการริเริ่มน้อย ย่อมมีผลน้อยไปด้วย พระสมณโคตมตรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างไร ?

พระพุทธเจ้า : เรื่องนี้ต้องกล่าวแยกออกเป็นประเด็นๆ ไป เพราะมีรายละเอียดหลายแง่หลายมุมเกี่ยวข้องอยู่ คือว่าฐานะแห่งการทำงานที่มีความต้องการมาก มีกิจ มีเรื่องและมีการริเริ่มมากนั้น ถ้าเกิดล้มเหลวขึ้นมาก็มีผลน้อย แต่ถ้าสำเร็จก็มีผลมาก เปรียบเหมือนกับการไถนา (กสิกรรม) ส่วนฐานะการทำงานที่มีความต้องการ มีกิจ มีเรื่องและมีการริเริ่มน้อยนั้น ถ้าเกิดล้มเหลวขึ้นมาก็ย่อมมีผลน้อย และถ้าสำเร็จขึ้นมาก็ย่อมมีผลมากได้ พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบการไถนาเช่นกับฐานะการทำงานของฆราวาส และการค้าขายกับฐานะการทำงานของบรรพชิต

สุภมาณพ : พวกพราหมณ์ย่อมบัญญัติธรรม ๕ ข้อ คือ สัจจะ ตบะ พรหมจรรย์ การเรียนมนต์ และการบริจาค เพื่อทำบุญ เพื่อยินดีในทางที่เป็นกุศล ในเรื่องนี้พระสมณโคตมตรัสอย่างไร ?

พระพุทธเจ้า : แม้บรรดาฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤๅษีอภูรุฑะ วามกะ วามเทพ เวสสามิตร ยมตักคิ อังคิรส ภารทวาชะ วาเสฏฐะ กัสสปะ และฤๅษิกะ ผู้แต่งมนต์ ผู้บอกมนต์ แก่พวกพราหมณ์ในปัจจุบัน ฤๅษีทั้ง ๘ คน เหล่านั้น ตนใดเคยกล่าวว่า เราทำให้แจ้งชัดเจน ซึ่งบัญญัติธรรม ๕ ประการด้วยปัญญาอันยอดเยี่ยมของตนเอง แล้วประกาศผลแห่งธรรม ๕ ประการ

สุกมานพ : ไม่มีเลย

พระพุทธเจ้า : เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาชิตของพวกพราหมณ์ก็เหมือนกับแฉกคนตาบอดซึ่งเกาะกันต่อๆ ไป คือไม่มีใครเห็นใครเลย

สุกมานพไม่พอใจคำที่พระผู้มีพระภาคเปรียบตนเองเช่นกับแฉกคนตาบอด จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยประสงค์จะด่าติเตียนว่า พระสมณโคดม ถ้าอย่างนั้น คำที่ไปกขรสาติพราหมณ์ โอัมมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในสุกวันกล่าวว่า ภาชิตของสมณพราหมณ์บางพวกที่ปฏิญาณญาณทัศนะ อันวิเศษของพระอริยะ ผู้มีความสามารถกว่ามนุษย์ ก็ไม่มีความหมายอันใด หรือถ้าหากเป็นเช่นนี้ มนุษย์จักกระทำให้แจ้งชัดซึ่งญาณทัศนะนั้นได้อย่างไรกัน ?

พระพุทธเจ้า : พราหมณ์นั้นย่อมสามารถกำหนดใจของสมณพราหมณ์ทั้งสิ้นด้วยใจของตนหรือ ?

สุกมานพ : พราหมณ์นั้นเพียงสามารถกำหนดใจของนางทาสีของตน ด้วยใจของตนเท่านั้นเอง

พระพุทธเจ้า : พราหมณ์นั้นเป็นเช่นกับคนที่ตาบอดมาแต่กำเนิด ซึ่งไม่สามารถเห็นอะไรๆ ได้แล้วก็บอกผู้อื่นว่า สิ่งที่ตนไม่เห็นนั้นไม่มี พวกพราหมณ์เหล่านั้น ถูกนิวรรณ์ ๕ ครอบจำเสียแล้ว ย่อมไม่สามารถกระทำให้แจ้งซึ่งญาณทัศนะอันวิเศษอันเป็นของพระอริยะได้ อนึ่งในบัญญัติธรรม ๕ ประการนั้น ข้อไหน พวกพราหมณ์กล่าวว่า มีผลมากที่สุด

สุกมานพ : จาคะ

พระพุทธเจ้า : ถ้าในการบริจาคนี้ พราหมณ์ผู้เดียวย่อมสามารถเสวยมหายัญ แต่พราหมณ์ ๒ คนมาด้วยประสงค์จะเสวยมหายัญของพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง ต่างก็คิดว่า เราเท่านั้นพึงได้เสวยมหายัญ

ขอพรหมณ์อื่นจงอย่าได้เลย แต่ทว่าพรหมณ์อื่น กลับได้เสวยมหายัญ
พรหมณ์ผู้ที่ไม่ได้ โกรธพรหมณ์ผู้ได้เสวยมหายัญ พวกพรหมณ์ย่อม
บัญญัติวิบากข้ออะไร ในกรรมนี้?

สุภมาณพ : พวกพรหมณ์ย่อมให้ทาน เพื่ออนุเคราะห์กันและกัน
เท่านั้น และการให้ทาน เพื่ออนุเคราะห์ซึ่งกันและกันจัดเป็นบุญกิริยา-
วัตถุ ข้อที่ ๖ ของพวกพรหมณ์

พระพุทธเจ้า : ธรรม ๕ ประการที่พวกพรหมณ์บัญญัติเพื่อ
ทำบุญ เพื่อยินดีทางที่เป็นกุศล มาณพท่านพิจารณาเห็นว่า มีมากใน
พวกไหน?

สุภมาณพ : มีมากในพวกบรรพชิต เพราะบรรพชิตมีความต้องการ
มีกิจ มีเรื่องและมีการริเริ่มน้อย จึงเป็นผู้พูดจริง มีความเพียรประพฤติ
พรหมจรรย์ มากด้วยการส่ายาย และมากด้วยการบริจาคเสมอตลอด
ไปได้ ส่วนคฤหัสถ์ย่อมมีเรื่องเหล่านี้น้อย

พระพุทธเจ้า : ธรรม ๕ ประการ ที่พวกพรหมณ์บัญญัติเพื่อ
ทำบุญ เพื่อยินดีทางที่เป็นกุศลนี้ เรากล่าวว่าเป็นบริหารของจิต เพื่อ
อบรมจิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีการเบียดเบียน

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุภมาณพโศกเยนุบุตร ได้
ทูลถามถึงหนทางเพื่อความเป็นสหายของพรหม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า
พระองค์ทรงทราบพรหมโลกปฏิบัติทา เครื่องทำให้ถึงพรหมโลกและ
วิธีปฏิบัติว่าทำอย่างไร จึงจะเข้าถึงพรหมโลก กล่าวคือ ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ มีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แผ่ไปตลอด ๔ ทิศ
ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง และเบื้องขวาง แผ่ตลอดไปเพื่อประโยชน์แก่
สัตว์ทั่วหน้า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา
อุเบกขา อันไพบุลย์ ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีการเบียดเบียน กรรม

ที่เป็นกามาวจรที่ภิกษุทำแล้ว จักไม่เหลือ ให้ผลไม่ได้ เช่น กับบุรุษ
ผู้เป่าสังข์ด้วยเสียงอันดัง ผู้คนย่อมรู้ได้ตลอดทิศทั้ง ๔ โดยไม่ยาก ที่
กล่าวมานี้ เรียกว่า เป็นทางเพื่อความเป็นสหายของพรหม

หลังจากนั้นสุกมานพชื่นชมภาสิต ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ
แล้วก็เดินทางกลับ ในระหว่างทาง พบชาณูโสณิพราหมณ์ ถูกถามว่า
ท่านการทวาชะเห็นจะรู้ซึ่งถึงปัญญาอันเฉียบแหลมของพระสมณ-
โคตมละสิ

สุกมานพ : ผู้ที่รู้เท่าพระปัญญาของพระสมณโคตม ก็คงเป็น
เช่นกับพระสมณโคตมเท่านั้น แต่ข้าพเจ้าเป็นใคร และเป็นอะไรละ ?
ท่านผู้เจริญ ❖





กำลังใจ

หมอปัจจุบันบอกว่า กำลังใจของคนไข้มีความสำคัญกว่ายาในการรักษา เพราะฉะนั้นผู้พยาบาลที่รู้จักปลอบใจทำให้คนไข้สบายใจ ย่อมสามารถทำให้คนไข้หายได้เร็ว ถ้ากำลังใจเสีย ถึงยาจะดี ก็ทำให้คนไข้หายได้ยาก พฤติกรรมของจิตย่อมกระทบกระเทือนถึงร่างกายเสมอ มากหรือน้อยเท่านั้น



ตรัสโต้ตอบกับทิวตปัสสีและอุบาลีคหบดี เรื่อง กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม^{๑๔}

๖๘

คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ปาวาริกัมพวัน (สวนมะม่วงของเศรษฐีพ่อค้าผ้า) ใกล้เมืองนาลันทา เวลาเช้า สาวกนิครนถ์นาฏบุตรคนหนึ่งชื่อ ทิวตปัสสี เข้าไปบิณฑบาตในเมืองนาลันทา บริโภคอาหารแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ ปาวาริกัมพวัน สนทนากันเรื่องกรรมทางกาย วาจา ใจ ว่า อย่างไหนมีโทษ เป็นบาปมากกว่า

ทิวตปัสสี : นิครนถ์นาฏบุตรกล่าวว่า ทัณท์ทางกายมีโทษมากกว่าในการทำบาปกรรม

พระพุทธเจ้า : เราเรียกว่า กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ไม่เรียกว่า ทัณท์ และเรากล่าวว่า มโนกรรมมีโทษมากในการทำบาป

ทิวตปัสสี กลับไปหานิครนถ์นาฏบุตร ซึ่งเวลานั้นพักอยู่ที่เมืองนาลันทาเหมือนกัน เล่าเรื่องที่สนทนากับพระสมณโคตมให้อาจารย์ฟัง ซึ่งเวลานั้นอุบาลีคหบดี สาวกคฤหัสถ์ของนิครนถ์นาฏบุตรนั่งอยู่ด้วย เห็นว่า ทิวตปัสสีกล่าวถูกต้องแล้ว คำของพระสมณโคตมไม่ถูกต้อง

อุบาลีศบดีต้องการไปได้ว่าทะกับพระพุทเจ้าเกี่ยวกับเรื่องนี
นิครนถ์นาฏบุตรกัสนับสนุน แต่ทิมตปัสสีไม่เห็นด้วย บอกว่าพระสมณ-
โคตมมีมายาสำหรับกลับใจคน (อาวัญญูนิมายา)^{๑๔}

เมื่อพบกัน พระพุทธองค์ทรงเล่าเรื่องที่สนทนากับทิมตปัสสีให้
อุบาลีศบดีตามที่เขาทูลถาม ทรงเล่าตรงกับที่ทิมตปัสสีเล่าทุกประการ
อุบาลียืนยันว่า ทัณท์ทางกายมีโทษมากกว่าทัณท์ทางใจ

นี่คือตอนที่หนึ่งแห่งการสนทนา : --

พระพุทเจ้า : ในการก้าวไปถอยกลับของนิครนถ์ยอมเหยียบ
สัตว์เล็กสัตว์น้อยเป็นอันมาก (โดยไม่ตั้งใจ) ในเรื่องนี้นิครนถ์นาฏบุตร
บัญญัติวิบาก (คือผลกรรม) อย่างไร

อุบาลี : กรรมที่ทำโดยไม่ตั้งใจ ไม่มีโทษมาก

พระพุทเจ้า : ถ้างงใจเล่า

อุบาลี : เป็นกรรมที่มีโทษมาก

พระพุทเจ้า : นิครนถ์นาฏบุตรบัญญัติเจตนาไว้ในส่วนไหนของ
ทัณท์ทั้ง ๓

อุบาลี : บัญญัติไว้ในมโนทัณท์

นี่ประเด็นหนึ่งที่ชี้ให้ดูว่า มโนกรรมมีโทษมาก แต่อุบาลีก็ยังยืนยัน
เหมือนเดิม จึงตรัสชักใช้ไล่เสียงต่อ

พระพุทเจ้า : ในเมืองนาลันทานี้มีคนมาก ถ้าจะมีใครสักคน
หนึ่งกล่าวว่า เขาจะฆ่าคนในเมืองนาลันทานี้ ให้ตายพร้อมกันเพียง
ครู่เดียว จะทำได้หรือไม่

^{๑๔} อุปาลิชาตสูตร พระไตรปิฎกเล่ม ๑๓ ข้อ ๖๒-๘๓

อุบาลี : อย่างว่าแต่คนเดียวเลย แม้ ๑๐ คน ๒๐-๕๐ ก็ไม่อาจประหารคนในเมืองนาลันทานี้ให้ตายพร้อมกันได้

พระพุทธเจ้า : ถ้าสมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ มีความชำนาญทางจิต มาในหมู่บ้านนาลันทานี้ กล่าวว่าจะทำบ้านนาลันทานี้ ให้เป็นถ้ำถ่าน ด้วยการคิดประทุษร้ายเพียงครั้งเดียว จะทำได้หรือไม่

อุบาลี : ทำได้อย่างแน่นอน แม้ ๕๐ หมู่บ้านก็ทำได้ อย่างว่าแต่หมู่บ้านเดียวเลย

พระพุทธเจ้า : นี่ก็แสดงให้เห็นว่า มโนกรรมมีความสำคัญเพียงไร

อุบาลี : พระพุทธเจ้าข้า ข้าพระองค์ชื่นชมต่อภาชิตของพระผู้มีพระภาค ตั้งแต่อุปมาข้อแรกแล้ว แต่ที่ทําเป็นยึดมั่นในความเห็นเดิมอยู่ ก็เพื่อจะได้ฟังพระปฏิภาณ (ไหวพริบ) ในการตอบปัญหาของพระผู้มีพระภาค

ต่อจากนั้น อุบาลีคบคิดก็สรรเสริญพระธรรมเทศนาว่า แจ่มแจ้งเหมือนหงายของที่คว่ำ เป็นต้น ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต พระพุทธเจ้าทรงเตือนให้ใคร่ครวญเสียก่อน เพราะอุบาลีเป็นคนมีชื่อเสียงอยู่ การจะเปลี่ยนความเคารพเลื่อมใสจากลัทธิหนึ่งไปยังลัทธิหนึ่ง จำต้องไตร่ตรองให้ดี

อุบาลียิ่งแสดงความเลื่อมใสยิ่งขึ้น และยืนยันการถึงพระรัตนตรัยของตน พระพุทธองค์ตรัสว่า ตระกูลของอุบาลีนั้น เป็นเหมือนบ่อน้ำสำหรับพวกนิครนถ์ ควรให้บิณฑบาตแก่พวกนิครนถ์อย่างเดิม

อุบาลีคบคิดชื่นชมต่อพระพุทธจริยายิ่งขึ้น และทูลว่าเคยได้ยินมาว่า พระสมณโคดมสอนว่า จงให้ทานแก่พวกเรา ไม่ควรให้แก่พวกอื่น ฟังให้ทานแก่สาวกของเรา ไม่ควรให้แก่สาวกของพวกอื่น ทานที่ให้

แก่เราและสาวกของเรามีผลมาก ที่ให้แก่ผู้อื่นให้มีผลมากอย่างนั้นไม่ แต่ความจริงที่ประสบด้วยตนเองในบัดนี้ก็คือ พระผู้มีพระภาคชี้ชวน ข้าพระองค์ให้ให้ทานแม่ในพวกนิครนถ์

พระพุทธรองค์ทรงแสดงธรรมมีอนุพุทฺธิกาเป็นต้น จนอุบาสี คหบดีได้บรรลุธรรมคือโสดาปัตติผล เมื่อกลับไปยังบ้านของตน ได้สั่ง คนเฝ้าประตูว่า ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดประตู ไม่ต้อนรับพวกนิครนถ์ ต้อนรับแต่พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ รวมทั้งอุบาสก อุบาสิกา

ทิมตปัสสินิครนถ์ได้ยินข่าวนี้ จึงบอกแก่นิครนถ์นาฏบุตร นิครนถ์นาฏบุตรไม่เชื่อ ในที่สุดได้ไปพิสูจน์ด้วยตนเอง โดยการไปที่บ้าน ของอุบาสี แต่ไม่ได้รับการต้อนรับอย่างเคย เพียงแต่ให้ปูอาสนะไว้ที่ศาลา ประตูกกลาง เมื่อออกมาต้อนรับอย่างขัดไม่ได้ ก็นั่งบนอาสนะที่ติกว่า เมื่อสนทนากันไปเป็นเวลานาน เห็นว่านิครนถ์นาฏบุตรยังสงสัยใน การเปลี่ยนศาสนาของตน อุบาสีจึงประครองอัญชลีไปทางทิศที่ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วเปล่งวาจาหลายครั้งว่า ตนเป็นสาวก ของพระผู้มีพระภาคเจ้า

นิครนถ์นาฏบุตรเสียใจจนอาเจียนเป็นเลือด ที่พวกเดียรฉัตร หรือ นักบวชลัทธิอื่นพูดกันว่า พระสมณโคตมมีอาวัญญูนิมิตตา คือ เวทมนต์ สำหรับกลับใจคนนั้น จริงๆ แล้วสิ่งนั้นมีไข่อื่นไกล สิ่งนั้นคือ พระวาจา ที่ประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งผู้ฟังตรองตามแล้วเห็นจริงได้ และตรัส พระวาจานั้นด้วยพระเมตตา มุ่งประโยชน์และความสุขแก่ผู้ที่มาสนทนา ด้วย เมื่อเขาได้มองเห็นเหตุผลอย่างชัดเจน และนำไปปฏิบัติตาม แล้วได้ประโยชน์ เขาก็เลื่อมใส กลับใจจากลัทธิอื่นมานับถือพระพุทธ ศาสนา ❖

ตรัสตอบนายเสนียะและนายปุณณะ เรื่อง ผู้ประพศุตอย่างสุนัขและอย่างโค^{๑๕}

๗๒

คราวหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ แคว้นโกลิยะ มีคน ๒ คน เข้าไปเฝ้า คนหนึ่งชื่อ เสนียะ ผู้ประพศุตอย่างสุนัข คือลงเดิน ๔ ขา กินอาหารที่วางไว้กับพื้นดินอย่างสุนัข อีกคนหนึ่งชื่อ ปุณณะ ประพศุตอย่างโค

ปุณณะ ได้ทูลถามพระศาสดาว่า เสนียะผู้ประพศุตอย่างสุนัข ตายแล้วจะเป็นอย่างไร พระศาสดาตรัสห้ามถึง ๓ ครั้งว่า อย่าถาม เรื่องนี้ แต่ปุณณะก็คงถามต่อไป จึงตรัสตอบว่า เมื่อตายแล้ว เขาจะไป เกิดในหมู่สุนัข เมื่อฟังคำพยากรณ์นี้แล้ว เสนียะร้องให้ เขาจึงถามคติ ของปุณณะบ้างว่า ตายแล้วจะเป็นอย่างไร ตรัสห้ามถึง ๓ ครั้ง เหมือน กัน เมื่อไม่ฟัง พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เขาจะต้องไปเกิดในหมูโค

ปุณณะได้ฟังดังนั้นก็ร้องให้เช่นกัน และทูลพระศาสดา ขอให้ แสดงธรรมเพื่อเขาทั้ง ๒ จะได้ละความประพศุตอย่างสุนัขและอย่าง โคเสีย

^{๑๕} กุกกุโรวาทสูตร เล่ม ๑๓ ข้อ ๘๘-๙๐

พระศาสดาตรัสเรื่องกรรมให้ฟังว่า มีกรรมอยู่ ๔ ประการคือ

๑. กรรมดำมีผลดำ คือ กรรมชั่วมีผลเป็นทุกข์ เช่น ความทุกข์
ในนรก เป็นต้น

๒. กรรมขาวมีผลขาว คือ กรรมดีมีผลเป็นสุข เช่น ความสุข
ของเทพสุกนิหา

๓. กรรมทั้งดำทั้งขาว มีผลทั้งดำทั้งขาว คือ กรรมดีบ้างชั่วบ้าง
ซึ่งมีผลเป็นสุขบ้างเป็นทุกข์บ้าง เช่น สุขทุกข์ของพวกมนุษย์ เป็นต้น

๔. กรรมไม่ดำไม่ขาว มีผลไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม
คือเจตนาจงใจเพื่อละทิ้งกรรมดำ กรรมขาว และกรรมทั้งดำทั้งขาว
(หมายถึงการกระทำที่เป็นเพียงสักว่า กิริยา ไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยตัณหา
อุปาทาน คือไม่เอาทั้งดีและชั่วอันเป็นเหตุให้เกิดอีก ซึ่งเป็นทุกข์อยู่
รำไป)

ทั้งเสนียะและปุณณะเลื่อมใสพระพุทธองค์ ปุณณะถึงพระ
รัตนตรัยตลอดชีวิต เสนียะ เมื่อบวชแล้ว ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ❖



โลกุตตรธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ควรต้องการ ทั้งในชีวิตอย่างบรรพชิต
และชีวิตอย่างฆราวาส พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์เช่นนั้น เพื่อให้
พุทธบริษัท ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ มีชีวิตที่เบาสบายขึ้น ไม่ตกเป็น
ทาสของกิเลสเกินไปหรือตลอดเวลา



ทรงโต้ตอบกับมาคณตียปริพพาชก เรื่อง ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง^{๑๖}

๗๔

ที่โรงบูชาไฟของพราหมณ์การทวาชะ พระศาสดาประทับบนกองหญ้า ในโรงบูชาไฟนั้น ซึ่งอยู่ที่นิคม ชื่อ กัมมาสัมมะ ในแคว้นกुरु ตอนเช้า เสด็จออกบิณฑบาต ฉ้นเสร็จแล้ว เสด็จเข้าไปยังแนวป่า ประทับ ณ โคนไม้ต้นหนึ่ง

ครั้งนั้น มาคณตียปริพพาชกเดินเที่ยวเล่นไปในโรงบูชาไฟของพราหมณ์การทวาชะ เห็นที่นั่งซึ่งทำด้วยกองหญ้า แล้วทักว่าคงจะเป็นที่นั่งของสมณะ พราหมณ์การทวาชะตอบว่า เป็นของพระสมณโคดมผู้เป็นอรหันต์

ปริพพาชกกล่าวว่า เราได้เห็นที่นั่งของพระสมณโคดมผู้ทำลายความเจริญ ชื่อว่า ได้เห็นไม่ดีเสียแล้ว พราหมณ์การทวาชะกล่าวว่า อันที่จริงพวกกษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี และสมณะที่เป็นบัณฑิต ต่างก็พากันเลื่อมใสในพระสมณโคดมกันทั้งนั้น พระสมณโคดมทรงแนะนำธรรมอันบริสุทธิ์ ไม่มีโทษ

^{๑๖} มาคณตียสูตร เล่ม ๑๓ ข้อ ๒๗๖-๒๗๘

ปริพพาชกกล่าวว่า ถ้าได้พบพระสมณโคตมก็จะกล่าวต่อหน้า
 เลยทีเดียวว่า พระสมณโคตมเป็นผู้กำจัดทำลายความเจริญ พราหมณ์
 กล่าวว่า จะทูลความข้อนี้แก่พระผู้มีพระภาค ปริพพาชกกล่าวว่า
 ไม่เป็นไรหรอก

พระศาสดาทรงสดับการสนทนาของปริพพาชกและพราหมณ์
 ด้วยพระทิพโอสถ จึงเสด็จเข้าไปยังโรงบูชาไฟ ตรัสถามปริพพาชกว่า
 สนทนาได้ต่อกับพราหมณ์อย่างไรบ้าง ปริพพาชกตกใจที่ได้ฟังดังนั้น
 กราบทูลว่า ตั้งใจไว้ว่าจะทูลให้ทรงทราบ ตรัสถามว่า ที่ปริพพาชก
 กล่าวว่า พระองค์เป็นผู้กำจัดความเจริญนั้น หมายถึงที่ทรงสอนให้
 สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ใช่หรือไม่ ปริพพาชกทูลรับว่า ใช่

พระศาสดาตรัสว่า บางคนเคยบำรุงตนด้วยกามคุณ ๕ ต่อมา
 รู้ถึงคุณและโทษของกาม แล้วละจากกามและค้นหาในรูปเสียได้
 เป็นต้น มีจิตสงบอยู่ภายใน เมื่อเป็นเช่นนี้ ท่านจะว่าอะไรกับบุคคล
 ผู้นั้นเล่า ปริพพาชกทูลว่า ก็ไม่ว่าอะไรเขา

ต่อจากนั้น พระศาสดาทรงเล่าให้ปริพพาชกฟัง ถึงประวัติของ
 พระองค์เองว่า ได้สมบุรณ์ด้วยกามคุณอย่างไร ต่อมาทรงเห็นโทษในกาม
 แล้วละค้นหาในกามเสีย ไม่ยินดีในกามนั้นอีกเลย เปรียบเหมือน
 เทพบุตรเสวยกามสุขอันเป็นทิพย์ เห็นคหบดีหรือบุตรคหบดี เอิบอิ่ม
 อยู่ด้วยกามสุข อันเป็นอย่างมนุษย์ เทพบุตรยอมไม่พอใจ ไม่กระหยิ่ม
 ต่อกามสุขเช่นนั้น ฉันทิ พระองค์ก็ฉันทิ ได้ความสุขอันยิ่งกว่า เหนือ
 กว่ากามสุข อันเป็นของมนุษย์และของทิพย์แล้ว

อีกอุปมาหนึ่ง เหมือนคนเคยเป็นโรคเรื้อน ต่อมาได้รับการรักษาโรคเรื้อน
 จนหายแล้ว มีความสุขดี มีเสรีภาพ มีอำนาจในตัวเอง จะไปไหนก็ได้
 ตามความพอใจ เขาได้เห็นคนหนึ่งเป็นโรคเรื้อน มีแผลทั้งตัว อย่างแผลที่

หลุมถ่านเพลิง เกาปากแผลแล้วรู้สึกพอใจ ท่านเห็นอย่างไร ชายผู้นั้น
ยังจะพอใจในความสุขของคนเป็นโรคเรื้อนอยู่หรือ พระองค์เองก็เหมือน
คนที่หายจากโรคเรื้อนแล้ว ไม่ยินดีในความสุขของคนเป็นโรคเรื้อน
พระองค์ได้ความสุขอันเว้นจากกาม เว้นจากอกุศลแล้ว

เปรียบอีกอย่างหนึ่ง เหมือนคนเป็นโรคเรื้อน เคยพอใจใน
ความสุขจากการย่ำตัวด้วยถ่านเพลิง ต่อมาหายจากโรคเรื้อนอย่าง
เด็ดขาดแล้ว มีคนดึงตัวเข้าไปใกล้หลุมถ่านเพลิงเพื่อให้ย่างอีก เขาไม่
ปรารถนา เพราะไฟนั้นเป็นของร้อน ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต
ฉันทใด กามทั้งหลายก็ฉันทนั้น เป็นของที่สัมผัสแล้วเป็นทุกข์ มีความ
เร่าร้อนใหญ่

ความสุขที่ปราศจากความเร่าร้อนในกาม เป็นความสุขที่สงบเย็น
ประณีต ดีกว่าความสุขของพระราชผู้เพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕

พระศาสดาทรงเปล่งอุทานในเวลานั้นว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภ
อย่างยิ่ง พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดาทางทั้งหลาย อันนำไปสู่
อมตธรรม ทางมีองค์ ๘ เป็นทางที่เกษม”

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเช่นนั้น ปริพพาชกทูลว่า คำว่า
ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง เป็นต้นนี้ เขาเคยได้ยินได้ฟังมาจาก
ปริพพาชก ชั้นอาจารย์และปาจารย์ (ปาจารย์ = อาจารย์ของอาจารย์)
มาแล้วเหมือนกัน พระศาสดาตรัสถามว่า ข้อความนั้น ท่านเข้าใจว่า
มีความหมายอย่างไร?

ปริพพาชก เอามือลูบตัวแล้วทูลว่า ความไม่มีโรคคืออย่างนี้ บัดนี้
เขาเป็นผู้ไม่มีโรค มีความสุขดีอยู่

พระศาสดาจึงตรัสว่า เปรียบไปก็เหมือนคนตาบอดแต่กำเนิด
ไม่เคยเห็นรูปสีใดๆ เลย ไม่เคยเห็นอะไรเลย ต่อมาได้ยินคนพูดถึงผ้า

สีขาว เขาก็เที่ยวแสวงหาผ้าสีขาว มีคนหนึ่งเอาผ้าขาวเทียม เปื้อนเขม่า มาลงเขา บอกว่าเป็นผ้าขาวสะอาดบริสุทธิ์ ไร้มลทิน เขาจับเอาผ้านั้น ไว้ห่ม แล้วดีใจว่าเขาได้ห่มผ้าขาวงามบริสุทธิ์ เขาเห็นเอง หรือเชื่อ คนตาดีที่มาหลอกลวง

ปริพพาชกทูลว่า เขาเชื่อคนตาดีที่มาหลอกลวง พวกปริพพาชกทั้งหลายก็เหมือนกัน ไม่รู้จักความไม่มีโรค ไม่รู้จักพระนิพพาน แต่ก็ยังกล่าวว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง พระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นพระดำรัสของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต

พระคานันได้กลายมาเป็นคำพูดของปุถุชนมาเรื่อยๆ คือ แม่ปุถุชนผู้ไม่รู้ความหมายอย่างแท้จริง ก็พูดต่อๆ กันมาว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง อันที่จริง **กายนี้แหละเป็นโรค เป็นหัวผี เป็นลูกศร เป็นความลำบาก**

มาคัณทยิปริพพาชก ประกาศความเลื่อมใสของตนต่อพระศาสดา และขอให้ทรงแสดงธรรมให้ฟังเพื่อให้รู้จักความไม่มีโรคและนิพพาน พระศาสดาตรัสว่า ถ้าแสดงแล้ว เขาไม่รู้ไม่เข้าใจ ก็จะเป็นความเหนื่อยเปล่า เมื่อปริพพาชกประกาศความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ขอให้ทรงแสดงธรรม จึงตรัสว่า

บุรุษผู้ดาบดแต่กำเนิดนั้น ต่อมาพยายามรักษาตาจนหายโรคแล้ว เห็นว่าผ้าที่ตนห่มอยู่ ซึ่งสำคัญว่าเป็นผ้าขาวบริสุทธิ์ไร้มลทินนั้น ที่แท้เป็นผ้าสกปรก น่ารังเกียจ เขาย่อมเคียดแค้นชิงชังคนที่หลอกลวงเขา ถึงกับต้องการจะฆ่าเสีย ดูก่อนมาคัณทยะ เมื่อเราแสดงธรรมอยู่ว่า ความไม่มีโรคเป็นอย่างนี้ นิพพานเป็นอย่างนี้ ถ้าท่านรู้จักความไม่มีโรค และเห็นนิพพานได้ ท่านก็จะสามารถละความกำหนัดพอใจในชั้น ๕ ซึ่งท่านยึดมั่นอยู่ ท่านจะมีความรู้สึกรู้ว่า เราถูกจิตนี้หลอกลวงให้หลงผิด

มานานแล้วหนอ จึงหลงยึดมั่นในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ เพราะมีความยึดมั่น (อุปาทาน) จึงมีภพ เพราะมีภพจึงมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย

ปริพพาชกประกาศความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ขอให้ทรงแสดงธรรม เพื่อเขาจะได้หายตาบอด พระศาสดาตรัสสอนให้คบสัตบุรุษ (คนดี) ฟังธรรมของคนดี นำธรรมไปปฏิบัติ ก็จะมีเห็นเองว่า โรค ไข้ ลูกศร เป็น อย่างนี้ๆ และมันจะดับลงได้ ในที่นี้ เพราะการดับอุปาทาน (ในกายเสีย) เมื่ออุปาทานดับ ภพก็ดับ...เกิด แก่ เจ็บ ตาย ก็ดับตามกันไป กองทุกข์ ทั้งมวลก็ดับลงอย่างนี้

ปริพพาชกทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนา ขอบวช เมื่อบวชแล้ว หลีกออกบำเพ็ญเพียร ไม่นานนักก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

เรื่องความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างนี้นั้น พูดกันอยู่เสมอในวง พุทธบริษัท แต่คงจะมีน้อยคนนักที่จะทราบพระพุทธานุญาตอันลึกซึ้งนี้ เข้าใจกันเพียงว่าการที่มีร่างกาย ซึ่งไม่มีโรคเป็นลาภอย่างนี้แล้ว แต่ ในความหมายลึกๆ ของพระองค์ก็คือ ร่างกายนั่นเองเป็นตัวโรคอยู่แล้ว การละความกำหนัดพอใจในขันธ ๕ มีรูปเป็นต้น นั้นต่างหากเล่า ที่เป็นลาภอย่างยิ่ง ❖



ผู้อบรมดีแล้ว

ผู้ที่ได้อบรมกาย อบรมจิตดีแล้ว ดูได้ที่ไหน? ดูที่ เมื่อสุขเวทนา (ความรู้สึกสุข) หรือทุกข์เวทนา (ความรู้สึกทุกข์) ไม่ว่าทางกาย หรือทางจิตเกิดขึ้น มันสามารถครอบงำจิตได้หรือไม่ ถ้าครอบงำได้ ทำให้เขาต้องเศร้าโศกเสียใจ พิโรธพินิต่างๆ หรือเพิลิตเพลิน หลงใหล แสดงว่า เขายังมิได้อบรมกาย อบรมจิตด้วยดี แต่ถ้า สุขทุกข์นั้นครอบงำจิตไม่ได้ แสดงว่า เขาได้อบรมกาย อบรมจิตดีแล้ว

(นัยพระพุทธพจน์ จากมหาลัจจกสูตร
ม.ม. พระไตรปิฎกเล่ม ๑๒ ข้อ ๔๐๘-๙)



ตรัสสอนพระเจ้าปเสนทิโกศล เรื่อง อะไรพึงรู้ด้วยอะไร และไม่ควรไว้ใจคนแปลกหน้า

พระพุทธรองค์ตรัสไว้ดังนี้

“คนดีไม่ควรไว้วางใจคน เพราะเห็นหรือคบกันเพียงครู่เดียว
ไม่ควรไว้วางใจคน เพราะผิวพรรณรูปร่าง เพราะคนผู้ไม่สำรวม เทียว
ไปในโลกนี้ โดยอาการแห่งผู้สำรวมก็มีอยู่ เหมือนกุ่มทลดิน (หม้อดิน)
และมาสก (เงินตรา) ที่ทำด้วยโลหะ เป็นของปลอม แต่หุ้มไว้ด้วยทองคำ
คนเป็นอันมาก ภายในไม่บริสุทธิ์ ดุงามแต่ภายนอก บริวารแวดล้อม
แล้วสัจจอยู่ในโลกนี้ (มากมาย)”^{๑๗}

ความเป็นมาแห่งพระพุทธรูปนี้ มีดังนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่บุพพาราม อันเป็น
ปราสาทที่นางวิสาขาสร้างถวาย ใกล้เมืองสาวัตถี เวลาเย็นเสด็จออก
จากที่ทรงพักผ่อน แล้วประทับนั่งภายนอกชุ้มประตู (นอกชุ้มประตู
แห่งปราสาท, ไม่ใช่นอกชุ้มประตูวัด)^{๑๘}

^{๑๗} พระไตรปิฎกเล่ม ๑๕ ข้อ ๓๕๘ ขุฎิลสูตร

^{๑๘} อรรถกถากล่าวว่า ปราสาทนั้น มีกำแพงล้อมรอบ ทำชุ้มประตูไว้ ๔ ชุ้มทั้ง ๔ ด้าน
วันนั้น พระศาสดาประทับ ณ ชุ้มประตูด้านตะวันออก

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ประทับนั่ง ณ ที่ควรแก่พระองค์ อยู่ในที่ไม่ใกล้ ไม่ไกลนัก

ขณะนั้นเอง มีนักบวชประเภทต่างๆ เดินผ่านมา กล่าวคือ ขวัณ ๗ คน, นิครนถ์, อเจลกะ, เอกสาฎก, บริพพาชก ประเภทละ ๗ คน รวม ๓๕ คน ทั้งหมดนั้น เป็นผู้มิชอบรักแร้ เล็บยาว (ปรุพฺพหจฺจนฺขโฌมา) ถือบิณฑบาตชนิดต่างๆ เดินผ่านมา ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค

ทันใดนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตรเห็นนักบวชเหล่านั้นแล้ว เสียดใจจากอาสนะ ทำพระญาเขวียงพระอังสา (บ่า) ข้างหนึ่ง ทรงคุกพระชาณุเบื้องขวาลง ประคองอัญชลีไปทางนักบวชเหล่านั้น แล้วประกาศพระนามของพระองค์ ๓ ครั้งว่า ข้าพเจ้าคือพระเจ้าปเสนทิโกศล (เป็นทำนองแสดงความเคารพ) เมื่อนักบวชเหล่านั้นเดินผ่านไปแล้ว พระเจ้าปเสนทิโกศลได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “นักบวชเหล่านั้นคงเป็นพระอรหันต์ หรือผู้ดำเนินอยู่ในทางของพระอรหันต์ พวกใดพวกหนึ่งเป็นแน่แท้”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “มหาบพิตร พระองค์ยังเป็นคฤหัสถ์ บริโภคคาม ครองเรือนอยู่ ยังยินดีด้วยของหอม เครื่องลูบไล้ ยังยินดีเงินและทอง ยากที่จะทรงรู้ว่า คนพวกนี้เป็นพระอรหันต์ หรือดำเนินอยู่ในทางของพระอรหันต์หรือไม่”

“มหาบพิตร” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสต่อไป “ศีลพึงรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน (สฺวาเสนา สิลํ เวทิตพฺพํ) ความสะอาดพึงรู้ได้ด้วยการงาน (สํโวลฺลาเรณ โสเจยฺย เวทิตพฺพํ) กำลังใจ ความกล้าหาญ พึงรู้ได้เมื่อมีอันตราย (อาปทาสฺสุ ธาโม เวทิตพฺพํ) ปัญญา พึงรู้ได้ด้วยการสนทนา (สากจฺฉาย ปญฺญา เวทิตพฺพํ) ทั้ง ๔ อย่างนี้ จะรู้ได้ก็ต้องอาศัยกาลเวลานาน ต้องมีโยนิโสมนสิการและมีปัญญา ถ้าปราศจากเงื่อนไข

เหล่านี้แล้ว ก็รู้ไม่ได้”

พระเจ้าปเสนทิโกศลเห็นเป็นอัศจรรย์ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเช่นนั้น และกราบทูลความจริงว่า ที่แท้แล้ว นักบวชเหล่านั้นเป็นจารชนของพระองค์เอง ทรงส่งไปสอดแนมสืบความลับในแคว้นต่างๆ เดินทางกลับมา พวกเขาปลอมเป็นนักบวชไป เมื่อกลับถึงบ้านแล้ว พวกเขาก็จะชำระล้างธูรี อาบน้ำประเทืองผิว ลูบไล้ด้วยของหอม ตัดผมและโกนหนวด พรั่งพร้อมด้วยกามคุณต่อไป

เมื่อทรงสดับเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสพระพุทฺพพจน์ดังได้อัญเชิญไว้แล้ว ณ เบื้องต้น

สุภาจิตไทยแต่โบราณ ท่านสอน ไม่ให้ไวใจทาง วางใจคน เพราะจะจนใจเอง คนส่วนมากเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว จึงเป็นคนไม่สะอาดไวใจยาก ต่อหน้าอย่าง ลับหลังอย่าง จะทำดีก็เฉพาะต่อหน้า จะพูดดีด้วยก็ต่อหน้า พอลับหลังก็ค่อนข้างอดนินทา ดินัน ดินี้ เสียเรื่อยไป อนึ่งเมื่อร่ำรวย มีทรัพย์สิน เงิน ทอง มียศ มีศักดิ์ คนก็พากันนอบน้อมสรรเสริญ พอตกต่ำลง ก็มักจะถูกเหยียบย่ำ ถูกดูหมิ่น ไม่มีใครอยากพบ เมื่อมียศ มีตำแหน่ง เขาก็เอาดอกไม้ไปให้ ขอความกรุณาให้รับไว้ (เพื่อประโยชน์ของเขาด้วย) พอตกต่ำลง ไปขอดอกไม้เขาสักดอกเพื่อบูชาพระ เขาก็ไม่ให้ ถ้าจะให้เพราะขัดไม้ได้ ก็มีกิริยาให้สะเทือนใจคนเราจึงไวใจกันไม่ค่อยได้ ต้องคบกันไปนานๆ จนรู้นิสัยใจคออันแท้จริงของกันและกัน ก็อีกนั่นแหละ คนเราเปลี่ยนแปลงได้ แม้คบกันมานานเมื่อถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอยู่ มีผลประโยชน์ประสานกันอยู่ ก็ดูเป็นมิตรรักเพื่อนใคร่กัน แต่ถ้าเราต้องอาศัยเขาข้างเดียวซิ เขาจะยังรักใคร่ชอบพอเราอยู่อย่างเดิมหรือ ได้เห็นมามากแล้ว ความรักใคร่นิยมนับถือ มักจะเปลี่ยนขึ้นลงตามสิ่งอื่น เช่น ทรัพย์ ยศ ชื่อเสียง ตำแหน่ง

เป็นต้น

คนมีคุณธรรมสูง ต้องการเกื้อกูลผู้อื่นจริงๆ โดยไม่หวังอะไรตอบแทนนั้น มีอยู่น้อย แม้แต่พ่อแม่ซึ่งหวังดีกับลูกอย่างที่สุด เมื่อลูกไม่ทำอย่างที่หวัง ก็คลายความรักลง หรือรักน้อยกว่าลูกคนที่ทำให้ได้อย่างที่หวัง ในโลกนี้หาคนดีจริงๆ ได้ยาก เหมือนในป่าใหญ่ แม้จะมีพันธุ์ไม้หลายหลาก แต่จะหาไม้เนื้อหอมสักต้นหนึ่งนั้นแสนยาก

เราอยู่ในสังคมมนุษย์ ต้องศึกษามนุษย์และเข้าใจมนุษย์ให้ได้
 มิฉะนั้น เราจะเสียใจกับเรื่องมนุษย์อยู่บ่อยๆ ลองนึกดูว่า ในโลกนี้ อะไร
 ทำให้เราเสียใจและผิดหวังเท่ากับมนุษย์บ้าง เราได้รับความรื่นรมย์
 จากธรรมชาติ แต่มนุษย์ส่วนใหญ่พยายามทำลายธรรมชาติ โดยตรงบ้าง
 โดยอ้อมบ้าง เพราะความอยากได้เกินขอบเขต เกินส่วน จึงทำลาย
 ธรรมชาติลงเสียมากต่อมาก เรียกว่า เป็นผู้ประทุษร้ายมิตรผู้ให้แต่คุณ
 ผลที่ได้รับก็คือ มนุษย์ต้องลำบากเป็นนักหนา เห็นๆ กันอยู่ อย่าให้ต้อง
 แฉงรายละเอียดย่อย

ผิวพรรณ รูปร่าง หน้าตา ของมนุษย์ ก็ถือเอาเป็นเกณฑ์ไม่ได้
ว่า คนรูปร่างหน้าตาดีจะเป็นคนดี คนรูปร่างหน้าตาดีบางคน หมก
ความชั่วไว้ภายในเป็นอันมาก เหมือนโลงศพที่ประดับตกแต่งภายนอก
ให้ดูสวยงาม ประดับด้วยดอกไม้ นานาพรรณ

คนหน้าตาไม่สวยงามบางคน เปี่ยมล้นด้วยคุณงามความดีอยู่ภายใน น่ารื่นรมย์พอใจเมื่อเข้าใจ เหมือนไม้เนื้อหอมแต่กลิ่นฐานไม่งาม การคบคน จึงอย่าดูแต่เพียงหน้า หรือกิจการทำทางอันเสแสร้ง เป็นแบบกิริยาที่ปรุงแต่งเพื่อหลอกลวง

ขอกล่าวถึงพระพุทธรพจน์ ๔ ประการตอนหลัง ที่ว่า

๑. ศิล พังรู้ได้ด้วยการอยู่ร่วมกัน หมายความว่า ปกติของ
คนเรา เป็นอย่างไร จะรู้ได้ก็ด้วยการอยู่ร่วมกัน และต้องอยู่กันนานๆ
ถ้าอยู่เพียงวันสองวัน เขาอาจปกปิดนิสัยอันแท้จริงของเขาไว้ก็ได้
แม้คนที่รักกันอยู่ตั้งหลายปี ก็อาจยังไม่รู้จักกันจริง เมื่อแต่งงานแล้วต้อง
ศึกษากันใหม่ ตั้งต้นเรียนรู้กันใหม่

๒. ความสะอาด พังรู้ได้ด้วการทำงาน คนสะอาดการงานย่อม
สะอาด คือทำสิ่งใดก็สะอาดเรียบร้อย น่าดู น่าชม ตัวเขาเองสะอาด
เครื่องไม้เครื่องมือสะอาด อะไรที่เขาทำ ดูสะอาดเรียบร้อยไปหมด

อีกอย่างหนึ่ง คนมีอาชีพสุจริต เรียกว่าคนสะอาด ผู้เว้นทุจริต
ทาง กาย วาจา ใจ เรียกว่าเป็นคนสะอาด อาชีพของเขาสะอาดบริสุทธิ์
ไม่ว่าเขาจะประกอบอาชีพใด อาชีพนั้นไม่เศร้าหมองด้วยทุจริต เรียกว่า
เป็นผู้มีการงานสะอาด สมัยนี้เขาเรียกว่า “คนมือสะอาด” แม้เขาจะ
จับของสกปรกอยู่ เช่น เครื่องยนต์ หรือกวาดถนน เทหะเทศบาล
แต่เมื่อเขาทำอย่างสุจริต เรียกว่า เขามีการงานที่สะอาด เขานั่งอยู่ใน
ห้องแอร์ที่สะอาดประณีต มีกลิ่นหอม แต่ถ้าการงานของเขาทุจริต ก็
เรียกว่าการงานไม่สะอาด เขาเป็นคนไม่สะอาด

๓. ความกล้าหาญ กำลังเรียวแรง รู้ได้เมื่อมีอันตราย อันตราย
นั้นมีหลายอย่าง และมีอยู่รอบด้าน อันตรายสูงสุดก็คือ อันตรายแห่ง
ชีวิต ในเวลาปกติ เราไม่อาจรู้ได้ว่า ใครกล้าหาญหรือขี้ลาด มีกำลัง
เรียวแรงมากหรือน้อย แต่พอมีอันตรายเกิดขึ้น มีเหตุการณ์อันต้อง
แสดงความกล้าหาญเกิดขึ้น ก็จะพิสูจน์ได้ว่า ใครขลาด ใครกล้าหาญ
แต่ความกล้าหาญก็มี ๒ อย่างคือ ความกล้าแท้ และความกล้าเทียม
ผู้กล้าหาญแท้จริงย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้กล้า แต่ผู้กล้าเทียม
ย่อมปราศจากคุณสมบัติของผู้กล้า เช่น ชายที่มีกำลัง กล้ารังแกผู้หญิง

แต่อักบาร์มหาราช กษัตริย์อินเดียพระองค์หนึ่งในราชวงศ์
โมกุล ไม่ทรงทำเช่นนั้น เมื่อจะเสด็จไปล่าเสือ ก็เสด็จเข้าไปในป่าลึก

แต่พระองค์เดียว ทรงยังสู้กับเสือตัวต่อตัว และทรงประสพชัยชนะเสมอ อย่างนี้เรียกว่าเป็นผู้กล้าแท้จริงในการล่าเสือ ให้โอกาสแก่คู่ต่อสู้เท่าๆ กัน ไม่รังแกคนที่ไม่มีทางต่อสู้

“ปอมเปย์ คนสำคัญคนหนึ่งของโรมัน เมื่อจะเข้าไปกรุงโรม มีคนห้ามว่า ถ้าเข้าไปจะได้รับอันตราย แต่ปอมเปย์มีหน้าที่จะต้องเข้าไปทำ จึงไม่สะทกสะท้านต่อความตาย เมื่อเพื่อนฝูงห้าม ปอมเปย์ก็ตอบว่า “เป็นการจำเป็น ที่ฉันจะต้องเข้าไป แต่ไม่จำเป็นที่จะต้องมีชีวิตอยู่”^{๑๙}

จะเห็นว่าคนกล้าหาญ เขามีลักษณะอย่างไร พิสูจน์ได้ในเวลาเมื่ออันตรายอย่างไร

การตัดสินใจอย่างกล้าหาญในช่วงจังหวะต่างๆ ของชีวิต ซึ่งต้องอาศัยกำลังใจหนุนเป็นอันมากนั้น คนไม่มีกำลังใจและคนขลาดย่อมทำไม่ได้

ชีวิตคนเรามีปัญหามาก มีอันตรายมาก และมีหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตอยู่เสมอ ผู้กล้าหาญต้องกล้าตัดสินใจเลือกทางดำเนินชีวิตของตนเอง ที่เห็นว่าเหมาะสมแก่ตน ไม่ใช่ตามที่คนทั้งหลายนึก เพราะร้อยคนก็นึกไปร้อยอย่าง เราจะต้องทำทั้งร้อยอย่าง ที่คนอื่นเขานึกอยากให้เราทำอย่างนั้นหรือ ทำไมเราไม่เป็นตัวของตัวเอง กล้าหาญพอที่จะตัดสินใจดำเนินชีวิตตามที่เราเห็นสมควร และกล้ารับผิดชอบต่อความผิดพลาดทั้งปวง ถ้าจะเกิดขึ้นเพราะการตัดสินใจของเราอย่างน้อย ความผิดพลาดล้มเหลวนั้น ก็เป็นบทเรียนให้เราได้เรียนรู้โดยตรง เป็นช่องทางให้เราค้นหาหนทางใหม่ เริ่มดำเนินการใหม่ มันจะต้องพบช่องทางที่ดีเข้าสู่สักวันหนึ่ง นั่นแหละ ทางของเราทางแห่ง

^{๑๙} ลักษณะของคน, (รวมปาฐกถา) หลวงวิจิตรวาทการ หน้า ๑๘๒

ความสำเร็จในชีวิต คนกล้าหาญในทางแห่งชีวิต จะต้องกล้าตัดสินใจ
กล้าได้กล้าเสีย

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในเรื่องนี้ก็คือ ขอให้เรามั่นคงในอุดมคติ
ของเราพอควร จีบทำอะไรเข้าแล้ว อย่าเลิกละง่าย เมื่อเห็นว่าทางนี้แหละ
เป็นทางของเรา ถูกใจเรา ถูกอัธยาศัยของเราแล้ว แม้จะล้มเหลวบ้าง
ในเบื้องต้น ก็จงพยายามต่อไปเถิด ความสำเร็จย่อมจะรอคอยเราอยู่
เบื้องหน้า

ถ้าเราสังเกตจะพบว่า คนในอดีตที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตมา
แล้ว ล้วนเป็นผู้กล้าตัดสินใจทั้งสิ้น บางคนถึงกับกล้าออกนอกแนวทาง
ที่คนทั้งหลายเคยเดินกันมา คนฉลาดไม่กล้าทำอะไร ย่อมเดินตามกันไป
เป็นฝูงๆ เหมือนสัตว์เลี้ยง เป็นต้นว่า แพะ แกะ วัว ควาย หรือแม้แต่
ช้าง เหยื่อไหนหนั้น ใครว่าอะไรดีก็ทำกันไปเป็นพักๆ ใครๆ ก็ทำแต่
อย่างนั้น ไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำอะไรอันนอกนอกแนวไป จจริงอยู่
การกระทำอย่างนั้นอาจปลอดภัย แต่ไม่มีทางจะประสบผลสำเร็จยิ่งใหญ่
ได้ และที่ว่าปลอดภัยนั้นก็ไมแนอีก อาจย่อยยับไปทั้งฝูงก็ได้

ท่าน น.ม.ส. ได้เขียนไว้ใน “จดหมายจากวังหว้า” ตอนหนึ่ง
แสดงโทษของการทำอะไรตามอย่างกันไปหมดว่า

“ถ้าคนเราต้องทำตามอย่างกันไปหมดอย่างเจ้าว่า (หมายถึง
เจ้าสนธิ์ผู้บุตร) ป่านนี้คงไม่มีใครนั่งผ้า ด้วยตาอาตมกับยายยี่ฟ แก
ไม่ได้นั่งผ้า ลูกหลานของแกเกิดมา ก็คงจะเอาอย่างเปลือยกายต่อๆ กัน
มาจนป่านนี้ เพราะไม่มีใครกล้าทำแปลกกว่าคนอื่น เจ้าควรยินดีที่สุด
ที่มนุษย์เมื่อ ๒-๓ พันปีมาแล้ว เขามีความคิดอาจหาญดีกว่าเจ้า ใน
ข้อที่กล้าทำผิดกว่าผู้อื่น โดยเป็นผู้ลงมือประดึบกาย ด้วยใบไม้หรือ
หนังสัตว์ ถ้าเขาฉลาดเหมือนเจ้าตลอดมา ป่านนี้เจ้าจะหนว่นักหนา

“ผู้ชายที่ไม่กล้าทำอะไรผิดกว่าผู้อื่นนี้ เป็นคนใจเหมือนผู้หญิง ผู้ที่ฝึกฝนในแพชั่น จะกระดิกตัวหนอยก็กลัวผิดแพชั่น ซึ่งกลัวยิ่งกว่า อุบาสิกกลัวศีลขาด แพชั่นสอนสั่งอย่างไอก็ต้องปฏิบัติตาม ประหนึ่งว่า ตัวเป็นทาส ซึ่งแพชั่นได้ออกเงินทำสารกรรมธรรมมาไว้ ทาสแพชั่น เหล่านี้ พระราชบัญญัติเลิกทาสก็เลิกไม่ได้

“การทำอะไรทำตามกัน พวกนี้ก็เหมือนกับช้างโขลง ซึ่งถ้า ต่างตัวต่างแตกกระจายเพ่นพ่าน อาละวาดไปตามลำพังทุกๆ ตัว ก็ไม่มี เจ้าฝรั่งมาขออุดการคล้องช้างเมืองไทย เพราะการคล้องช้างจะมีไม่ได้ ถ้าช้าง ๓๐๐ เชือกแตกกระจายกันไป ๓๐๐ ทิศ ก็จะต้องมีช้างต่อ หลายร้อยเชือก ซึ่งจะมีไม่ได้ หรือถ้ามีได้ ก็ไม่เป็นประโยชน์พอที่จะ มีไว้ เพราะฉะนั้น การคล้องช้างจะต้องเลิกทีเดียว”

“เหตุที่บริษัทขายดวนยายแตร ต้องพากันมาเข้าเพนียดได้ความ ลำบากนี้ ก็เพราะทำอะไรทำตามกัน ไปไหนก็เฮตามกันไปหมด ตัวไหน มีน้ำใจกล้าหาญกว่านายสนธิ บุตรจางวางหรั้า ซึ่งไม่รังเกียจที่จะทำผิด กับตัวอื่น ตัวนั้นก็แตกโขลงกลับไปป่าได้ก่อน”

“อนึ่ง ในการคล้องช้างนี้ เจ้าจงจำไว้ว่า ถ้าจะให้โขลงไปทางไหน ต้องมีช้างนำออกหน้าไปก่อน ช้างตัวนำนี้ต่างว่่าชื่อพลายศรี เวลาไม่มี อะไรจะทำ ก็ยืนเคี้ยวใบไม้ ทำตาปริบ ประหนึ่งว่าไม่มีอินเตอเรสต่ออะไร ในโลก ต่อเมื่อโขลงจะเข้าเพนียด พลายศรีตัวเอกจึงออกหน้า เดินรี่ๆ รออๆ ทำทางเหมือนพยักเรียกโขลงว่า ให้เข้ามาทางปีกกาเถิด ช้างใน มีอะไรนำดูนัก ชาวป่าชาวดงอย่างพวกเอ็ง เข้ามาในกรุงจะต้องเห็น เป็นขวัญตา ถ้าไม่อย่างนั้นก็มาเสียเที่ยว ฝ่ายช้างโขลงเมื่อได้ยินพลายศรี กล่าวชักชวนดังนั้น ออกไมไ่ใครไว้ใจ แต่บางตัวเชื่อง่ายก็ออกเดินตาม อ้ายตัวอื่นๆ มันเหมือนนายสนธิ บุตรจางวางหรั้า มันก็ออกเดินตามกัน

ไปหมด ครั้นเข้าเพนียดกันแล้ว ถึงเวลาจะลำบาก พวกในโขลงจะต่อว่าเจ้าศรีชัช เจ้าศรีเลี้ยงหายไปแล้ว”

“ในหมู่เด็กหนุ่มๆ ถ้ามาด้วยกัน คงมีหลายศรีอยู่ด้วยทุกฝูง เจ้าจะต้องสังเกตเสียแต่แรกว่า ในหมู่ที่เรียกว่าเป็นเพื่อนฝูงคบค้าสมาคมกันนั้น คนไหนเป็นหลายศรี จะต้องทราบไว้ ถ้าเห็นออกหน้า นำโขลงเมื่อใด เจ้าจงเลี้ยงแตกโขลงไว้ก่อนดีกว่า อยู่คนเดียวมันจะเหงาสักหน่อย ก็ดีกว่าไปเบียดกันให้เขาต้องจู้ไปจู้มาในเพนียด”^{๒๐}

ถ้าสังเกตจะเห็นว่า เด็กหนุ่มของเรา แม้ในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. ๒๕๔๒) ก็ยังทำอะไรทำตามกันเป็นฝูงๆ อยู่เหมือนกัน ไฉนตรงเดียวกันหมด นอกจากพวกที่โรงเรียนบังคับให้ตัดผมสั้น นอกนั้นจะไฉนยาวประคอง อาจมีหางไก่แหลมออกมาอีกนิดหน่อย เสื้อผ้าก็รูปลักษณะอย่างเดียวกัน ต่างแต่เพียงสีเท่านั้น เดินตามแฟชั่นเหมือนช้างโขลงพากันเข้าเพนียดหมด เพนียดคือแฟชั่นที่ซึ่งคนเอาไว้นัดเยียดกันอยู่ในนั้น และอย่างนั้น ไม่มีคนใดใจกล้าพอที่จะตัดสินใจ ทำอะไรตามความเหมาะสมแก่ตนโดยไม่ต้องเดินตามแฟชั่น พวกเขากลัวอันตราย คือการไม่ยอมรับของเพื่อนฝูง แต่อันตรายคือความเกียจคร้าน ความงัวเขลา และความไม่เป็นตัวของตัวเอง พวกเขากลับไม่กลัว อันที่จริงบุคลิกและคุณลักษณะของคนเรานั้นไม่เหมือนกัน การทำอะไรตามกันไปหมด จึงเป็นเรื่องไม่เหมาะสมกับบุคลิกหรือคุณลักษณะของตน ควรเลือกทำและดำเนินชีวิตตามความเหมาะสมแก่ตน จึงจะเรียกว่าเป็นผู้กล้าหาญในการตัดสินใจ

^{๒๐} จดหมายจากวางหรีด ฉบับที่ ๒ หน้า ๓๗

๔. ปัญญารู้ได้ด้วยการสนทนา และต้องสนทนากันนานๆ ต้องมีโยนิโสมนสิการ และมีปัญญาจึงจะรู้ได้ ปัญญาของคนเปรียบเหมือนเปลวไฟ ย่อมมีแสง แม้จะไข่อะไรครอบไว้ (ที่ไม่ทึบแสงเกินไป) เอาผ้าคลุมไว้ แสงย่อมลอดออกมา หรือว่าไฟธรรมด้าย่อมมีควัน ปัญญาของคนก็เช่นเดียวกัน ย่อมแสดงออกให้รู้ได้ด้วยการสนทนา การพูดจาปราศรัยและการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ บางคนพยายามถ่อมตนปกปิดปัญญาไว้ แต่ก็ปิดไว้ได้ไม่นาน ความงอึกปกปิดได้ยากเช่นเดียวกัน ลักษณะอันถาวรของบุคคลนั้นปกปิดไว้ได้ไม่นาน

ในการประชุมสัมมนาแสดงความคิดเห็น ยิ่งทำให้มองเห็นปัญญาดูป็นิสัย และคุณธรรม ของคนที่เข้าร่วมประชุมได้ไม่น้อยทีเดียว คำพูดของผู้มีปัญหา แม้เพียงเล็กน้อยก็มีประโยชน์มาก คำพูดของคนถ้อยแม้มากยืดยาวก็หาประโยชน์อันใดมิได้ ทำให้เสียเวลาและก่อความรำคาญ โอ้อวด ยกตนข่มผู้อื่นเสียเรื่อยไป

มีคำสุภาษิต คำคมเป็นอันมาก อันออกมาจากความคิดและประสบการณ์ของผู้มีปัญหา คำสุภาษิตและคำคมเหล่านั้น ดำรงเป็นประโยชน์ ยั่งยืนแก่มวลมนุษยชาติ ตั้งแต่อดีตกาลนานไกล จวบจนปัจจุบัน ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ มากมาย ตัวอย่าง เช่น พระพุทธดำรัส คำพูดของนักปราชญ์ต่างๆ ทั่วโลก นิทานอิสป ซึ่งแสดงถึงสติปัญญาของผู้แต่ง คำพูดย่อมออกมาจากความคิด คนมีปัญหา มีความคิดดี คำพูดจึงดียิ่งมีกิเลสเบาบางหรือปราศจากกิเลสด้วยแล้ว คำพูดของท่านย่อมสะท้อนให้เห็นสัจธรรมมากขึ้น คำสุภาษิตอันออกมาจากปัญญาของท่านผู้นั้น เป็นเสมือนประภาคาร (กระโจมไฟ) ส่องให้ผู้เดินทางไปสู่ทิศทางอันถูกต้อง แต่สำหรับคนตาดีเท่านั้น ถ้าเขาตาบอดเสียแล้ว แม้ไฟจะสว่างสักเท่าใด ก็หาประโยชน์แก่เขาไม่

อนึ่ง ผู้มีปัญญา เราอาจสังเกตได้จากการที่เขาตัดสินใจกระทำการอันถูกต้องเหมาะสมเป็นเรื่องราวๆ ไป เป็นผู้ที่เรียกว่าเป็น **การณวสิโก** แปลตามตัวว่าผู้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุ คือไม่ติดรั้นตันทຽงในสิ่งอันไม่สมควร มีความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ถูกต้องตามความเป็นจริง แล้วปฏิบัติต่อสิ่งนั้นๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม คุณสมบัติอันนี้ ท่านเรียกว่า **“การณวสิกตา”** ชีวิตของผู้มีคุณสมบัติเช่นนี้ เนื่องจากไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไรไว้เหนียวแน่นเกินไป ปฏิบัติตนไปตามเหตุอันสมควร จึงเป็นชีวิตที่โปร่งเบา เป็นภาวะที่ปลอดทุกข์ไร้ปัญหา ไม่ค่อยสนใจกับลาภ ยศ สรรเสริญ และความขึ้นลงของชีวิต เพราะรู้จริงเสียแล้วด้วยอำนาจแห่งปัญญาล้วนคนเขลาไร้ปัญญา มักจะมีชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ เต็มไปด้วยปัญหา เมื่อมีปัญหาแล้วก็แก้ไม่เป็น ในสมอกรไปด้วยความคิดอันสับสนวุ่นวาย ไม่กล้าตัดสินใจทำอะไรอันเหมาะสมแก่ตน จึงหมกอยู่ในกองทุกข์

“สำหรับสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ย่อมรุ่งเรืองยิ่งด้วยปัญญา ในท่ามกลางปุถุชนผู้มีติดบอด อันมีอยู่มากมาย เหมือนกองหยากเยื่อ”

(พ. เล่ม ๒๕ ข้อ ๑๔ ปุพพวรรค ธรรมบท)

“สัตบุรุษ (คนดี) ทั้งหลายสรรเสริญปัญญาโดยแท้ สิริ (มิ่งขวัญมงคล) เป็นที่พอใจ (ของมนุษย์) มนุษย์ทั้งหลายยินดีในโภคทรัพย์ แต่ญาณของท่านผู้รู้ทั้งหลายซึ่งไม่ได้ ในกาลไหนๆ สิริจะล่วง (คือเกิน) ปัญญาไปไม่ได้เลย”

(มโหสถโพนธัสตว์ ในสิริมัททชาดก วิสดีนิบาต
ขุททกนิกาย. พ. ๒๗ ข้อ ๒๑๐๒)

ความสวยงามของร่างกาย ใครๆ ก็ถือว่าเป็นสิริ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพศหญิง แต่ถ้าโง่เขลา ขาดปัญญาแล้ว ความสวยงามนั้นก็ไม่น่าภัยพิบัติมาสู่ตัว มากกว่านำความดีมาให้ แม้รูปร่างจะไม่งาม แต่มีปัญหาามากก็ได้รับยกย่องทั่วไป เพราะฉะนั้น สิริจะล่วงปัญญาไปไม่ได้ ตัวอย่างท่านโสกราตีส^{๒๑} ซึ่งเป็นผู้มีรูปร่างไม่งาม ติดไปข้างชั่วร้ายชั่วเหว แต่มีปัญหาเป็นเลิศ ท่านได้รับยกย่องในฐานะผู้เลิศด้วยปัญญา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา ทรงมีพระรูปโฉมงาม และทรงมีพระปัญญาเป็นเลิศ แต่ในพระพุทธรูปนั้น ไม่ว่าจะพระพุทธรูป ๔ หรือพระพุทธรูป ๓ ไม่ได้ระบุความเป็นผู้มีรูปร่างไว้ในฐานะพระพุทธรูปด้วยเลย มีแต่พระปัญญาคูณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ใครสนทนากับ ก็รู้ว่าทรงเลิศด้วยพระปัญญาอย่างยิ่ง

๙๖

โภคทรัพย์ก็เป็นสิริอย่างหนึ่งของมนุษย์ ผู้ยังยินดีพอใจด้วยทรัพย์สินเงินทอง แต่ทรัพย์นั้นก็ไม่น่าภัยพิบัติมาให้ได้เหมือนกัน ต้องเสียชีวิตเพราะทรัพย์ก็มี เมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วก็เอาไปไม่ได้สักอย่างเดียว อาศัยใช้เพียงในโลกนี้เท่านั้น แต่ปัญญา นอกจากจะปลอดภัยให้มีความสุข ความรุ่งเรืองในโลกนี้แล้ว ยังสามารถติดตามไปชาติหน้า และชาติต่อไปได้ด้วย จนสิ้นภพสิ้นชาติ การสิ้นภพสิ้นชาติ สิ้นทุกข์ ก็ต้องอาศัยปัญญาเป็นสำคัญอีก ปัญญาจึงประเสริฐโดยแท้

^{๒๑} นักปราชญ์กรีกสมัยโบราณ

อีกประการหนึ่งเล่า

“บรรดาความอึดทั้งหลาย ความอึดด้วยปัญญาประเสริฐนัก
ผู้อึดด้วยปัญญาย่อมไม่เดือดร้อนเพราะกาม บุคคลผู้อึดด้วยปัญญาแล้ว
ตัณหาอย่าทำเขาไว้ในอำนาจไม่ได้”

(โพธิสัตว์ภาสิต ในกามชาดก ขุททกนิกายชาดก
ทวารวสินิปาต พ.๒๗ ข้อ ๑๖๔๓)

ผู้กล่าวคำเหล่านี้ รู้ได้ว่าเป็นผู้มีปัญญา และอึดอยู่ด้วยปัญญา
อันยิ่งยงสำคัญของการอึดด้วยปัญญา ก็คือ (๑) ไม่ต้องเดือดร้อน
เพราะกาม (๒) ตัณหาทำเขาไว้ในอำนาจไม่ได้

เพียงเท่านี้ก็คุ้มค่าแล้วที่จะชวนชวยเพื่อความอึดด้วยปัญญา
หรือเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาบริบูรณ์ (ปญญาปริปุรี)

๙๓

คนส่วนมาก เดือดร้อนอยู่เพราะกาม และอยู่ใต้อำนาจของตัณหา
คนส่วนน้อยนิดเดียวที่ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะกาม และไม่อยู่ใต้อำนาจ
ของตัณหา จึงเป็นเสรีชนที่แท้จริง ย่อมหาความสุขได้แม้ในเรื่อง
อันน่าจะทุกข์ (ปญญาสทิต นโร อธิ อปิ ทุกฺเขสุ สุขานิ วินฺทติ)^{๒๒}

ด้วยเหตุดังกล่าว มหาบุรุษย่อมมีอุดมคติว่า

“แม้จะสิ้นทรัพย์ ก็ขอมีชีวิตอยู่อย่างผู้มีปัญญา

เมื่อไม่ได้ปัญญา แม้จะมีทรัพย์ ก็ไม่ขอมีชีวิตอยู่”^{๒๓} ❖

^{๒๒} มหาภักปินเถรคาถา, ขุททกนิกาย เถรคาถา พ. ๒๖ ข้อ ๓๗๒

^{๒๓} มหาภักปินเถรคาถา ข้อเดียวกัน

ตรัสสอนภิกษุเพื่อตอบปริพพาชก เรื่อง คุณและโทษของ กาม รูป และเวทนา^{๒๔}

๙๔

ครานั้น พระศาสดาประทับอยู่ ณ เขตวนาราม เมืองสาวัตถี พวกภิกษุเข้าไปบิณฑบาตในเมืองสาวัตถีแต่เช้า เห็นว่ายังเช้าอยู่ จึงแวะเข้าไปในอารามของปริพพาชก เพื่อสนทนาหรือเพื่อรอเวลาอันสมควร ในการไปบิณฑบาต เมื่อสนทนาปราศรัยถามทุกข์สุข พอสมควรแล้ว พวกปริพพาชก ได้กล่าวว่าพระสมณโคดม (หมายถึง พระพุทธเจ้า) กล่าวการกำหนดรู้รูป กำหนดรู้กาม และกำหนดรู้เวทนา พวกเราก็ก้าว เช่นนั้นเหมือนกัน อะไรคือข้อแตกต่าง ระหว่างคำกล่าวของเรากับของ พระสมณโคดม คำว่ากำหนดรู้ ในที่นี้หมายถึง การทำความเข้าใจอย่าง ถูกต้อง เช่น ทำความเข้าใจในเรื่องโทษของกาม เป็นต้น ภิกษุเหล่านั้น ไม่ตอบด้วย คิดว่าจะกลับไปถามพระศาสดาดีกว่า ดังนั้นเมื่อกลับจาก บิณฑบาตแล้ว จึงทูลถามพระศาสดาในเรื่องนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พวกเธอควรจะถามปริพพาชกเหล่านั้นว่า อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ ของกาม รูป และเวทนานั้น อนึ่งเล่า จะถ่ายทอดตนออกจากสิ่งเหล่านั้น ได้อย่างไร (คือทำอย่างไร จึงจะไม่ติดไม่ยึดมั่นสิ่งเหล่านั้น)

^{๒๔} มหาทุกขักขันธสูตร พ. เล่ม ๑๒ ข้อ ๑๙๔

ตรัสว่า เมื่อถามอย่างนี้ พวกปริพพาชกจะต้องอึดอัดคับแค้น
แน่นอน ตอบไม่ได้ เพราะไม่ใช่วิสัยของพวกเขาก็จะตอบได้ แม้ใครๆ
ในโลกก็ตอบไม่ได้ นอกจากตถาคต (คือองค์พระพุทธเจ้า) หรือสาวก
ของพระตถาคต หรือผู้ที่ไต่ยินได้ฟังไปจากทั้งสองแหล่งนี้เท่านั้น

ต่อจากนั้น ทรงแสดงคุณและโทษของกาม รูป และเวทนา พร้อม
ทั้งการถ่ายตนออก หรืออุบายวิธีในการสลัดออก มีใจความสำคัญดังนี้

กามคุณ คือกลุ่มกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
(สิ่งสัมผัส) อันน่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ เป็นที่ตั้งแห่งความ
กำหนัด สุขโสมนัสอันใดเกิดขึ้นเพราะอาศัยกามคุณ ๕ สุขโสมนัส
อันนั้นแหละ เป็นคุณของกาม (กามอัสสาทะ^{๒๕})

ส่วนโทษของกาม (กามาทินพ) นั้นทรงแสดงไว้มาก แต่เมื่อกล่าว
โดยสรุปก็คือ ทุกข์โสมนัสอันใดเกิดเพราะกามเป็นเหตุ อันนั้นถือว่าเป็น
เป็นโทษของกาม เช่น

๑. ต้องตรากตรำทำงานหนัก ทนต่อเหลือบ ยุง ลม แดด สัตว์
เลื้อยคลาน เป็นกองทุกข์ที่เห็นอยู่อย่างชัดแจ้ง นี่ก็เพราะกามเป็นเหตุ
อนึ่ง ถ้างานที่ทำนั้นไม่ได้ผล ไม่สำเร็จตามที่หวังไว้ บุคคลย่อมเศร้าโศก
ลำบาก คร่ำครวญรำพันว่า ความเพียรของเขาสูญเปล่า

๒. เมื่อตรากตรำทำงานอย่างหนัก ได้ทรัพย์มาแล้วก็ต้องเป็นทุกข์
ด้วยการรักษามิให้พินาศไปด้วยเหตุต่างๆ เช่น โจรปล้น ไฟไหม้ น้ำท่วม
หรือ หายาหอนไม่น่ารักษากวายนไป

๓. เพราะกามเป็นเหตุ พระราชาที่ทะเลาะกับพระราชา มารดา
บิดากับบุตร พี่ชาย น้องชาย พี่หญิงน้องหญิง แก่งแย่งทะเลาะวิวาท

^{๒๕} คำว่าคุณของกาม หาใช้คำว่าคุณตรงตัวไม่ แต่ใช้คำว่า อัสสาทะ แปลว่า พอใจ
หรือให้เกิดความพอใจ แต่กลุ่มกาม ใช้คำว่า กามคุณ โดยตรง

กัน ประหัตประหารกัน (เช่น กรณีแย่งทรัพย์ เป็นต้น)

๔. เพราะกามเป็นเหตุ มีการเข้าสู่สงคราม ทำลายล้างกันด้วยอาวุธต่างๆ ตายบ้าง บาดเจ็บสาหัสบ้าง

๕. เพราะกามเป็นเหตุ มนุษย์จำนวนมาก ประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อสิ้นชีพแล้วย่อมเข้าถึงนรก

ทรงแสดงว่า การถ่ายถอนกาม ก็คือการกำจัดและการละความพอใจและความกำหนัด (ฉันทราคะ) ในกามทั้งหลาย สมณพราหมณ์เหล่าใด ไม่รู้คุณและโทษของกาม ไม่รู้การถ่ายถอนตนออกจากกาม พวกนั้นนะหรือ จักกำหนดรู้ด้วยตนเอง หรือว่าจักสามารถชักจูงผู้อื่นเพื่อกำหนดรู้กามทั้งหลายได้ ย่อมเป็นไปได้ไม่ได้เลย ส่วนสมณพราหมณ์เหล่าใด รู้คุณและโทษของกาม รู้การถ่ายถอนตนออกจากกาม พวกเขาจักสามารถกำหนดรู้กามด้วยตนเอง และสามารถชักจูงผู้อื่นให้รู้เช่นนั้นด้วย

ต่อจากนั้น ทรงแสดงถึงคุณและโทษของรูป โดยใจความสำคัญว่า เมื่ออยู่ในวัยหนุ่มสาว บุคคลย่อมมีรูปงามเปล่งปลั่ง ความงามเปล่งปลั่งนั้นเองเป็นคุณของรูป แต่ต่อมาเมื่อความแก่ชราเข้าครอบงำ อายุ ๘๐-๙๐ หรือ ๑๐๐ ปี เป็นคนแก่มาก มีไข้ไคร้คงครัด ร่างขดงอ ถือไม้เท้า กระงกกระเง็น เดินไป กระสับกระส่าย ฟันหลุด ผมหงอก ศีรษะล้าน เนื้อเหี่ยว ตัวตกระ นี่คือโทษของรูป อนึ่งบางคราว เมื่อเจ็บป่วยอย่างหนัก นอนจมอจุจาระ ปัสสาวะของตน ต้องให้คนอื่นพุงลุก พุงนั่ง ต้องคอยประคองกัน นี่ก็คือโทษของรูป

อะไรเล่าเป็นคุณของเวทนา เมื่อใดจิตใจสงบ ปราศจากความตรึกเรื่องกาม เรื่องอกุศลต่างๆ เมื่อนั้นย่อมไม่คิดทำลายผู้อื่น เวลานั้น บุคคลย่อมเสวยเวทนา อันไม่มีความเบียดเบียนเลยทีเดียว นี่คือคุณของเวทนา คุณของเวทนามีความไม่เบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง

(หมายความว่า ความไม่เบียดเบียนเป็นความสุขอย่างยิ่ง - เทียบ
พระพุทธพจน์ อပ္ยาปชฌิ สุขํ โลก)

ในที่นี้ตรัสถึงความสุขในฉน ๔ ว่าเป็นคุณของเวทนา ส่วนโทษ
ของเวทนานั้นตรัสว่า เนื่องจากเวทนาเป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความ
แปรปรวนเป็นธรรมดา นี่คือโทษของเวทนา

ส่วนการถ่ายทอดนรูปและเวทนานั้น ทรงแสดงไว้เป็นวิธีเดียวกัน
กับการถ่ายทอดนการ คือการกำจัด และการละฉนในรูป และเวทนา
นั้นเสีย

พิจารณาฉนแล้ว เรื่องการ รูป และเวทนา เป็นเรื่องใหญ่ของ
มนุษย์ มันทำให้มนุษย์ต้องฉนรณ เราร้อน รำพัน เหง็ดเหง้อย ทุกข์ยาก
ยุ่งเหยิง นานาประการ วยหนุ่มสาวเป็นวัยที่มีกำหนดในกามรณแรง
กามนั้นมีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นเหยื่อล่อ ก่อให้เกิดสุขเวทนา
เพียงเล็กน้อย แต่ก่อกุศลให้มากมายยึดเยื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ผู้ที่
ไม่ได้กำหนดรู้โทษของมัน มองเห็นแต่คุณของมันเพียงเล็กน้อยเหมือน
ปลาที่ติดเบ็ด เพราะเห็นแก่เหยื่อเล็กน้อยที่ติดอยู่กับเบ็ด เมื่อติดเบ็ด
แล้ว ก็มีความทุกข์มากมายอาจถึงเสียชีวิต มีปลาน้อยตัวนักที่ฉลัดกิน
แต่เหยื่อ โดยไม่กลืนเบ็ดเข้าไปด้วยฉนใด คนในโลกนี้ก็ฉนนั้น มีน้อยคน
นักที่เกี่ยวข้องกับกามคุณ โดยไม่ให้เป็นทุกข์หรือเกี่ยวข้องโดยที่มีทุกข์
น้อยที่สุด ในการนี้จะต้องใช้คุณธรรม คือ ปัญญาเป็นหลัก ใช้สติและ
โยนิโสมนสิการเป็นเครื่องมือพิจารณา ใช้ความไม่ประมาทเป็นทาง
ดำเนิน เมื่อยังเกี่ยวข้องอยู่ด้วยกามคุณ ก็เกี่ยวข้องโดยประการที่จะ
มีทุกข์น้อยที่สุด ❖



ตรัสตอบท้าวมหานาม เรื่อง กิเลสที่ครอบงำจิต^{๒๖}

๙๘

พระศาสดาประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ เจ้าศากยะ พระองค์หนึ่ง คือ ท้าวมหานามเสด็จไปเฝ้า ทูลว่า ทรงเข้าพระทัยใน พระธรรมที่พระศาสดาทรงแสดงมานานแล้วว่า โลภะ โทสะ โมหะ เป็นสิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมอง แต่มันก็ยังครอบงำพระทัยของพระองค์ อยู่เป็นครั้งคราว ทรงสงสัยว่ามีอะไรอยู่ภายในพระทัย มีอะไรที่ยังทรง ละไม่ได้ขาด จึงทำให้ โลภ โกรธ หลง ครอบงำพระทัยได้เป็น ครั้งคราว

พระศาสดาตรัสตอบว่า **ที่เป็นอย่างนั้น เพราะยังทรงละกามไม่ได้** ถ้าทรงละกามราคะได้แล้ว ก็จะไม่ทรงอยู่ครองเรือน ตรัสต่อไปว่า อริยสาวก (สาวกของพระอริยะ หรือสาวกที่เป็นอริยะ) ทราบอย่างดีว่า กามทั้งหลายให้สุขน้อย ให้ทุกข์มาก ถึงกระนั้น ถ้าเขาไม่ได้ปิติสุข อันอยู่เหนือกามสุขแล้ว เขาย่อมเวียนมาหากามสุขอีก แต่เมื่อใดเขา ได้ปิติสุขอันอยู่เหนือกามสุขแล้ว เขาย่อมไม่เวียนมาหากามสุข

^{๒๖} จุฬทุกขกัณฐสูตร พ. เล่ม ๑๒ ข้อ ๒๐๙

ตรัสเล่าเรื่องของพระองค์เอง สมัยที่ยังมิได้ตรัสรู้ ทรงรู้เห็นเหมือนกันว่า กามทั้งหลายให้สุขน้อย ให้ทุกข์มาก แต่เมื่อมิได้สุขอื่นที่เหนือกว่ากามสุข ก็ยังไม่สามารถปฏิญาณพระองค์ว่าจะไม่เวียนมาสู่กามสุขอีก เมื่อทรงได้สุขอื่นที่เหนือกว่าแล้ว จึงทรงปฏิญาณได้ว่าจะไม่เวียนมาหากามสุขอีก

ต่อจากนั้น ตรัสถึงคุณและโทษของกาม พร้อมทั้งอุบายวิธีที่จะถอนตนจากกาม เหมือนที่กล่าวไว้ในมหาทุกขกัณฑ์สูตร

ตรัสเล่าเรื่องที่ประทับอยู่ ณ ภูเขาชิลมกุฏ นครราชคฤห์ คราวนั้นที่ตำบลกาฬศิลา ข้างภูเขาอิสสิคิลี พวกนิครนถ์จำนวนมากถือการยืนเป็นวัตร คือยืนอย่างเดียว ไม่นั่ง ได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส ซึ่งเกิดจากความพยายามนั้น (มิฉฉวยามะ ความเพียรในทางที่ผิด) พระองค์เสด็จออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น เสด็จเข้าไปหาพวกนิครนถ์เหล่านั้น ได้ถามพวกเขาถึงการถือการยืนเป็นวัตรนั้น ว่าด้วยเหตุผลอะไร? พวกนิครนถ์ตอบว่า นิครนถ์นาฏบุตรผู้เป็นศาสดาของเขา เป็นผู้รู้ธรรมทั้งปวง เห็นธรรมทั้งปวง ยืนยันญาณทัสสนะ (ความรู้ความเห็น) ของท่านว่า บริสุทธิหมดจดโดยประการทั้งปวง สอนให้สาวกทำความเพียรอันเข้มงวดเช่นนี้ เพื่อสลัดบาปกรรมอันเคยทำมาแต่กาลก่อน

อนึ่ง การที่พวกท่านสรวมกาย วาจา ใจ ในบัดนี้ เป็นการไม่กระทำบาปกรรมต่อไป เพราะกรรมเก่าสิ้นไปด้วยตะบะนี้ และเพราะไม่ทำกรรมใหม่ ความถูกบังคับจึงไม่มี เพราะไม่ถูกบังคับจึงสิ้นกรรม เพราะสิ้นกรรมจึงสิ้นทุกข์ เพราะสิ้นทุกข์จึงสิ้นเวทนา เพราะสิ้นเวทนา (ความรู้สึกรู้ว่าเป็นสุขหรือทุกข์) จึงเป็นอันพวกท่านสลัดทุกข์ได้หมด พวกเราพอใจ คำกล่าวนี้ของท่านนิครนถ์นาฏบุตร (ศาสดาของศาสนาเซน) จึงยินดีบำเพ็ญตะบะนี้

พระพุทธองค์ตรัสถามพวกนิครนถ์เหล่านั้นว่า ท่านทราบหรือว่า พวกท่านเคยเกิดมาก่อน? ท่านได้ทำกรรมไว้ในกาลก่อน? เคยทำกรรมอย่างนี้ๆ มาก่อน? ท่านทราบหรือว่าสลัดทุกข์ได้เท่านี้แล้ว ยังมีทุกข์อีกเท่านี้ที่จะต้องสลัด เมื่อทุกข์เท่านี้ ท่านสลัดได้แล้ว เป็นอันสลัดทุกข์ได้หมดสิ้น? พวกท่านทราบการละอกุศลและการบำเพ็ญกุศลในปัจจุบันหรือไม่?

คำถามเหล่านี้ พวกนิครนถ์ตอบว่า ไม่ทราบทั้งสิ้น

พระศาสดาจึงตรัสว่า เมื่อเป็นเช่นนี้ คนที่จะบวชในสำนักของพวกท่าน ก็มีแต่คนที่มียมยาพหุกรรม มีมือเปื้อนโลหิต ทำกรรมชั่วช้า

พวกนิครนถ์ได้ตอบว่า บุคคลมิใช่จะประสบความสุขได้ด้วยความสุข แต่จะประสบความสุขได้ด้วยความทุกข์ ถ้าหากบุคคลประสบความสุขได้ด้วยความสุขแล้ว พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพแห่งแคว้นมคธ ก็จะมีความสุขมากกว่าพระสมณโคดม เพราะโดยปกติ พระเจ้าพิมพิสารมีชีวิตอยู่เป็นสุขกว่าพระสมณโคดม

พระศาสดาตรัสถามเป็นเชิงเปรียบเทียบว่า พระเจ้าพิมพิสารจะทรงสามารถอยู่อย่างไม่ว้าวพระกาย ไม่ว้าวพระวาจา (คือไม่ตรัสอะไรเลย) เสวยสุขอย่างเดียว อยู่ตลอด ๗ วัน ๖ วัน จนถึงเพียงวันหนึ่งคืนหนึ่งได้หรือไม่ พวกนิครนถ์ทูลตอบว่าไม่ได้

พระพุทธองค์ตรัสว่า พระองค์เองสามารถไม่ทรงไม่ว้าวพระกาย พระวาจา เสวยความสุขอยู่อย่างเดียวยุติตลอดเวลา ๗ วันได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ระหว่างพระองค์กับพระเจ้าพิมพิสาร ใครจะอยู่เป็นสุขกว่ากัน พวกนิครนถ์ทูลรับว่า พระพุทธองค์ทรงอยู่เป็นสุขกว่าอย่างแน่นอน เมื่อพระศาสดาตรัสเล่าเรื่องนี้จบลงแล้ว ท้าวมหานามทรงชื่นชมยินดีกับพระภาชิตของพระผู้มีพระภาค

เรื่องนี้แสดงโทษของความเพียรที่มากเกินไป และทำไปโดยไร้ปัญญา เป็นการทำตนให้ลำบากเปล่า (อัตตกลิมภานุโยค) เป็นทุกข์เปล่า ไม่มีประโยชน์ ไม่ประเสริฐ เช่น ความเพียรในการยืนอย่างเดียวของพวกนิครนถ์ในเรื่องนี้

พระพุทธศาสนาสอนเรื่องปัญญา อันเป็นคุณธรรมหลัก คือให้ทำอะไรๆ ด้วยปัญญา มิใช่ด้วยความเขลา หรือสักแต่ว่าเคยทำสืบๆ กันมาแต่โบราณ การเข้มงวดกับชีวิตเกินไป ก็เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ เป็นกองทุกข์ใหญ่อย่างหนึ่งเหมือนกัน

ในเรื่องก่อน (มหาทุกขัคขันธสูตร) พระพุทธองค์ทรงเน้นเรื่องความมัวเมาในกาม ว่าเป็นกองทุกข์ใหญ่ ในเรื่องนี้ตรัสเรื่องกาม (อันเป็นทางย่อมนเกินไป) และเรื่องอัตตกลิมภานุโยคอันเป็นทางตึงเกินไปว่า เป็นกองทุกข์และบ่อเกิดแห่งทุกข์ ผลได้ไม่คุ้มกัน ❖



ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า
ผู้ทำกรรมอย่างใด ย่อมได้รับผลอย่างนั้น
เมื่อเขาทำชั่ว ผลชั่วย่อมตกถึงเขาเอง
เราจะไม่จัดการแทนกฎแห่งกรรมได้อย่างไร
เราไม่มีหน้าที่เช่นนั้น แล้ววางเฉยเสีย



ทรงโต้ตอบเวรัญชพราหมณ์ ๘ ข้อหา

(วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภาค ๑ ข้อ ๑)

๑๐๖

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับอยู่ที่โคนต้นสะเดาของนเพรียกษั พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ประมาณ ๕๐๐ เวรัญชพราหมณ์ ได้สดับข่าว จึงไปเฝ้า ทูลว่าเขาได้ยินมาว่า พระสมณโคดมไม่ไหว ไม่ลุกรับผู้ใด เพราะเหตุไรจึงเป็นเช่นนั้น ไม่เป็นการสมควรมิใช่หรือ?

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า หากพระองค์ไหวหรือลุกรับ หรือแสดงความเคารพต่อผู้ใด ศีรษะของผู้นั้นจะต้องแตก

๑. เวรัญชพราหมณ์ : พระสมณโคดมเป็นผู้ไม่มีรูป ไม่มีรส (คือไม่น่ายินดี) **พระผู้มีพระภาคตรัสว่า** ข้อที่ท่านกล่าวนั้นถูกเหมือนกัน แต่หมายความว่า รส คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเราจะได้แล้ว

๒. เวรัญชพราหมณ์ : พระสมณโคดมเป็นผู้ไม่มีโภคะ **พระผู้มีพระภาคตรัสว่า** ข้อที่ท่านกล่าวนั้นเป็นความจริง แต่ตถาคตหมายความว่า โภคะ คือ รูป เสียง เป็นต้น อันเราจะได้แล้ว

๓. เจริญพรพราหมณ์ : พระสมณโคตมเป็นอกิริยวาทะ (กล่าวการไม่ทำ) **พระผู้มีพระภาคตรัสว่า** ข้อที่ท่านกล่าวนั้นเป็นความจริง แต่เราหมายความว่า เขากล่าวการไม่ทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต และไม่ทำบาปอกุศลต่างๆ

๔. เจริญพรพราหมณ์ : พระสมณโคตมเป็นอุกถะวาทะ (กล่าวความขาดสูญ) **พระผู้มีพระภาคตรัสว่า** ข้อที่ท่านกล่าวนั้นถูกเหมือนกัน แต่เราหมายความว่า เรากล่าวความขาดสูญแห่งราคะ โทสะ โมหะ และความขาดสูญแห่งบาปอกุศลต่างๆ

๕. เจริญพรพราหมณ์ : พระสมณโคตมเป็นผู้มักรังเกียจ (เชคุจฉิ) **พระผู้มีพระภาคตรัสว่า** ข้อที่ท่านกล่าวนั้นถูกเหมือนกัน แต่เราหมายความว่า เราเป็นผู้รังเกียจกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต และบาปอกุศลต่างๆ

๖. เจริญพรพราหมณ์ : พระสมณโคตมเป็นผู้ช่างกำจัด (เวณยโก) **พระผู้มีพระภาคตรัสว่า** ข้อที่ท่านกล่าวนั้นถูกเหมือนกัน แต่เราหมายความว่า เราแสดงธรรมเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ และเพื่อกำจัดบาปอกุศลต่างๆ

๗. เจริญพรพราหมณ์ : พระสมณโคตมเป็นผู้เฝ้าผลาญ (ตปัสสี) **พระผู้มีพระภาคตรัสว่า** ข้อที่ท่านกล่าวนั้นถูกเหมือนกัน แต่เราหมายความว่า เรากล่าวการเฝ้าผลาญบาปอกุศลและทุจริตต่างๆ

๘. เจริญพรพราหมณ์ : พระสมณโคตมเป็นผู้ไม่ผุดไม่เกิด (อปคัพโภ) **พระผู้มีพระภาคตรัสว่า** ข้อที่ท่านกล่าวนั้นถูกเหมือนกัน แต่เราหมายความว่า การนอนในครรภ์ การเกิดใหม่เราได้ละเสียแล้ว เราไม่มีการเกิดใหม่อีกต่อไป

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคทรงอุปมาให้พราหมณ์ฟังว่า พระองค์เป็นเหมือนลูกไก่ตัวแรกของโลก ที่เจาะกระเปาะฟองไข่ (คือ อวิชชา) ออกมา แล้วทรงเล่าประวัติของพระองค์ว่าได้ตรัสรู้มาอย่างไร จนเวรัญชพราหมณ์เลื่อมใส แสดงตนเป็นอุบาสก นับถือพระพุทธศาสนา

ตามเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปลี่ยนสิ่งร้ายให้กลายเป็นดี เหมือนเปลี่ยนขยะมูลฝอยให้เป็นปุ๋ย เปลี่ยนมะนาวเปรี้ยวให้หวาน เปลี่ยนลูกศร หอกดาบ ให้เป็นดอกไม้ ฐูป เทียน หรือพวงมาลัย

พวกเราผู้เป็นพุทธสาวก ควรดำเนินตามพุทธจริยาเรื่องนี้ ก็จะเป็นผู้ชนะโลก เป็นยอดนักรบในสงคราม (ส เว สงคามชุตตโม) ก่อนอื่นเราต้องรบกับตัวเองก่อน เอาชนะตัวเองได้แล้ว การชนะผู้อื่นนั้น ไม่ยาก ถ้าเราคิดแต่จะเอาชนะผู้อื่น แต่แพ้ตัวเองอยู่เรื่อย จะไปชนะใครได้

ในการสนทนากับผู้อื่น ถ้าท่านต้องการจะจงใจเขาให้มาศรัทธาในตัวท่าน ทำไมท่านไม่ใช้วิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้กับเวรัญชพราหมณ์ คือยอมรับว่าที่เขาพูดนั้นจริงเหมือนกัน ถูกเหมือนกัน ถ้าท่านไม่เห็นด้วยกับเขา ท่านก็ให้ความหมายเสียใหม่ อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสกับเวรัญชพราหมณ์ได้ผลมาแล้ว

เมื่อปี ๔๖๓-๓๙๙ ก่อน ค.ศ. มีนักปราชญ์ชาวกรีกคนสำคัญคนหนึ่ง เกิดขึ้นในกรุงเอเธนส์ ท่านได้รับยกย่องว่ามีศิลปะในการสนทนา จูงใจผู้อื่นอย่างยอดเยี่ยม ยากที่จะหาผู้เสมอเหมือนได้ ท่านมักพูดเสมอว่า “สิ่งเดียวที่ข้าพเจ้ารู้ คือข้าพเจ้าไม่รู้อะไร” (The only thing I know is that I know nothing.) ท่านจะเริ่มต้นสนทนาด้วยการตั้งคำถาม เช่นว่า ความยุติธรรมคืออะไร? เมื่อผู้อื่นตอบแล้ว ท่านยังไม่พอใจใน

คำตอบของเขา และเมื่อถูกย้อนถามว่า ไสกราติส เห็นอย่างไร ท่านจะตอบว่า ท่านไม่รู้อะไรตามที่กล่าวแล้ว จึงต้องแสวงหาความรู้ต่อไป วิธีการของท่านได้รับเกียรติทางปรัชญาว่า “วิธีการของโสกราติส” (Socratic method) ท่านเป็นปรมาจารย์ทางปรัชญา เกิดภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานเพียง ๗๕-๘๐ ปี เท่านั้น

ถ้าโสกราติสได้พบพระพุทธเจ้า ท่านน่าจะได้อะไรๆ จากพระพุทธเจ้ามากทีเดียว ❖



เมื่อสัตบุรุษให้สิ่งที่ให้ได้ยาก
ทำสิ่งที่ทำได้ยากอยู่
อสัตบุรุษ (คนไม่ดี) ทำตามไม่ได้
เพราะธรรมชาติของสัตบุรุษ ทำตามได้ยาก

(พระพุทธพจน์)



ทรงโต้ตอบเทวดา เรื่อง ฆ่าอะไรได้ จึงอยู่เป็นสุข

เทวดาตนหนึ่งทูลถามว่า

“ฆ่าอะไรเสียได้จึงอยู่เป็นสุข ฆ่าอะไรเสียได้จึงไม่เศร้าโศก
พระองค์ทรงพอพระทัยการฆ่าอะไรว่าเป็นธรรมอันเอก”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า

“ฆ่าความโกรธเสียได้อยู่เป็นสุข ฆ่าความโกรธเสียได้ไม่ต้อง
เศร้าโศก พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญการฆ่าความโกรธ ซึ่งมี
รากเป็นพิษ มียอดหวาน บุคคลฆ่าความโกรธได้แล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก”

(พระไตรปิฎก เล่ม ๑๕ ข้อ ๑๙๘-๑๙๙)

เรื่องความโกรธ โทษของความโกรธ วิธีละความโกรธและคุณ
ของการละความโกรธ ได้พรรณนาไว้มากแล้วในที่อื่น เช่น ในสาระสำคัญ
แห่งวิสุทธิมรรค ตอนว่าด้วยเรื่องเมตตา ในพรหมวิหารนิเทศ และในทาง
แห่งความดีเล่ม ๓ ตอนที่ว่าด้วย ‘โกธวรรคพรรณนา’ (วรรคที่ว่าด้วย
ความโกรธ)

ในที่นี้ ขออธิบายข้อที่ว่า “พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญการ
ฆ่าความโกรธ ซึ่งมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน”

พระอริยเจ้าคือใคร? คือท่านผู้บรรลุลोकุตตรธรรมแล้ว ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปถึงพระอรหันต์ จะเป็นบรรพชิต (ผู้บวช) ก็ตาม เป็นฆราวาส (ผู้ครองเรือน) ก็ตาม ไม่ว่าจะเกิดในตระกูลใด วรรณะใด เชื้อชาติใด เมื่อบรรลุลोकุตตรธรรมแล้ว นับเป็นพระอริยเจ้าเสมอกันหมด เปรียบเหมือนน้ำไหลจากที่ต่างๆ เมื่อลงสู่มหาสมุทรแล้ว ก็เรียกว่าน้ำทะเลเหมือนกันหมด

ปัญหาต่อไปมีว่า **โลกุตตรธรรมคืออะไร ?** จะบรรลุได้อย่างไร ?

โลกุตตรธรรม แปลตามตัวว่า ธรรมเหนือโลก กล่าวคือ พ้นจากโลกีย-
วิสัย อย่างน้อยที่สุด ก็ก้าวเข้าสู่ทางนั้นแล้ว แม้จะยังดำเนินไปไม่สุดสาย
ก็ตาม เช่น พระโสดาบัน ผู้บรรลุโลกุตตรธรรมในระดับโสดาปัตติผลแล้ว
เข้าสู่กระแสแห่งโลกุตตรธรรมแล้ว กล่าวโดยชื่อก็คือ มรรค ๔ ผล ๔
นิพพาน ๑ เป็นโลกุตตรธรรม ๙ มรรค ๔ คือ โสดาปัตติมรรค สกหา-
คามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค ผล ๔ ก็เหมือนกัน
เปลี่ยนแต่คำว่า มรรคเป็นผลเท่านั้น

จะบรรลุได้อย่างไร ? บรรลุได้โดยวิธีดำเนินชีวิตตามอริยมรรคมีองค์ ๘ มีความเห็นชอบเป็นต้น ซึ่งย่อลงเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา ดำเนินชีวิตตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นเอง ย่อมนำไปสู่โลกุตตรภูมิได้ เมื่อก้าวเข้าสู่โลกุตตรภูมิ แม้ในระดับแรกคือโสดาบัน ท่านก็แปรสภาพจากปุถุชนเป็นพระอริยเจ้า

โลกุตตรธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ควรต้องการ ทั้งในชีวิตอย่างบรรพชิต และชีวิตอย่างฆราวาส พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์เช่นนั้น เพื่อให้ พุทธบริษัท ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์มีชีวิตที่เบาสบายขึ้น ไม่ตกเป็น ทาสของกิเลสเกินไปหรือตลอดเวลา อนึ่ง การแก้ปัญหาโลกนั้น ต้อง แก่ด้วยธรรม เหมือนเราจะแก้ความวุ่นวายด้วยความสงบ แก่ความร้อน

ด้วยความเย็น แก่ความมืดด้วยความสว่าง

โลกวุ่นวายอยู่เสมอ ใจที่เกาะเกี่ยวอยู่กับโลกก็เป็นใจที่วุ่นวาย เพราะใจของคนในโลกวุ่นวายนั่นแหละ จึงทำให้โลกวุ่นวายไร้ความสงบ ไม่มีสันติภาพอันถาวรเลย ถ้าดำเนินตามวิธีของโลกแล้ว สันติภาพถาวร (lasting peace) ก็เป็นแต่เพียงความฝันเท่านั้น เป็นจริงขึ้นในโลกไม่ได้ อย่างว่าแต่จะถาวร เป็นเดือน เป็นปี หรือเป็นสิบปีเลย แม้เพียงวันเดียวก็หาไม่ได้ รายงานของหนังสือพิมพ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ บอกเราว่า ไม่มีสักวันเดียวที่โลกนี้ปราศจากปัญหา เรื่องร้ายเกิดขึ้นให้หนังสือพิมพ์ วิทยู และโทรทัศน์รายงานได้ทุกวัน ตราบใดที่ใจของคนยังวุ่นวาย เป็นทาสของกิเลสอยู่ ชนิดที่ควบคุมมันไม่ได้อยู่ ตราบนั้นโลกก็จะต้องวุ่นวายอยู่ต่อไป แม้ในโลกแคบๆ ซึ่งมีคนอยู่เพียง ๔-๕ คน หรือ ๖-๗ คน เช่นในครอบครัว หรือในที่ทำงานต่างๆ ไปก็ยังหาความสงบสุขไม่ได้ ยังวุ่นวายอยู่ด้วยโลภ โกรธ หลง ริษยา พยาบาท ใส่ร้าย ป้ายสีกันอยู่ ไม่เว้นแต่ละวัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ในโลกกว้างขวางซึ่งมีมนุษย์อยู่เป็นอันมาก จะเป็นเช่นไร ในหมู่สัตว์ดิรัจฉานอีกเล่า มีการเบียดเบียนล้างผลาญกันเพียงไร

โลกเร่าร้อนอยู่เสมอ เร่าร้อนด้วยเพลิงคือกิเลสบ้าง เพลิงคือทุกข์บ้าง เพลิงกิเลสคือ ราคะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โลภ โกรธ หลง นั่นเอง ซึ่งเป็นอกุศลมูลเป็นรากเหง้าของอกุศลซึ่งจะมีผลเป็นทุกข์ต่อไป ส่วนเพลิงทุกข์นั้น หมายถึง เกิด แก่ เจ็บ ตาย อันเป็นของทั่วไปแก่สัตว์โลกทั้งหลาย แม้มนุษย์จะก้าวหน้าไปในทางวิชาการด้านต่างๆ มากมายแล้ว แต่มนุษย์ก็ยังเอาชนะความแก่ ความเจ็บ และความตายไม่ได้

งานค้นคว้าทางประเทศสวีเดนเปิดเผยว่า “นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบโดยบังเอิญซึ่งสารชนิดหนึ่งซึ่งสามารถหยุดยั้งความแก่ หรือทำคนแก่ เช่น หนึ่งเหยียน ให้กลับเต่งตึงอย่างหนุ่มสาวได้ แต่ยังไม่กล้ายืนยันหรือเปิดเผยออกมาอย่างแน่นอน เพราะยังไม่มั่นใจนัก”^{๒๗} ข้อความเป็นทำนองนี้ อาจไม่ตรงทุกตัวอักษร คอยดูกันต่อไปว่า มนุษย์จะสามารถเอาชนะความแก่ได้หรือไม่ ถ้าสมมติว่าสามารถเอาชนะได้ จะไม่มีปัญหาอะไรตามมาอีก เพราะคนไม่รู้จักแก่

แต่พระอริยเจ้าทั้งหลาย สามารถเอาชนะความแก่ เจ็บ ตาย ได้แล้ว โดยการที่ไม่ต้องเกิดมา พ้นจากสังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิด

เพลิงโทสะและพยาบาท รวมทั้งความโลภ ความหลงนั้นได้ชักจูงมนุษย์ให้ประหัตประหารทำหั่นกันมาตลอด ประวัติศาสตร์แห่งมนุษยชาติโลกไม่เคยว่างเว้นจากกิจกรรมอันทารุณโหดร้ายเหล่านี้เลย

นักฆ่ามนุษย์ในประวัติศาสตร์มีอยู่เป็นจำนวนมาก เขาอาจอยู่ในรูปของนักการเมือง นักปกครอง เขาปกครองคนเป็นจำนวน ๑๐ ล้าน ๑๐๐ ล้าน แต่ใจของเขาเองถูกปกครองโดยโทสะ พยาบาท และความหลงผิด จึงสามารถฆ่ามนุษย์ด้วยตนเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นฆ่าบ้าง นำกันไปเป็นพวกๆ แล้วฆ่ากันบ้าง

กรณีของนักฆ่ามนุษย์คนใหม่ในประวัติศาสตร์ เพิ่งล่วงมาเร็วๆ นี้เอง คือประธานาธิบดี อี้ดี อามิน แห่งประเทศอูกันดา ตลอดเวลา ๙ ปี (๒๕๑๖-๒๕๒๒) ที่เขาครองอำนาจอยู่นั้น ประมาณกันว่า อามินฆ่าคนเสียถึงประมาณสามแสนคน ชาวอูกันดาอยู่กันอย่างประหวั่น

^{๒๗} สรุปรข่าวโทรทัศน์ ททบ.๕ วันเสาร์ที่ ๒๓ พ.ค. ๒๕๓๙ เวลา ๐๘.๐๐-๐๙.๐๐ น.

พรันพริง เป็นยุคทมิฬของอุกันดาอย่างแท้จริง เมื่อมีคนถูกฆ่ามาก ถึงเพียงนี้ ลองคิดดูเถิดว่าประชาชนจะเดือดร้อนปานใด เพราะทุกคน มีญาติ มีพ่อแม่ พี่น้อง และลูกเมีย เขาเหล่านั้นมีจำนวนเท่าใด ที่จะต้องพลอยเดือดร้อนกับผู้ที่ถูกฆ่า

ถ้านักฆ่ามนุษย์เหล่านี้ คิดฆ่าความโกรธ เกลียด พยาบาท และความโลภ ความหลงของตนให้น้อยลงแล้ว ตนเองจะสงบสุข ผู้อื่นก็จะสงบสุขด้วยสักเพียงใด พระอริยเจ้าทั้งหลาย จึงสรรเสริญการฆ่าความโกรธ ซึ่งมีรากเป็นพิษ มียอดหวาน

ที่ว่า มีรากเป็นพิษ มียอดหวาน นั้น อธิบายว่า ความโกรธมีรากมาจากความหลง (โมหะ) ความไม่พอใจ (อหังการ) ความหงุดหงิดรำคาญ (ปฏิกิริยา) สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพิษแก่จิตใจทั้งสิ้น แม้ตัวความโกรธเองก็เป็นพิษแก่ร่างกายและจิตใจของผู้โกรธอย่างมาก ทำให้โรคหัวใจกำเริบ ทำให้ประสาทตึงเครียด กระเพาะและลำไส้ผิดปกติ จิตใจเร้าร้อน กระวนกระวาย อยากทำลายของ ทำร้ายคน เมื่อได้ทำลายหรือทำร้ายแล้ว ความโกรธจะสงบลง เพราะได้ระบายความร้อนภายในออกแล้วสบายใจขึ้น เหมือนน้ำเดือดที่มีทางระบาย อาการอย่างนี้แหละเรียกว่า มียอดหวาน (มธุรส) แต่ในที่สุดก็นำไปสู่ทุกข์อีก และเป็นทุกข์ที่ยิ่งใหญ่ เหมือนคนดื่ม น้ำหวานที่ผสมยาพิษ ที่แรกหวาน แต่พอยาพิษออกฤทธิ์เท่านั้น ก็ได้เห็นโทษของยาพิษว่าอย่างไร ต้องเสาะแสวงหาไปตลอดชีวิตก็มี การทำอะไรลงไปเพราะความโกรธนั้นเป็นการทำลายตนเอง ทำลายผู้อื่น มีความทุกข์ ความโศกเป็นผล เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า บุคคลฆ่าความโกรธได้แล้วย่อมไม่เสาะแสวงหา

อุปายสำหรับลดละความโกรธ กล่าวโดยย่อดังนี้ :-

๑. พิจารณาให้เห็นโทษของความโกรธทั้งที่มีต่อตนเองและผู้อื่น เช่น ความโกรธทำลายคุณธรรมต่างๆ ที่เคยสั่งสมอบรมมา เป็นต้น

๒. พิจารณาให้เห็นคุณของขันติ (ความอดทน) และเมตตาปรารภนาดีต่อผู้อื่นและสัตว์อื่น และคุณของการให้อภัย ว่าเป็นคุณที่ยิ่งใหญ่ ผู้มีคุณธรรมเช่นนี้ ย่อมบรรลุถึงความยิ่งใหญ่ (มหัตตตา) ผู้ยิ่งใหญ่อันเป็นที่เคารพบูชาของคนทั้งหลาย ได้อาศัยคุณธรรมเช่นนี้มาแล้ว

๓. เมื่อความโกรธเกิดขึ้น จงรีบใช้ขันติและเมตตา ใช้ขันติอดกลั้นไว้ก่อน แล้วใช้น้ำคือเมตตารดบ่อยๆ รดที่ใจ ซึ่งเราร้อนอยู่ด้วยความโกรธ ใจจะเย็นลง

๔. มองแง่ดีของเขาบ่อยๆ ระลึกถึงความดีของเขาเสมอๆ เพราะคนเราย่อมมีทั้งส่วนที่ดีและส่วนที่ไม่ดี หรืออย่างน้อยก็มีทั้งส่วนที่เราพอใจและไม่พอใจ กล่าวคือส่วนใดที่เราพอใจ เราก็ว่าดี ส่วนที่เราไม่พอใจ เราก็ว่าไม่ดี ที่จริงเขาอาจดีก็ได้ คนอื่นอาจพอใจส่วนที่เราไม่พอใจก็ได้ มนุษย์เรามักตัดสินโลก ตามความพอใจหรือไม่พอใจของตน ถ้าเรามองคนในแง่ดีไว้บ้าง ก็จะช่วยป้องกันความโกรธที่ยังไม่เกิดและช่วยระงับความโกรธที่เกิดขึ้นแล้ว

ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวเป็นกลอนเตือนไว้ว่า

“เขามีส่วนเลวบ้างช่วงหัวเขา
จงเลือกเอาส่วนดีเขามีอยู่
เป็นประโยชน์แก่โลกบ้างยังน่าดู
ส่วนที่ชั่วอย่าไปรู้ของเขาเลย”

“จะหาได้คนมีดีเพียงส่วนเดียว
อย่ามัวเที่ยวค้นหาสหายเอ๋ย
เหมือนเที่ยวหาหนวดเต่าตายเปล่าเลย
ฝึกให้เคยมองให้ดีมีคุณจริง”

๕. พิจารณาตนเอง ตีเตียนตนเองเสียบ้างที่เป็นคนขี้โกรธ อะไร
นิดอะไรหน่อยก็โกรธ ไม่รู้จักละอายตนเอง เปรียบเหมือนคนขี้โรค
มัวโทษนั้นโทษนี้ มองแต่สิ่งอื่น ไม่หันมามองสุขภาพที่ทรุดโทรม ร่างกาย
ที่อ่อนแอของตน เมื่อปรับปรุงตนเองให้ดีแล้ว อะไรๆ อาจจะดีขึ้น
เกินคาดก็ได้ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า

จงเตือนตนเอง พิจารณาตนเอง
เขาผู้มีสติคุ้มครองตนได้แล้ว ย่อมอยู่เป็นสุข”

๖. พิจารณาถึงกฎแห่งกรรมอยู่เนืองๆ ว่าเราและสัตว์ทั้งหลาย
มีกรรมเป็นของๆ ตน ผู้ทำกรรมอย่างใด ย่อมได้รับผลอย่างนั้น เมื่อเขา
ทำชั่ว ผลชั่วย่อมตกถึงเขาเอง เราจะไปจัดการแทนกฎแห่งกรรมได้
อย่างไร เราไม่มีหน้าที่เช่นนั้น แล้ววางเฉยเสีย ปล่อยให้กฎแห่งกรรม
หรือคนอื่นที่เขา มีหน้าที่จัดการกันไป ถ้าพอช่วยได้ก็ช่วยไป ถ้า
ช่วยไม่ได้ก็แล้วไป รู้จักปล่อยวางอารมณ์ ปล่อยวางเหตุการณ์ อย่า
แบกโลก หรือถือเป็นธุระของเราเสียหมด

๗. ระลึกถึงพระจริยาของพระพุทธเจ้าบ่อยๆ ที่ทรงเสียสละ
ไม่ทรงโกรธผู้คิดร้ายทำร้ายพระองค์ แต่ทรงใช้พระขันติ พระเมตตา
อยู่เนืองนิตย์ เราเล่าเป็นอะไรนักหนา จึงจะมีใครล่วงเกินไม่ได้

๘. ขอให้คิดว่าผู้ที่โกรธเรานั้น เขามีความทุกข์ เพราะไฟคือ
ความโกรธเผาผลาญมากอยู่แล้ว อย่าต้องไปโกรธตอบ ซ้ำเติมเขาอีกเลย

๙. คิดว่า คนเราดีกันไว้ เกือบกันไว้ ดีกว่าเกลียดกัน โกรธกัน เราอาจจะเกือบกันมาหลายชาติแล้วก็ได้ บางชาติอาจเป็นศัตรูกัน บางชาติเป็นมิตรกัน เช่น เรื่องภิกษุรูปหนึ่ง ได้อุบาสิกาคนหนึ่งอุปการะ ท่านบำเพ็ญสมณธรรม จนได้บรรลุอรหัตตผล ทั้งสองท่านระลึกชาติได้ จำได้ว่า ชาติหนึ่งอุบาสิกาเคยช่วยชีวิตของท่านไว้ อีกชาติหนึ่งเป็นภรรยาของท่านและฆ่าท่านตาย เป็นมารดาและบุตรกันก็เคย

แม้ในชาติเดียวกันนี้ บางช่วงของชีวิตเรา ก็เป็นมิตรกัน รักใคร่กัน ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน บางรายถึงกับรู้สึกว่าจะจากกันไม่ได้ ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องล้มตายไป เขาก็มีชีวิตอยู่อย่างไร แต่พออีกช่วงหนึ่งของชีวิตกลายเป็นศัตรูกัน จนมองหน้ากันไม่ได้ ถึงกับทำลายชีวิตกันก็มี เมื่อยังไม่บรรลุธรรม สังสารวัฏนี้ช่างสับสนปนเป เหมือนกองหญ้าแห้งที่สุ่มกันอยู่เป็นภูเขา ต้นและปลายสับสนปนเปกัน จนยากที่จะสาธหรือจัดระเบียบได้ โปรดจำไว้ว่า ดีกันไว้ เกือบกันไว้ ดีกว่าเป็นศัตรูกัน

๑๐. คิดไว้เสมอๆ ว่า คนเราทุกคนก็สักแต่ว่าเป็นธาตุ ๖ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ (ความว่าง) และวิญญาณ ประกอบกัน หาสาระแก่นสารอะไรไม่ได้ เราโกรธใคร โกรธอะไร ถ้าโกรธก็คือโกรธ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ และวิญญาณ ซึ่งจะหาตัวตนไม่ได้นั่นเอง

เมื่อหมั่นพิจารณาบ่อยๆ ซึ่งโทษของความโกรธและคุณของเมตตา เป็นต้นอยู่เช่นนี้ ความโกรธย่อมระงับลงไป ที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ผู้ฆ่าความโกรธที่เกิดขึ้นได้เสมอๆ เมื่อนานเข้า ก็จะเกิดความเคยชินในทางนั้น ความโกรธไม่อาจครอบงำได้ เป็นผู้ชนะความโกรธ ย่อมอยู่เป็นสุขในทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ เป็นที่สรรเสริญของพระอริยเจ้าทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น เป็นที่เคารพนับถือและวางใจสนิทของผู้เข้าใกล้คบหาสมาคม ในฐานะเป็นผู้ไม่มีภัย ไม่มีเวร มีชีวิต

เกษมสุขเป็นบัณฑิต สมพระพุทธานุชาตที่ว่า “เขมิ อเวรี อภโย ปณฺธิโตติ ปุจฺจติ” แปลว่า “ผู้เกษมสุข ไม่มีเวร ไม่มีภัย อันนักปราชญ์เรียกท่านผู้เช่นนั้นว่า เป็นบัณฑิต”

ส่วนผู้มักโกรธ และมีพิษร้ายจากความโกรธ พิษนั้นทำลายตนเอง ก่อน พ้นไปทีผู้ใด ก็ทำลายผู้นั้นด้วย เหมือนอสรพิษซึ่งมีพิษร้าย เป็นที่ระแวงอันตรายของผู้เข้าใกล้ พบเห็น และรู้เรื่อง ไม่เป็นที่วางใจสนิทของผู้คบหาสมาคม หวั่นใจอยู่เสมอว่า ไม่รู้จะพ้นพิษร้ายออกเมื่อไรอีก ความหวั่นใจระแวงเช่นนี้ ทำให้ไม่สนิทใจในความรัก ไม่ไว้วางใจในความคุ้นเคย ภรรยาผู้มักพ่นพิษใส่สามีเสมอ นั้น ย่อมเป็นที่เอือมระอาของสามี สามีผู้มิพิษร้ายคือความโกรธก็เช่นเดียวกัน ย่อมเป็นที่เบื่อหน่ายของภรรยา คู่อื่นๆ ก็ทำนองเดียวกันนี้ เช่น นายจ้างกับลูกจ้าง เป็นต้น นายจ้างคนหนึ่ง ความโกรธของเขาได้ทำลายชีวิตเขา วันหนึ่งเขาโกรธลูกจ้างที่ซังกาแพไม่ถูกใจ และมีเรื่องโต้แย้งกันขึ้น เขาวิ่งไปเอาปืนไปยิงลูกจ้าง แต่ล้มลงขาดใจตายเสียก่อน ขณะที่ปืนยังอยู่ในมือตนเอง แพทย์ลงความเห็นว่า เขาตายเพราะความโกรธ เขาโกรธจนหัวใจหยุดทำงานลงทันทีทันใด ความโกรธแค่นั้นจึงเป็นไฟที่เผาตนเอง และเผาผู้อื่นด้วย ก่อความเดือดร้อนแก่ลูกหลานบริวารอยู่เนืองๆ

หญิงผู้รักความสวยงาม สาละวนแต่การแต่งหน้าแต่งตัว สรรหาเสื้อผ้าแพรพรรณอันเลอลเลิศ ราคาแพงลิ่ว แต่ใบหน้าของหล่อนบูดบึ้ง ชึ่งเคียดในใจ มีแต่อารมณ์ร้าย โกรธคนนั้นโกรธคนนี้ เกลียดคนนี้ ริษยาคณโน้น หมักหมมอยู่ด้วยอารมณ์เน่านานาประการ เปล่งวาจาแต่เรื่องนินทาว่าร้าย เสียดสี ไม่เว้นวัน ริมฝีปากซึ่งบรรจงแต่งเสียอย่างประณีตนั้น จะมีประโยชน์อะไร ถ้าวาจาที่เปล่งออกจากริมฝีปากเช่นนั้น มีแต่เรื่องสกปรกนานาประการ

ทำไมเธอจึงไม่หัดแต่งใบหน้าให้สวยเก๋ดูงามซึ่งโดยการแต่ง
อารมณ์และจิตใจให้ประณีต หรือให้มีความงามทางจิตใจด้วย ให้ใจงาม
ด้วยคุณธรรมต่างๆ การแต่งหน้าและเสื้อผ้าแพรพรรณถือเป็นเพียง
สิ่งเสริม ไม่ใช่สิ่งหลัก ที่จะต้องเอาใจใส่มากนัก

อารมณ์ของคนเป็นเครื่องแต่งใบหน้าและกิริยาวาจาของคนให้น่ารักหรือน่าเกลียดได้มากกว่าสิ่งภายนอก เมื่อท่านพูดด้วยความรัก
วาจาของท่านจะต่างกับเมื่อพูดด้วยความเกลียดหรือโกรธสักเพียงใด
ท่านเองก็เคยมีประสบการณ์เรื่องนี้มาแล้ว ท่านต้องฝึกหัดและเปลี่ยน
แนวจิตเสียใหม่คือ พอนึกเกลียดหรือไม่ชอบผู้ใด จงรีบแผ่เมตตาให้
ผู้นั้นทันที และแผ่เมตตาแก่ตัวท่านเองด้วย เพื่อไม่ให้ท่านตกเป็นเหยื่อ
ของอารมณ์ร้ายหรือความโกรธแค้น จริยอยู่วิธีนี้อาจผิดลำดับในการ
แผ่เมตตาอยู่บ้าง แต่จำเป็นต้องทำเพราะถือเป็นเรื่องเร่งด่วน เป็นกรณี
ฉุกเฉินยอมทำอะไรข้ามลำดับได้บ้าง เหมือนหมอสดคิวให้คนไข้ที่ร้อแร่
จวนจะตาย

ก่อนนอนและตื่นเช้าทุกวัน ขอให้ทำจิตให้ผ่องใส ด้วยการแผ่
เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั่วหน้าว่า ขอผู้มีทุกข์จงพ้นทุกข์ ผู้มีโศกจงพ้น
โศก ผู้มีโรคจงพ้นโรค และผู้มีภัยจงพ้นภัย หลังจากนั้นขอให้สำรวมจิต
ในกรรมฐานบทใดบทหนึ่ง เสร็จแล้วตั้งใจให้อยู่กับทุกสิ่งทุกอย่าง
อย่างน้อยก็เพื่อความสุขสำราญของเราเองไปตลอดวัน ขอให้ทำงาน
อย่างตั้งอกตั้งใจ เพื่อลิ้มความชุ่มเคื่องโกรธแค้นใดๆ ที่มีอยู่ จิตของเรา
รับอารมณ์ได้ขณะละอย่าง เมื่อเราผูกจิตไว้กับอารมณ์ดีแล้ว อารมณ์
ร้ายย่อมไม่ได้โอกาส การงานที่เราทำทั้งวัน จะช่วยให้เราเพลินเพลินลิ้ม
ความชุ่มเคื่อง โกรธแค้น และอารมณ์เศร้าหมองต่างๆ ถ้าทำได้อย่างนี้
เชื่อว่าเราได้รับพรแห่งชีวิต ตลอดวันและทุกวัน การขอพรและการให้

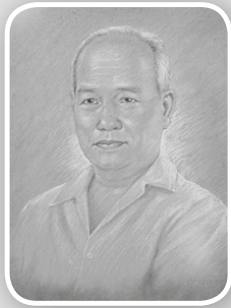
พรนั้นดีอยู่ดอก แต่สู้การกระทำอันก่อให้เกิดพรไม่ได้ ท่านผู้รู้จึงว่า
ทำดี ดีกว่าขอพร

ขอให้มื่อตมคติเพื่อทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จไปแต่ละวัน แต่ละ
เดือน แต่ละปี จนไม่มีเวลาพอที่จะเสียไปกับการคิดอันเหลวไหล
ไร้สาระ เช่น ความโกรธแค้น ชื่นเคือง ความริษยา ความวิตกหมกมุ่น
อันปรุงแต่งขึ้นเพื่อให้เป็นทุกข์เปล่าๆ คำว่า “ช่างเถอะ” จะช่วยให้
อารมณ์ของเราแจ่มใสขึ้น จิตใจปลอดโปร่ง ปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่น
กับสิ่งใดมากเกินไป ความผิดพลาดบกพร่องเป็นสิ่งต้องมีการทำงาน
เราคิดและพูดว่า ช่างเถอะ แล้วทำใหม่ ที่พลาดไปเป็นบทเรียน

ขอให้ท่านผู้อ่านเรื่องนี้ มีความสุข ความเบิกบานใจ พ้นภัยจาก
พิษร้ายแห่งความโกรธแค้น ชิงชัง มนุษย์และสัตว์ทั้งมวลเป็นเพื่อน
ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น ทุกข์ที่มีอยู่โดยสภาพแห่ง
สังขารก็มีอยู่มากแล้ว อย่าต้องไปเพิ่มทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่นด้วย
การเติมความโกรธแค้นชิงชังลงไปอีกเลย

พระอริยเจ้าทั้งหลาย สรรเสริญการฆ่าความโกรธ ซึ่งมีราก
เป็นพิษ มียอดหวาน ❖





ประวัติ

อาจารย์วศิน อินทสระ



ชาติภูมิ

เกิดที่หมู่บ้านท่าศาลา อำเภอรัตตภูมิ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อจำความได้ พ่อแม่ได้ย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านตากแดด ตำบลปากกรอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การบรรพชาอุปสมบท

• บวชเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๓ ปี ที่วัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ และอุปสมบทเป็นภิกษุเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ ลาสิกขา เมื่อ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗

การศึกษา

- มัธยม ๘ (สมัครสอบ)
- นักรธรรมเอก
- เปรียญ ๗ (ป.ธ. ๗)
- ศาสนศาสตร์บัณฑิต มหามกุฏราชวิทยาลัย
- M.A. ทางปรัชญา มหาวิทยาลัยบานาร์ส (พาราณสี) อินเดีย
- ปริญญาดุชะฎีกบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าที่การงาน

สอนวิชาศีลธรรม

- ที่โรงเรียนราชินี
- ที่โรงเรียนพณิชยการสีลม (อาจารย์ผู้ปกครอง)
- ที่โรงเรียนเตรียมทหาร และเป็นหัวหน้าแผนกสารบัญ มียศเป็นร้อยโท
- สอนวิชาพุทธปรัชญาเถรวาท-มหายาน ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ประมาณ ๑๒ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๓)
- สอนวิชาพุทธศาสนาในประเทศไทยและวิชาจริยศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ประมาณ ๑๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๓)
- สอนที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เกี่ยวกับศาสนา และปรัชญาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๒ (เป็นระยะเวลา ๔๖ ปีเต็ม)
- สอนพิเศษประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนา ในวันอาทิตย์ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๓ (เป็นระยะเวลา ๒๘ ปีเต็ม)

บรรยายพิเศษในที่ต่างๆ ตามที่ได้รับเชิญ

- บรรยายธรรมทางวิทยุตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยออกเป็นรายการสดบ้าง ใช้เทปบ้าง (เป็นระยะเวลา ๑๑ ปีเต็ม)

การประพันธ์

- เขียนหนังสือประเภทต่างๆ เช่น นวนิยายอิงหลักธรรม อธิบายหลักธรรม ฯลฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ มาจนถึงปัจจุบัน มีประมาณกว่า ๑๖๐ ชื่อเรื่อง บางชื่อเรื่องก็มีหลายเล่ม เช่น *ทางแห่งความดี* เป็นต้น

ทำนิตยสาร

- เป็นบรรณาธิการนิตยสารธรรมจักษุ ของมูลนิธิมหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๙
- เป็นบรรณาธิการนิตยสารศุภมิตร ของมูลนิธิส่งเสริมกิจการศาสนาและมนุษยธรรม (กศม.) ของวัดมกุฏกษัตริยาราม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๑

รางวัลพิเศษ

- ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับรางวัลชมเชยจากคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประเภทสารคดี หนังสือเรื่อง “จริยาบถ” และในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ หนังสือเรื่องจริยศาสตร์
- ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับพระราชทานรางวัล “เสาเสมอธรรมจักร” ในฐานะผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาประเภทวรรณกรรม เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี
- ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับเกียรติคุณบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะเป็นรางวัลชมเชย ประเภทสร้างสรรค์ด้านศาสนา จากบทความเรื่อง “หลักธรรมกับการพึ่งตนเอง”

- ๒๒ เมษายน ๒๕๕๒ ได้รับรางวัล “พุทธคุณูปการ กาญจนเกียรติคุณ” ในฐานะผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม
- ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๓ ได้รับรางวัล “ปูชนียบุคคลด้านภาษาไทย” เนื่องในวันภาษาไทยแห่งชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จากกระทรวงวัฒนธรรม
- ๒๔ มกราคม ๒๕๕๘ ได้รับรางวัล “นราธิป” ในฐานะนักเขียนอาวุโส ประจำปี ๒๕๕๗ จากสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย (ในพระบรมราชูปถัมภ์)
- ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘ ได้รับรางวัล “ผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่นด้านวรรณกรรม” ประจำปี ๒๕๕๘ จากมูลนิธิศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

เรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา

เรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา นอกจากจะได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในสังคมไทยแล้ว สารานุกรมวรรณกรรมโลกในศตวรรษที่ ๒๐ (Encyclopedia of World Literature in 20th Century) ได้นำเรื่อง พระอานนท์ พุทธอนุชา ไปสวดุติไว้ในหนังสือดังกล่าวนั้น เป็นทำนองว่าได้ชี้ทางออกให้แก่สังคมไทยที่สับสนวุ่นวายอยู่ด้วยปัญหานานัปการ





สัมมาสัมพุทธปฏิภาณ

คือ พระปัญญาอันเฉียบแหลมคมคาย
และรอบรู้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า
ซึ่งดำรงอยู่ตลอดพระชนมชีพ



www.kanlayanatam.com
Facebook : kanlayanatam